

КАРПАТСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА
МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ І
СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

ДОШКІЛЬНА І СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ, ІДЕЇ, МОЖЛИВОСТІ.

Збірник наукових праць за матеріалами
Всеукраїнської науково-практичної
конференції з міжнародною участю

29 травня 2025 р.

м.Івано-Франківськ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Кафедра теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти

ДОШКІЛЬНА І СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ, ІДЕЇ, МОЖЛИВОСТІ

Збірник наукових праць за матеріалами
Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
29 травня 2025 року

Івано-Франківськ – 2025

УДК 373.2+376-056.3'06(082)

Д 55

Рекомендовано до друку

рішенням кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти (протокол № 16 від 3 червня 2025 року) та вченої ради педагогічного факультету (протокол № 12 від 19 червня 2025 року) Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Рецензенти:

Ганна ЦВЕТКОВА – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Марія ОЛІЙНИК – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Леся ГАЛАМАНЖУК – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Д 55 Дошкільна і спеціальна освіта в умовах сьогодення: тенденції, ідеї, можливості : Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 29 травня 2025 року (електронне видання) / укладачі М.В.Матішак, Н.В.Захарасевич; За заг. ред. Л.О.Мацук. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2025. 224 с.

У збірнику наукових праць представлено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Дошкільна і спеціальна освіта в умовах сьогодення: тенденції, ідеї, можливості» (29 травня 2025 року). Статті відомих учених України та закордонних країн, викладачів закладів вищої освіти, здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, практичних працівників закладів освіти присвячені таким напрямкам: теоретичні засади педагогіки, інноваційні підходи до організації освітнього середовища; актуальні питання освіти для сталого розвитку; психолого-педагогічний супровід дітей раннього, дошкільного віку та дітей з ООП в умовах воєнного та повоєнного станів; сучасний стан та перспективи розвитку спеціальної освіти, впровадження інклюзивного навчання на різних рівнях освіти; проблеми та шляхи забезпечення ефективної наступності між дошкільною та початковою ланками освіти; модернізація процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної, спеціальної та початкової освіти: вітчизняний та європейський досвід.

Збірник наукових праць адресовано науковцям, науково-педагогічним працівникам, здобувачам вищої освіти, педагогам-практикам, фахівцям у галузі дошкільної, спеціальної та професійної педагогічної освіти та іншим зацікавленим особам.

Матеріали публікуються в авторській редакції. За достовірність фактів, дат, назв, посилань на літературні джерела тощо відповідальність несуть автори матеріалів

УДК 373.2+376-056.3'06(082)

© Кафедра теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, 2025

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2025

ЗМІСТ

АЛЕНДАРЬ Надія. Чинники формування управлінської культури керівника закладу дошкільної освіти.....	8
АНИЩУК Антоніна. Організація інклюзивного освітнього процесу у закладах дошкільної освіти.....	13
БАКАЙ Світлана. Роль мистецької освіти у формуванні творчого потенціалу майбутнього вихователя.....	19
БАРТКІВ Оксана. Інноваційні технології підготовки майбутніх вихователів до фандрайзингової діяльності.....	22
БІЛОУС Ірина, ДЕМ'ЯНЮК Антоніна. Наступність між дошкільною та початковою освітою як умова цілісного розвитку дитини.....	27
БОБРО Лілія. Особливості процесу соціалізації дитини дошкільного віку.....	30
ВАЦЕБА Оксана. Перші прояви таланту: як розпізнати обдарованість у дошкільнят.....	34
ГАВРИШ Наталія. Особистісний розвиток дошкільників у процесі розгортання гри-стратегії.....	36
ГАГАРІНА Наталія. Використання архітектури України для формування мистецько-творчої компетентності дошкільника.....	41
ГАЛАМАНЖУК Леся, ЄДИНАК Геннадій, SIEDLACZEK-SZWED Aleksandra. Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до навчання руховим	

діям дітей раннього та дошкільного віку.....	45
ГЛАВАЦЬКА Ольга. Корекційно-розвивальна робота з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення: основні Напрями.....	49
ГНІРОВСЬКА Олена. Формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку засобами патріотичного виховання.....	54
ДОБОШ Олена. Професійний імідж сучасного педагога – модний тренд чи необхідна умова успіху закладу дошкільної освіти.....	61
ДОМАНЮК Оксана. Формування фахових компетентностей майбутніх вихователів ЗДО у процесі здобуття освіти за першим (бакалаврським) рівнем.....	65
ЗАХАРАСЕВИЧ Наталія. Сучасні підходи до економічного виховання дошкільників у контексті логіко-математичного розвитку.....	70
ЄМЧИК Олександра. Вплив іграшок військової тематики на розвиток, навчання та виховання дітей дошкільного віку.....	73
КИРСТА Наталія. Використання анімалотерапії у роботі з дітьми з ООП: досвід і перспективи імплементації.....	77
КОНДРАТЕЦЬ Інна. Психолого-педагогічний супровід дітей раннього й дошкільного віку в проявах почуттів і емоційному сприйнятті світу.....	82
КОСТИК Любов. Співпраця логопеда, вихователів та батьків у підготовці дитини до школи.....	87

КРУЛЬ Лариса. Розвиток читацької культури дітей дошкільного віку: методологічні підходи.....	93
КУДЯРСЬКА Тетяна. Інклюзивне навчання: реалії сьогодення.....	97
КЬОН Наталія, ЛІНЬТАО Вей. Генезис музичних здібностей і досвід їх ефективного розвитку у дошкільників.....	102
ЛАЗАРОВИЧ Надія. Психолого-педагогічні особливості розвитку креативності у дітей дошкільного віку під час нетрадиційного малювання.....	108
ЛІСОВЕЦЬ Оксана. Інноваційна діяльність педагогів як чинник розвитку якості дошкільної освіти.....	111
ЛУКАНЬОВА Людмила. Організація інклюзивної освіти в контексті розбудови нової української школи.....	115
МАЛІНОВСЬКА Наталія. Інноваційні цифрові технології розвитку мовлення дітей дошкільного віку.....	117
МАРЧІЙ-ДМИТРАШ Тамара. Реалізація особистісно орієнтованого підходу у моральному вихованні дітей дошкільного віку засобами українських народних казок.....	122
МАТІШАК Маріанна. Формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до використання цифрових ресурсів.....	127
МАЦУК Людмила. Професійна готовність вихователя ЗДО до формування екологічної свідомості дошкільників у парадигмі сталого розвитку.....	131
МЕЛЬНИК Ірина. Теоретичні підходи до поняття міжособистісних взаємин дошкільників із дорослими.....	135

ОЛЕКСІЄНКО Вікторія. Організація рухової діяльності в закладі дошкільної освіти.....	140
ОНИЩУК Ірина. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до формування художньо-мистецької компетентності зростаючої особистості.....	144
ПОТАПЧУК Тетяна. Організація та методика емпіричного дослідження логопедичного супроводу родин, що виховують дітей з порушенням мовлення.....	149
ПРОТАС Оксана. Соціально-педагогічний супровід дітей з внутрішньо переміщених сімей в умовах воєнного стану.....	155
ПУШКАР Надія. Проблеми морального виховання дітей.....	161
РАТУШНЯК Наталія. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей в закладах дошкільної освіти.....	165
САБАТ Надія, САБАТ Наталія. Інноваційні освітні технології у професійній підготовці соціальних працівників.....	170
СЕМЕНОВ Олександр. Освітнє середовище позашкільного навчального закладу як детермінанта формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника.....	175
СЕМЕНОВА Наталія. Реджіо-педагогіка як досвід альтернативного ставлення до дитинства.....	182
СЕНИШИН Роман. Роль педагогічної практики у підготовці майбутніх вчителів-логопедів у ЗВО.....	188
СІЛЬЧУК Анна. Самоосвіта як ефективна форма вдосконалення професійної компетентності педагогів	

закладів дошкільної освіти.....	193
СКОМОРОВСЬКА Ірина. Розвиток «soft skills» майбутніх вихователів у процесі фахової підготовки.....	197
СМЕРЕЧАК Леся. Професійне вдосконалення асистента вихователя як детермінанта успішної фахової діяльності.....	200
СМОЛЮК Світлана. Співпраця фахівців у психолого-педагогічному супроводі адаптації дітей до ЗДО.....	203
ЧАЙКА Володимир, ШИШАК Андріана. Формування у майбутніх фахівців дошкільної освіти здатності проводити наукові дослідження.....	207
ШАМАРІНА Ольга. Популяризація освіти для сталого розвитку серед батьків дошкільників та громадськості.....	211
ШВЕЦЬ Оксана. Моніторинг якості освіти у вищій школі як засіб підвищення ефективності надання освітніх послуг здобувачам вищої освіти.....	215
ШЕВЧЕНКО Надія. Інноваційні підходи до створення освітнього середовища у ЗДО: методологічні основи та практичні рішення.....	219

Надія АЛЕНДАРЬ,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ефективне функціонування закладу дошкільної освіти значною мірою визначається рівнем управлінської майстерності його керівника, а також його особистісними якостями та професійною компетентністю. Успішне керівництво вимагає не лише глибоких знань у сфері педагогіки та менеджменту, а й здатності до стратегічного мислення, комунікації, прийняття рішень у складних умовах та постійного самовдосконалення.

На сучасному етапі розвитку української системи освіти, коли відбуваються масштабні трансформації, питання формування та розвитку управлінської культури керівника закладу дошкільної освіти набуває особливої актуальності. Це зумовлено необхідністю реалізації державної освітньої політики, яка передбачає модернізацію управлінських процесів відповідно до нових викликів і потреб суспільства.

Забезпечення якісних змін у сфері дошкільної освіти потребує випереджального оновлення управлінських підходів, що має стати основою для подальшого розвитку освітніх установ. У цьому контексті особлива увага приділяється професійному зростанню керівників, які повинні володіти сучасними управлінськими інструментами, бути відкритими до інновацій та здатними ефективно організувати освітній процес.

Сучасні вимоги до якості дошкільної освіти передбачають високий рівень професійної підготовки всіх учасників освітнього процесу, зокрема керівників, які відіграють ключову роль у

створенні сприятливого освітнього середовища, розвитку педагогічного колективу та забезпеченні сталого розвитку закладу.

У контексті управління закладами освіти, зокрема дошкільними, значний внесок зробили такі дослідники, як Н. Білик, Г. Єльнікова, І. Корнилова, В. Паламарчук, А. Хуторський, Н. Юсуфбекова та інші. Їхні праці висвітлюють специфіку управлінської діяльності в освітньому середовищі, зокрема в умовах реформування та модернізації системи освіти.

Окрему увагу в науковому дискурсі приділено розвитку управлінської культури керівника освітнього закладу. Цей аспект розкрито в дослідженнях В. Гладкова, А. Даниленко, А. Васильченко, І. Жерносека, А. Калініної, М. Лапшина, Н. Островерхова, Є. Павлютенкова та інших. Їхні напрацювання акцентують на важливості формування ціннісних орієнтирів, етичних норм, лідерських якостей та здатності до інноваційного мислення у керівників закладів освіти.

Таким чином, сучасна теорія управління дошкільною освітою є міждисциплінарною галуззю знань, що інтегрує досягнення соціології, педагогіки, психології та менеджменту, забезпечуючи наукове підґрунтя для ефективного керівництва освітніми установами в умовах динамічних змін.

У сучасному науковому та практичному дискурсі все частіше використовуються поняття «культура управління» та «управлінська культура». Ці терміни набувають дедалі більшої популярності як серед дослідників, так і серед управлінців-практиків, що свідчить про зростання інтересу до гуманітарного виміру управлінської діяльності. Їх застосування охоплює широкий спектр галузей – від освіти й охорони здоров'я до бізнесу та державного управління.

Разом із тим, попри активне використання зазначених понять, у науковій літературі та практичній діяльності досі не сформовано єдиного, загальновизнаного підходу до їхнього тлумачення. Відсутність уніфікованого визначення управлінської культури зумовлює різноманітність трактувань, що базуються на різних теоретико-методологічних засадах – психологічних, соціологічних, педагогічних, філософських та управлінських.

Одні дослідники розглядають управлінську культуру як систему цінностей, норм і моделей поведінки, що регулюють управлінську діяльність, інші – як інтегральну характеристику професійної компетентності керівника, яка охоплює стиль управління, етичні орієнтири, комунікативні навички та здатність до рефлексії. Також існують підходи, що трактують управлінську культуру як частину загальної організаційної культури, яка визначає характер взаємодії між усіма учасниками управлінського процесу [1; 2; 4; 5].

Таким чином, поняття «управлінська культура» залишається відкритим до подальших досліджень і уточнень, що створює як виклики, так і можливості для розвитку наукової думки в цій галузі. Уточнення змісту цього поняття є важливим кроком до формування ефективних управлінських стратегій, особливо в умовах трансформаційних змін у суспільстві та системі освіти.

У контексті нашого дослідження особливої уваги заслуговує наукове положення щодо розмежування понять «управлінська культура» та «культура управління». Попри те, що ці терміни часто вживаються як синоніми, у науковій літературі наголошується на їхній концептуальній відмінності. Зокрема, дослідники підкреслюють, що поняття «управлінська культура» тісно пов'язане з особистістю керівника, його професійними якостями, ціннісними орієнтирами, стилем мислення та поведінкою. Натомість «культура управління» стосується безпосередньо організації управлінської діяльності, її структури, методів, технологій і результативності.

Як зазначається в наукових джерелах, управлінська культура є важливою передумовою формування високої культури управління, однак ці поняття не є тотожними. Управлінська культура відображає внутрішній потенціал керівника – його знання, уміння, управлінські навички, етичні принципи, мотивацію та здатність до рефлексії. Вона є інтегральним утворенням, що охоплює низку складових: політичну, правову, адміністративну, менеджерську, організаційну, соціально-психологічну, інформаційну, комунікативну та економічну культури. Усі ці компоненти формують цілісну систему, яка реалізується в управлінській практиці через особистісну позицію

керівника, його стиль керівництва та взаємодію з колективом [1; 2; 4].

На відміну від цього, культура управління розглядається як сукупність досягнень у сфері організації управлінської діяльності. Вона охоплює методи, стилі, технології управління, організацію управлінської праці, використання технічних засобів, а також дотримання етичних, правових і естетичних норм у процесі управління. Культура управління відображає рівень організаційної зрілості системи управління, її здатність ефективно функціонувати, адаптуватися до змін і забезпечувати досягнення стратегічних цілей.

Таким чином, управлінська культура і культура управління є взаємопов'язаними, але не ідентичними категоріями. Перша – це внутрішній ресурс керівника, що визначає якість його управлінської діяльності, друга – зовнішній прояв цього ресурсу в організаційній практиці.

Отже, управлінська культура керівника закладу дошкільної освіти є складним, багаторівневим і динамічним феноменом, що формується на перетині особистісних, професійних, соціальних і організаційних чинників. Вона являє собою цілісну систему, яка включає взаємопов'язані компоненти: ціннісно-мотиваційний, емоційно-вольовий, когнітивний, управлінсько-менеджерський, праксеологічний, контрольно-оцінювальний та суб'єктний. Кожен із цих складників виконує важливу функцію в забезпеченні ефективності управлінської діяльності та відображає рівень професійної зрілості керівника.

Рівень сформованості зазначених компонентів безпосередньо впливає на функціональну надійність управлінської культури, тобто на здатність керівника ефективно реалізовувати управлінські функції, приймати обґрунтовані рішення, організовувати колективну діяльність, підтримувати позитивний морально-психологічний клімат у закладі та досягати стратегічних цілей розвитку.

Зміст управлінської культури виявляється через низку ключових характеристик та чинників, серед яких:

- стиль управлінської діяльності керівника та інших суб'єктів управління, що визначає характер взаємодії в колективі;
- цінності, цілі та традиції, які формують основу управлінської філософії закладу;
- раціональна організація управлінських процесів, що передбачає чіткість, узгодженість, послідовність дій та дотримання як службових, так і морально-етичних норм;
- рівень організаційної культури, яка відображає загальну атмосферу в закладі, стиль комунікації, ступінь відкритості до змін та інновацій;
- автоматизація та інформатизація управлінських процесів, що сприяє підвищенню ефективності прийняття рішень і оптимізації управлінської діяльності;
- особиста поведінка керівника, його почуття міри, психологічний такт, відповідальність і здатність до саморефлексії;
- морально-психологічний клімат в організації, який є індикатором здорової міжособистісної взаємодії та емоційного благополуччя працівників.

Таким чином, управлінська культура не лише визначає якість управлінської діяльності, а й виступає важливим чинником розвитку закладу освіти, його конкурентоспроможності та здатності адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Культуровідповідне управління дошкільною освітою як умова ефективного розвитку дітей дошкільного віку : моногр. І. Г. Данильченко, Г. П. Кузнецова, О. І. Курок та ін. ; за заг. ред. Т. О. Пономаренко. 2016. 300 с.
2. Пономаренко Т. О. Теоретико-методологічні засади формування управлінської культури керівників дошкільної освіти. <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN26/13.pdf>
3. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти». Затверджено 28 вересня 2021 року. Про затвердження професійного стандарту "Керівник (директор) закладу дошкільної освіти" | Міністерство освіти і науки України

4. Сімонова Н. С. Формування управлінської культури керівника закладу дошкільної освіти. *Педагогічний менеджмент*. 2024. № 3 (216). С. 20-27.

5. Ягупов В. В., Свистун В. І., Кришталь М. А., Король В. М. Управлінська культура і компетентність керівників як системна психолого-педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Педагогічні та психологічні науки*. 2013. №4 (96). С. 291–301.

Антоніна АНІЩУК,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної освіти,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
(м.Ніжин, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку суспільства важливого значення набуває проблема інклюзивної освіти, зокрема дошкільної. Це пов'язано, насамперед, з тим, що число дітей, які мають психофізичні розлади значно зростає, крім того, простежується тенденція до виявлення психофізіологічних порушень у кожній окремій дитині. Наше суспільство зобов'язане дати можливість кожній дитині, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству і стати повноцінним його членом. Тому впровадження інклюзивної освіти на усіх рівнях є пріоритетним завданням як для забезпечення права здобувачів на освіту, так і для виконання міжнародних зобов'язань.

Право дітей з особливими освітніми потребами (ООП) на рівний доступ до якісної освіти закріплене у Статті 19. Закону «Про освіту» (2017) «Освіта осіб з особливими освітніми потребами», де зазначено, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування та

заклади освіти створюють особам з ООП умови для здобуття освіти нарівні з іншими особами шляхом належного фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення універсального дизайну або розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби та можливості таких осіб, визначені в індивідуальній програмі розвитку [7, с.11]. У Законі «Про дошкільну освіту» визначено права дітей з ООП на здобуття якісної освіти. Зазначено, що кожна дитина має право на здобуття дошкільної освіти в найбільш доступному і наближеному до місця її проживання комунальному закладі освіти [6, с.8], мають право на першочергове зарахування до закладу дошкільної освіти в разі проживання на території його обслуговування [6,с.13], мають право перебувати в закладі дошкільної освіти до восьми років та навчатися за індивідуальною програмою розвитку з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей [6, с.8].

Наукове обґрунтування концептуальних засад організації інклюзивного освітнього процесу здійснено такими науковцями: А. Колупаєвою, Г. Нікуліною, Л. Сердюк, П. Таланчук, О. Таранченко, Т. Лях та ін. Створенню інклюзивного середовища в закладах дошкільної освіти присвячені праці Л. Балли, Н. Компанець, І. Луценко, О. Ковшар, Є. Гончарової, Т. Зубаревої, О. Кукушкіної, А. Нечепорчук, Н. Шматко та ін.

На думку О. Ковшар, провідними принципами інклюзивного освітнього середовища є його готовність пристосовуватись до індивідуальних потреб різних категорій дітей, індивідуалізація та диференціація освітнього процесу, гуманні стосунки з кожною дитиною, підтримка її самостійності та активності, партнерської взаємодії з родиною, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами [8, с.124]. Як зазначено в БКДО, створення сучасного універсального дизайну в ЗДО дає змогу ефективно використовувати потенціал різних моделей організації освітнього процесу із застосуванням сучасних технологій, освітніх програм та послуг, що відповідають особливостям розвитку всіх дітей дошкільного віку, зокрема, з особливими освітніми потребами [2, с.34.] У додатку до Листа МОН від 25.06.20 р., № 1/9-348

зазначається, що впровадження інклюзивної освіти дітей раннього та дошкільного віку передбачає створення комфортного освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини та забезпечило б належні умови для здобуття освіти відповідно до БКДО, отримання корекційно-розвивальних послуг [5, с.1].

Впровадження інклюзивної освіти потребує нових підходів до організації освітнього процесу в загальноосвітніх закладах. Постає проблема переорієнтації свідомості педагогічних працівників закладу дошкільної освіти щодо здійснення своєї професійної діяльності з урахуванням принципів толерантності, поваги до індивідуальних особливостей дітей, неупередженості та недопущення дискримінації, забезпечення однакового позитивного ставлення до кожної дитини.

У закладах дошкільної освіти організація інклюзивного освітнього процесу здійснюється на основі Постанови Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019р. № 530 «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» [10]. Порядком визначено п'ять рівнів підтримки дітям, які мають бар'єри, що перешкоджають успішному навчанню дітей та взаємодії.

Рівні підтримки – це обсяг тимчасової або постійної підтримки в освітньому процесі дітей, які цього потребують, відповідно до їх індивідуальних потреб [11, с.1.].

Асистент вихователя забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу, бере участь у розробці та виконанні індивідуальної програми розвитку, адаптує навчальні матеріали з урахуванням особливостей освітньо-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. В освітньому процесі індивідуальні, соціальні та соціально-побутові потреби дитини задовольняє асистент дитини (це може бути один із батьків, уповноважена ними особа або соціальний працівник) [1, с.219].

Освітній процес у закладі дошкільної освіти організовується з урахуванням рівнів підтримки та на основі висновку інклюзивно-ресурсного центру. Кількість дітей з ООП визначається за рівнями

підтримки: не більше однієї дитини, яка потребує четвертого чи п'ятого рівня підтримки; не більше двох дітей, які потребують третього рівня підтримки; не більше трьох дітей, які потребують другого рівня підтримки [11, с.2].

Для всіх дітей з особливими освітніми потребами, незалежно від визначеного рівня підтримки, команда психолого-педагогічного супроводу складає індивідуальну програму розвитку. Діти з ООП здобувають дошкільну освіту відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти як і всі діти, проте за допомогою найбільш прийнятних методів, що враховують їхні потреби та можливості.

Як зазначає Н.Гончарова, спільне навчання дозволяє дітям з різними здібностями спілкуватися, взаємодіяти, разом навчатися і гратися, що позитивно впливає на розвиток емпатії, толерантності та соціальних навичок. Сучасні інклюзивні підходи базуються на методах, як стимулюють не тільки навчання, а й сприяють психологічному комфорту дитини [4, с.2].

Зміст інклюзивного навчання у ЗДО реалізується в різних формах діяльності, які сприяють різнобічному розвитку дітей з ООП в середовищі однолітків. До оптимальних форм організації інклюзивного навчання у ЗДО О.Гаяш відносить: індивідуальні заняття зі спеціалістами – психологом, логопедом, дефектологом, вчителем-реабітологом, які проводяться відповідно до індивідуального освітнього маршруту дитини; вільні та цільові ігри в спеціально обладнаних приміщеннях, під час прогулянок; спільну активність з іншими дітьми в мікрогрупах; фронтальні форми організації активності дітей – організовуються з метою розв'язання, як пізнавальних, так і соціальних завдань; комплексні заняття для дітей і батьків, які включають в себе ігри, творчі заняття, музичні заняття тощо [3, с.8-9].

Н.Матвеева, М. Матішак зазначають, що в основу навчання та виховання, розвитку та корекції порушень дітей дошкільного віку покладено такі засадничі принципи, як: індивідуальний підхід, особистісно орієнтоване навчання вихованців з урахуванням їхніх навчальних можливостей, індивідуальних особливостей та задатків, інтересів; принцип самостійності й активності дитини; співпраця

учасників освітнього процесу та здійснення психолого-педагогічного супроводу вихованців командою фахівців; педагогіка партнерства; принцип динамічного розвитку освітньої моделі закладу дошкільної освіти; батьки – рівноправні учасники освітнього процесу тощо [9, с.117].

4 квітня 2025 року Кабінет Міністрів України ухвалив важливе рішення у сфері інклюзивної освіти — затверджено Порядок утворення та функціонування спеціальних груп у закладах дошкільної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Відповідно до рішення уряду, Порядок набере чинності з 1 серпня 2025 року. Планується, що батьки дітей з особливими освітніми потребами зможуть обрати найкращий формат навчання для своїх дітей відповідно до їхніх індивідуальних потреб та побажань. У спеціальних групах передбачено створення інклюзивного освітнього середовища, що дозволить покращити умови розвитку та навчання дітей з особливими освітніми потребами, забезпечити необхідну підтримку та адаптацію освітнього процесу.

Таким чином, організація інклюзивного освітнього процесу в закладах дошкільної освіти базується на принципах гуманізму, рівності, взаємоповаги та індивідуального підходу, збереження самоцінності дошкільного дитинства, урахуванні задатків та нахилів, освітніх можливостей кожної дитини з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Аніщук А. М. Актуальні проблеми дошкільної та інклюзивної освіти: навч. посібн. для студентів другого (магістерського) рівня спеціальності 012 Дошкільна освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 268 с. <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2920/1/макет%20%281%29.pdf>
2. Базовий компонент дошкільної освіти України / під керівництвом Т.О. Піроженко. К.: Видавництво, 2021. 37 с.
3. Гаяш О. В. Особливості впровадження інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/38849/1/Гаяш%20Особливості%20організації%20інклюзивного%20навчання%20в%20озакладах%20дошкільної%20освіти.pdf>

4. Гончарова Н.О. Особливості інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти. *Педагогічні науки*. URL: <https://vseosvita.ua/library/stattia-osoblyvosti-inkliuzyvnoho-navchannia-ditei-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-v-zakladakh-doshkilnoi-osvity-870283.html>

5. Додаток до Листа МОН від 25.06.20 р., № 1/9-348. Рекомендації щодо створення інклюзивного освітнього середовища, зокрема. універсального дизайну та розумного пристосування будівель, приміщень та прибудинкових територій, в закладах дошкільної освіти. 7с. URL: <file:///D:/Download/66168d811f7be493132234.pdf>

6. Закон України «Про дошкільну освіту», 06.06.2024. № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>

7. Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII). URL: <https://www.osvita-konotop.gov.ua/zakon-ukraïni-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.html>

8. Ковшар О. Створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 67. 2019. С.122-126. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/27347>

9. Матвеева Н. О., Матішак М. В. Розвиток дошкільної інклюзивної освіти в Україні: засадничі підвалини. *Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 84 том 1'2021. С.115-119. URL: https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/84/part_1/25.pdf

10. Постанова від 10 квітня 2019 р. № 530 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-п#Text>

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2021 р. № 769 Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України

Світлана БАКАЙ,
*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії, технологій і
методик дошкільної освіти,
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
(м. Харків, Україна)*

РОЛЬ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ

Сучасна освіта вимагає від педагогів не лише ґрунтовних професійних знань, а й високого рівня творчості, гнучкості мислення, здатності до інновацій. Особливо це актуально для вихователя закладу дошкільної освіти, адже саме в дошкільному віці закладаються основи особистості дитини. Одним із важливих чинників розвитку творчості майбутніх вихователів є мистецька освіта, яка відіграє ключову роль у розвитку творчого потенціалу педагога, сприяє формуванню естетичної культури та смаків, образного мислення, емоційної чутливості, здатності до самовираження і креативної педагогічної діяльності.

Мистецтво – це не лише засіб естетичного виховання, а й ефективний інструмент розвитку креативного мислення. Через взаємодію з мистецькими образами, формами, стилями вихователь розвиває здатність до асоціативного мислення, художнього бачення світу, емоційної виразності. Музика сприяє гармонізації емоційного стану, навчає розпізнавати настрій, динаміку, ритм – що особливо цінне у роботі з дошкільнятами. Образотворче мистецтво розвиває уяву, дрібну моторику, естетичне сприйняття. Театр і сценічне мистецтво – формують комунікативні навички, міміку, інтонацію, артистизм.

Проблему мистецької освіти та розвитку творчості педагогів досліджували такі українські вчені, як: О. Рудницька, яка у своїх працях розглядала мистецтво як чинник гуманітаризації освіти; Г. Тарасенко досліджувала питання формування естетичної культури майбутніх педагогів; О. Романова акцентувала увагу на художньо-творчій підготовці майбутніх вихователів; Т. Шамич аналізувала інтеграцію мистецтв у професійну підготовку педагогічних кадрів; Л. Артюшина розглядала вплив музичного мистецтва на розвиток емоційної сфери майбутніх педагогів. Дослідження цих учених підкреслюють важливість цілісного та міждисциплінарного підходу до мистецької освіти у системі підготовки майбутніх вихователів.

Мистецька освіта – це цілісна система навчання, яка охоплює різні види мистецтва (музика, образотворче мистецтво, театр, хореографія тощо) та спрямована на розвиток естетичного світогляду, художньо-творчих здібностей, емоційно-чуттєвого досвіду особистості. У контексті педагогічної підготовки вона виконує функції не лише естетичного розвитку, а й формування творчої активності, педагогічної майстерності, інноваційного мислення.

Творчий потенціал – це інтегративна характеристика особистості, яка поєднує здібності до генерації нових ідей, нестандартного мислення, емоційної чутливості, креативного самовираження та здатності до вирішення педагогічних завдань у новий спосіб. Для вихователя це особливо важливо, адже робота з дітьми передбачає постійну імпровізацію, індивідуальний підхід, використання художніх засобів у навчально-виховному процесі.

Мистецька освіта сприяє розвитку таких якостей, як уява, фантазія, естетичний смак, уміння бачити прекрасне, емоційна відкритість – тобто формує той фундамент, без якого неможлива творча педагогічна діяльність.

Незважаючи на усвідомлення важливості творчого підходу до виховання дітей, у багатьох закладах дошкільної освіти спостерігається недостатній рівень реалізації мистецького потенціалу педагогів. Це пов'язано з такими чинниками:

- фрагментарність мистецької підготовки у закладах вищої освіти;
- орієнтація на репродуктивні форми роботи;
- нестача методичної підтримки та ресурсного забезпечення;
- недостатня мотивація педагогів до саморозвитку у сфері мистецтва.

Разом з тим, існують позитивні приклади закладів, де мистецтво інтегрується в усі сфери виховного процесу, і педагоги активно застосовують художні методи для розвитку дітей.

Мистецька освіта є потужним засобом формування творчого потенціалу майбутніх вихователів. Вона розвиває не лише художні вміння, а й сприяє становленню емоційно багатой, креативної, здатної до інновацій педагогічної особистості.

У сучасних умовах необхідно посилити роль мистецьких дисциплін у педагогічній освіті, забезпечити інтеграцію мистецтва у професійно-практичну підготовку, розробляти методичні інструменти для підтримки творчої активності педагогів у ЗДО. Саме через мистецтво вихователь має змогу розкрити свій потенціал і створити умови для гармонійного розвитку дитини.

Освітні програми для майбутніх вихователів мають включати системну мистецьку підготовку: практичні заняття з музики, малювання, акторської майстерності, хореографії. Важливим є створення умов для вільного творчого самовираження через участь у фестивалях, виставках, театральних постановках.

Педагогічна діяльність передбачає постійну імпровізацію, адаптацію до змінних умов, уміння знаходити індивідуальний підхід до кожної дитини. Саме тому розвиток творчого потенціалу не є додатковим елементом, а центральною складовою професійної підготовки вихователя.

Мистецька освіта має потужний вплив на формування творчої особистості майбутнього вихователя. Вона розширює світогляд, розвиває естетичне та емоційне сприйняття, стимулює креативність і педагогічну ініціативу. Завданням сучасної педагогіки є створення освітнього середовища, яке не лише дає знання, а й пробуджує

натхнення та бажання творити. Тільки такий вихователь зможе посправжньому захопити, надихнути та виховати кожну дитину.

Список використаних джерел

1. Карачун, О.І. Формування творчих здібностей майбутніх вихователів у процесі фахової підготовки. *Молодий вчений*. 2020. № 11 (87). С. 202–206.
2. Риженко, Н.І. Роль образотворчого мистецтва у розвитку креативності майбутнього вихователя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 5(105). С. 85–91.
3. Хмелюк, В. П. Розвиток креативного мислення студентів педагогічних спеціальностей засобами мистецтва. *Актуальні проблеми гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31. С. 177–182.

Оксана БАРТКІВ

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)*

**ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФАНДРАЙЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У період реформування всіх сфер суспільного життя в Україні на перший план виходять питання подолання мінімального фінансування освітньої галузі. Заклад освіти, який не в змозі вирішувати питання навчально-методичного та господарсько-фінансового забезпечення стає неконкурентоспроможним на ринку освітніх послуг. З огляду на це, важливою є підготовка майбутніх педагогів до фандрайзингової діяльності, тобто формування в них здатностей самостійного пошуку додаткових ресурсів для реалізації освітніх проєктів.

Технологія фандрайзингової діяльності досліджується у наукових розвідках Т. Артем'євої, О. Башун, Є. Дурманенко, О. Дурманенко, І. Климчук, О. Комаровського, С. Куц, А. Соколової, О. Чернявської та ін.. Питання професійної підготовки майбутніх педагогів до реалізації фандрайзингової діяльності є в полі зору таких учених як І. Єгорова, А. Зінченко, Н. Ковалевська, К. Краус, С. Лупаренко, А. Пасічніченко, О. Семенов та ін. Проте, глибшого вивчення потребують практичні аспекти використання інноваційних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів до фандрайзингової діяльності.

Варто зазначити, що поняття «фандрайзинг» (fund – кошти, засоби, фінансування; raise – збір, віднайдення) досить нове в українській науці і означає «знаходження засобів» [4]. Уже фандрайзинг в дошкільній освіті – це професійно-педагогічна діяльність працівників закладів дошкільної освіти (далі ЗДО), яка передбачає залучення коштів, засобів чи людських ресурсів в заклади освіти, які, в подальшому, використовуються для реалізації суспільно-значимих освітніх проєктів [1].

На формування здатностей самостійно здійснювати пошук додаткових ресурсів для реалізації освітніх програм чи проєктів в закладах дошкільної освіти спрямоване вивчення здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти вибіркового освітнього компонента (далі ОК) «Фандрайзинг у дошкільній освіті». Мета ОК полягає у формуванні в майбутніх вихователів підприємницької компетентності та системи загальних і фахових компетентностей планування, організації фандрайзингової діяльності в закладах дошкільної освіти із визначенням її діагностичної мети, завдань, змісту, форм, методів реалізації [3].

Ураховуючи цілеспрямованість і спланованість фандрайзингової діяльності в здобувачів освіти формуємо уміння її проведення за такими етапами (Рис. 1).

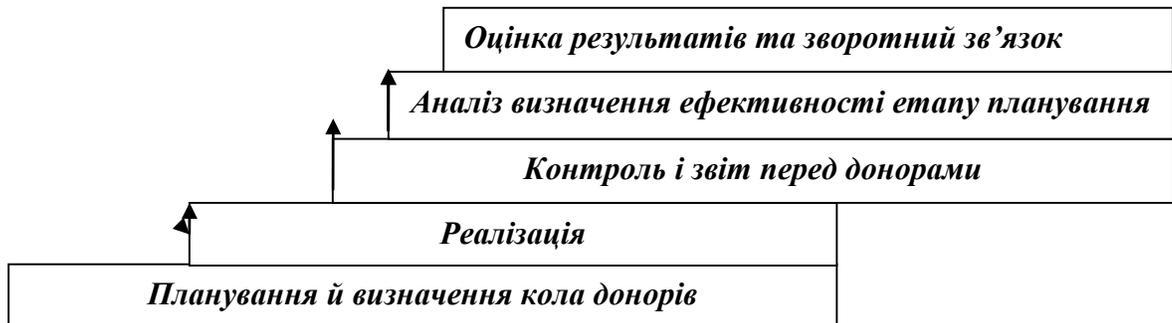

Рис. 1. Етапи організації фандрайзингової діяльності в ЗДО

Важливу роль у професійній підготовці магістрів до фандрайзингової діяльності відводимо інноваційним технологіям. Інноваційними називаємо технології як сукупність методів, прийомів, засобів, умов, які використовуються в освітньому процесі і характеризуються актуальністю, оригінальністю, високою ефективністю, стабільністю результатів, оптимальністю, можливостями творчого застосування в навчанні [2].

Цікавим та мотивуючим до навчання є використання гейміфікації (ігрової технології) через впровадження захоплюючих, сюжетно-орієнтованих, рольових та ділових ігор, які дозволять студентам відпрацювати та систематизувати сформованість практичних умінь здійснювати пошук додаткових ресурсів в ЗДО. Наприклад, з цікавістю молодь долучається до проведення ділової гри «Індивідуальне звернення до потенційного донора», в ході якої у процесі діалогічної взаємодії здобувачі освіти віднаходять аргументи для переконання донора у необхідності спонсорування певного освітнього проекту.

У процесі вивчення ОК у майбутніх педагогів формуємо уміння визначати і використовувати ефективні інструменти фандрайзингової освітньої діяльності (краундфандинг, краудсорсинг, QR-коди, цифрова філантропія), використовуючи нанонавчання. Ця технологія спрямована на опанування здобувачами освіти конкретних навичок, адаптуючи навчання до власного графіка та потреб [5]. Тобто пропонуємо магістрам на самостійне опрацювання невеликі навчальні блоки, кожен з яких розкриває один із визначених інструментів фандрайзингової

діяльності і персоналізований відповідно до кожного здобувача освіти.

У контексті вивчення ОК змістовним є застосування інтерактивних технологій («Кейс», «Асоціативний куц», «Дошка за питань», «Діаграма Ейлера-Венна» та ін.), які мають на меті постійну взаємодію суб'єктів навчання. Захоплюючим для магістрів стало використання на першому занятті з ОК стратегії «Асоціативний куц», як пошук слів-асоціацій до поняття «фандрайзинг». Уже інтерактивний метод мозкового штурму дозволив становити зв'язки між словами-асоціаціями, що дозволило сформулювати робоче визначення фандрайзингу.

Унікальні можливості для стимулювання, мотивування, створення ситуацій успіху, здібностей забезпечувати особистісне та професійне зростання, формувати й розвивати необхідні якості, застосовувати інтерактивні методи й поєднувати форми колективної, групової та індивідуальної роботи мають тренінгові технології навчання. Під час вивчення ОК використовуємо рефлексивні тренінги, які дозволяють оцінити результат впровадження певного освітнього проекту в закладах дошкільної освіти [3]. Під час рефлексивної дискусії майбутні вихователі висловлюють власні судження щодо окресленої проблеми з урахуванням вітагенного досвіду діяльності в ЗДО чи досвіду, набутого в ході практичних занять; уже рефлексивний аналіз допомагає магістрам визначити позитивні/негативні сторони підготовки та реалізації освітнього проекту та обґрунтувати шляхи ефективної фандрайзингової діяльності під час планування нового проекту і пошук джерел для його реалізації.

Результатами успішної фандрайзингової діяльності в закладах дошкільної освіти є реалізовані проекти/програми з організації наукових заходів (конференцій, семінарів, круглих столів тощо); конкурси проектів із видання навчально-методичних рекомендацій, виготовлення матеріально-технічного забезпечення закладів дошкільної освіти (дитячих майданчиків, інформаційного забезпечення тощо). А впровадження в освітній процес інноваційних технологій сприяє ефективному формуванню в магістрів здатностей

використовувати оптимальні шляхи для планування, організації і реалізації фандрайзингової діяльності в ЗДО; розвитку у них навичок soft skills, здібностей до конструктивної міжособистісної взаємодії для співробітництва в сфері педагогічної діяльності; вихованню відповідальності, ініціативності та творчості.

Список використаних джерел

1. Бартків О., Дурманенко О., Дурманенко Є. Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до фандрайзингової діяльності, 2022 : <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/295/8208/17142-1?inline=1>
2. Бартків О., Дурманенко Є., Дурманенко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій в освітньому процесі. *Інноваційна педагогіка*, випуск 62. Том 1. 2023. С. 98-102.
3. Бартків О.С. Фандрайзинг у дошкільній освіті: силабус освітнього компонента : <https://vnu-taskid841251.s3.eu-north-1>
4. Великий тлумачний словник укр. мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
5. Що таке нанонавчання : <https://ahaslides.com/uk/blog/nano-learning/>

Ірина БІЛОУС,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет
(м.Тернопіль, Україна)*

Антоніна ДЕМ'ЯНЮК,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет
(м.Тернопіль, Україна)*

НАСТУПНІСТЬ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ОСВІТОЮ ЯК УМОВА ЦІЛІСНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Наступність між дошкільною та початковою освітою – це забезпечення неперервності здобуття освіти. Вона є обов'язковим компонентом безперервної освіти та сприяє цілісному розвитку дитини. Наступність передбачає створення єдиного освітнього процесу, що логічно поєднує вимоги, зміст і методи дошкільної та початкової освіти. Вона дозволяє уникнути розриву в розвитку дитини під час переходу з дитячого садка до школи. Цей перехід є надзвичайно чутливим періодом у житті дитини, що вимагає особливої уваги з боку педагогів обох ланок. Нерідко наступність трактується лише як підготовка дитини до школи. Проте сучасна педагогіка наполягає на необхідності створення єдиного цілісного освітнього простору, у якому забезпечено розвиток дитини як особистості [1]. У дошкільному віці формуються базові риси характеру, життєві настанови, соціальні й пізнавальні навички. Тому перехід до школи має бути не механічним, а поступовим, гнучким і адаптивним.

У процесі дошкільного виховання закладаються базові компетентності: мовленнєві, пізнавальні, комунікативні, соціально-емоційні. Ці компетентності є основою для подальшого навчання у початковій школі. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти [2], основними видами діяльності дітей є гра, спілкування, пізнання, художня творчість, рухова активність. Державний стандарт

початкової освіти [3] продовжує цю логіку, зберігаючи орієнтацію на діяльнісний та компетентнісний підходи. Таким чином, наступність має забезпечити не лише змістову єдність, а й методичну і психологічну.

У дошкільному віці діти активно розвивають допитливість, ініціативність, відповідальність, креативність. Початкова освіта має ґрунтуватися на цих якостях і допомагати їх розвивати в подальшому. Особливу увагу слід приділяти навичкам комунікації та співпраці, які сприяють адаптації до освітнього середовища. Одним із важливих завдань є уникнення стресових ситуацій у перехідний період. Адаптація дитини буде ефективнішою, якщо у перші роки навчання зберігаються форми діяльності, знайомі з дитячого садка. До таких форм належать: сюжетно-рольові ігри, малювання, конструювання, спів, театралізація тощо. Також мають бути збережені елементи пізнавальної діяльності у формі дослідження, експериментування, спостереження. Не менш важливим є розвиток рухової активності, яка відіграє вагомую роль у фізичному та психічному здоров'ї дитини. Спільними для обох ланок освіти мають бути такі цінності, як повага, емпатія, відповідальність. Це створює основу для формування гармонійної особистості.

Важливо зазначити, що наступність вимагає узгодження програм ЗДО і початкової школи. Педагоги дитячих садків повинні бути ознайомлені зі змістом і підходами початкової освіти. Натомість учителі початкових класів мають знати про вікові особливості старших дошкільників. Така взаємна обізнаність дозволяє краще будувати адаптаційний етап. Педагоги можуть застосовувати методики, знайомі дітям із садка, адаптуючи їх до шкільного середовища.

Згідно з Концепцією Нової української школи [4], педагог має бути не носієм знань, а партнером дитини. Це положення перегукується з принципами дошкільної освіти, де дитина – є активним учасником процесу. Спільна діяльність педагогів, психологів і батьків є запорукою м'якого переходу дитини до школи. Доцільним є запровадження «портфоліо дитини», що передається із

заклада дошкільної освіти до школи. Такий документ дає змогу вчителю краще зрозуміти індивідуальні особливості учня.

Позитивний досвід демонструють заклади, які реалізують спільні проєкти, свята, екскурсії. Це дає дітям змогу поступово познайомитися зі школою і зменшує у них тривожність. Також важливим є створення освітнього середовища з урахуванням ігрової зони, умов для творчості та руху. Сучасна освіта має базуватися на гнучких підходах, які поєднують традиції та інновації. Інформаційно-комунікаційні технології можуть бути інструментом наступності, зокрема через інтерактивні засоби навчання. Успішна наступність можлива за умови професійної підготовки педагогів обох ланок. Необхідним також є розробка методичного забезпечення й створення спільних стандартів адаптації. Наступність – це не формальність, а необхідність у контексті дитиноцентричної освіти. Порушення наступності може призводити до психологічних труднощів, зниження мотивації та успішності. Системна взаємодія закладів дошкільної та початкової освіти формує основу для сталого особистісного розвитку.

Отже, у системі безперервної освіти особливе місце посідає забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками. На нашу думку, під цим поняттям слід розуміти не лише формальний перехід дитини з одного освітнього рівня на інший, а передусім – послідовне збереження та розвиток змістових, організаційних і методичних компонентів освітнього процесу з урахуванням вікових, індивідуальних і психофізіологічних особливостей дитини. Таким чином, інтеграція підходів є запорукою створення «освітнього мосту» від дитинства до школи. Цей міст має бути міцним, гнучким і доброзичливим для кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». (2017) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 20 травня 2025 р.).

2. Базовий компонент дошкільної освіти (2021). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovijkomponent->

doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini 2021 (дата звернення 20 травня 2025 р.).

3. Державний стандарт початкової освіти / Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL:

<http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf> (дата звернення 20 травня 2025 р.).

4. Концепція «Нова українська школа» (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf> (дата звернення 20 травня 2025 р.).

Лілія БОБРО,

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної освіти,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
(м.Ніжин, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Процес соціалізації дітей дошкільного віку є актуальною соціальною та психолого-педагогічною темою. В його основі лежать діяльність, комунікація та гра, які сприяють формуванню соціальних навичок. Проте важливо пам'ятати, що у малюків цього віку комунікативні вміння лише починають розвиватися. Тому підтримка з боку батьків у сімейному середовищі та відповідна увага з боку дошкільних закладів відіграють ключову роль у цьому процесі. Варто зазначити, що сьогодні ігрова діяльність дітей поступово втрачає свою значущість. Дослідниця Н. Кубата зазначає, що сучасна дитяча гра здебільшого має одноманітний характер, з обмеженим сюжетом, де не представлено ролі представників різних професій [1].

Згідно із науковим підходом А. Пасічніченко, Н. Ковалевської, соціалізація особистості – це процес і результат, який передбачає засвоєння та активне використання соціальних ролей, цінностей, переконань, очікувань і досвіду, характерних для певної культури чи суспільного середовища. Він є результатом виховання і формується через взаємодію та комунікацію з іншими людьми [3].

Соціалізації дитини дошкільного віку – це процес набуття та засвоєння базових умінь та навичок взаємодії з усіма членами суспільства. Цей процес є ключовим для підготовки малюка до гармонійного життя в суспільстві. Соціалізація охоплює вплив різних факторів середовища на особистість та її відповідну реакцію. Такі впливи можуть бути як стихійними, так і цілеспрямованими, спонтанними або суб'єктивними.

На думку І. Рогальської, соціалізація особистості в дошкільному віці – це процес формування дитячої особистості через взаємодію із соціальним середовищем, який передбачає поступове залучення до системи соціальних зв'язків, активне засвоєння соціокультурного досвіду через особисте сприйняття суспільного оточення та створення уявлення про соціальний світ [4, с.33].

Процес соціалізації дітей розпочинається в сім'ї та закладах дошкільної освіти, які відіграють ключову роль у формуванні соціальних навичок. Родина є першим середовищем, де малюк знайомиться з нормами суспільної поведінки, засвоює правила взаємодії та закладає основи цінностей і орієнтирів, які визначатимуть його розвиток. У сімейному колі дитина набуває уявлення про міжособистісні взаємини, формує власну ідентичність через спілкування з рідними. Значний вплив на цей процес мають батьківський приклад, спосіб життя родини, збережені традиції та звичаї, моральні принципи і ставлення до понять справедливості та порядності.

У дошкільних закладах дитина занурюється в середовище, де важливим аспектом є дотримання норм і правил поведінки. Це сприяє гармонійному перебуванню кожного малюка в дитячому колективі. Вже змалку дитина опановує навички взаємодії із зовнішнім світом, знайомиться з культурою та загальнолюдськими

цінностями. Дошкільна освіта створює умови для активної різнобічної діяльності дітей, що відіграє ключову роль у їх успішній соціалізації [5].

На процес соціалізації сучасного дошкільника впливають різноманітні чинники, зокрема зміни в традиційних сімейних структурах та дитячих колективах, демографічна криза, процеси інформатизації та віртуалізації, поширення споживацьких моделей поведінки, урбанізація, соціальна нерівність, а також вплив масової культури та медіа. Важливу роль у цьому відіграють економічні труднощі, міграційні процеси та трансформація системи дошкільної освіти. Усе це створює нову реальність для розвитку дитини, змінюючи характер її соціальних взаємодій [3].

Соціалізація дитини значною мірою залежить від соціокультурного середовища, яке формується рівнем загальної культури батьків, їхніми ціннісними орієнтирами, стилем життя, традиціями та змістом інтересів і діяльності. Важливими аспектами є організація побуту, якість сімейного дозвілля та участь дорослих у громадянському житті. Виконуючи свою соціалізуючу функцію, сім'я виступає не лише провідником загальнокультурних тенденцій, а й середовищем формування внутрішніх родинних традицій та взаємодій.

А. Пасічніченко зазначає, що стресові та травматичні обставини суттєво впливають на соціалізацію дітей, створюючи перешкоди для їхнього психологічного розвитку. В умовах війни малюки часто стикаються зі страхом, тривожністю та підвищеною емоційною чутливістю, що може негативно позначитися на їхньому емоційному стані. Наслідки можуть проявлятися у замкненості, труднощах у спілкуванні, ізоляції від оточуючих, схильності до агресії, невмінні вирішувати конфлікти та складнощах із адаптацією в соціальному середовищі [2].

Таким чином, Соціалізація дітей дошкільного віку є важливим процесом їхнього розвитку, оскільки визначає здатність адаптуватися до суспільних норм і оволодівати необхідними навичками. У сучасних умовах, що характеризуються технологічними змінами, соціально-економічними

трансформаціями, глобалізацією, а також викликами, пов'язаними з військовими подіями та пандемією, цей процес стає значно складнішим. Ключову роль у формуванні соціальних компетенцій відіграють сім'я та освітні установи. Інформаційні технології та медіа відкривають перед дітьми нові перспективи для розвитку, але водночас створюють додаткові виклики, зокрема у сфері інформаційної безпеки та соціальної взаємодії. В умовах кризових ситуацій, таких як війна чи пандемія, соціалізація дітей значно ускладнюється, що може спричинити втрати в освітньому процесі, зниження соціальних навичок та труднощі в адаптації до змін.

Список використаних джерел

1. Кубата Н. Гра як засіб формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 5. С. 53–56.
2. Пасічніченко А. В. Арт-техніки як засіб корекції тривожності у дітей дошкільного віку. Електронний збірник наукових праць КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. 2023. № 1 (53). URL: https://www.zoippo.zp.ua/pages/publications/el_gurnal/pages/vip53.html
3. Пасічніченко А., Ковалевська Н. Соціалізація дітей дошкільного віку в умовах сучасних викликів. *Імідж сучасного педагога*, 2025, 2 (221): 12-15.
4. Рогальська І. П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві : автореф. ... д-ра пед наук : 13.00.05 / Луганський національний університет імені Т. Шевченка. Луганськ, 2009. 43 с.
5. Фецич Б. Соціалізація дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема. Сучасна українська освіта: виклики, стратегії, технології : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції; Дрогобич, 21-22 березня 2024 року / [за ред. Т. Пантюк, А. Федорович]. - Дрогобич : Трек ЛТД. 2024. С.320

Оксана ВАЦЕБА,
*асистент кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

ПЕРШІ ПРОЯВИ ТАЛАНТУ: ЯК РОЗПІЗНАТИ ОБДАРОВАНІСТЬ У ДОШКІЛЬНЯТ

Раннє виявлення та розвиток обдарованості у дошкільному віці є ключовим для формування повноцінної та успішної особистості. Ігнорування або несвоєчасне розпізнавання таланту може призвести до втрати значного потенціалу дитини.

У кожній дитині ховається особливий талант, який може розквітнути за правильної підтримки та розвитку. Розпізнати цей потенціал та надати дітям можливість розвивати свої обдарованості є важливим завданням для батьків та педагогів.

Сім'я є першою і найважливішою соціальною групою, де дитина отримує перші враження та навички. Батьки повинні бути уважними та чутливими до можливих ознак обдарованості у своєї дитини. Заохочення, підтримка та стимулювання розвитку таланту є ключовими елементами, які допомагають розпізнати та розвивати обдарованість. Батьки можуть забезпечити дітям доступ до різноманітних джерел інформації, книг, музичних інструментів або художніх матеріалів, що сприятимуть розвитку їх талантів.

Сучасні дослідження, проведені відомими психологами, містять цікавий матеріал для доповнення рекомендацій батькам і педагогам з питань виховання обдарованої дитини. Не можна перетворювати життя людини в інструмент захоплення батьківських амбіцій. Слід створити всі умови для розвитку таланту, але не насаджувати дитині своїх захоплень, не культивувати необхідності будь-що досягти неперевершених результатів, не перевантажувати, не змушувати постійно займатись улюбленою справою. Все це може відбитись улюбленим предметом, може стати причиною неврозу, психічного захворювання або ж розвинути в дитини пихатість і притензійність.

- Ранній та дошкільний вік вважається сенситивним для розвитку обдарованості загального характеру
- Процеси розвитку обдарованості дошкільника зумовлені соціальною ситуацією розвитку та індивідуальними темпами психофізичного розвитку дитини
- Здібності спеціального характеру знаходяться у стадії становлення, виражені слабо, виявляються у невеликої частини дітей (Н.С.Лейтес)

Список використаних джерел

1. Лисенко А.В. (2012). *Психолого-педагогічні основи розвитку обдарованості дітей дошкільного віку*. Запоріжжя: Класичний приватний університет.
2. Матвійчук О.Є. (2018). *Діагностика та розвиток обдарованості у дошкільнят: практичний посібник*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
3. Ніколаєнко Л.Д. (2007). *Виявлення та підтримка обдарованих дітей у системі дошкільної освіти*. Київ: Вища школа.
4. Пасічник О.О. (2015). *Психологічні особливості обдарованих дошкільнят та методи їх діагностики*. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки, (3), 133-138.

Наталія ГАВРИШ,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ РОЗГОРТАННЯ ГРИ-СТРАТЕГІЇ

Освітня ситуація у суспільстві обтяжена багатьма проблемами сучасного воєнного стану. Тож головним завданням педагогів і батьків виступає пошук способів гармонізації суспільних та особистісних інтересів вихованців, їхніх актуальних особистісних позицій та майбутніх соціальних перспектив. У зв'язку з цим постійно відбувається пошук шляхів оптимізації освітньо-виховного середовища. У сфері освіти й виховання мають поширюватися новітні соціально-педагогічні технології, які ґрунтуються на принципах саморозвитку та педагогічної підтримки дитини. Зокрема, особливої уваги заслуговують ігрові технології як засіб розвитку суб'єктної позиції дитини, формування соціально значущих рис характеру та креативності.

Українські науковці (Л. Артемова, О. Кононко, Т. Поніманська, В. Моляко) [3,5,7] підкреслюють важливість гри як провідного виду діяльності дошкільника, що забезпечує розвиток особистості, мислення, мовлення та емоційної сфери. Зокрема, О. Кононко наголошує на грі як механізмі формування внутрішньої позиції дитини, її суб'єктності. Л. Смоляр розглядає гру як простір особистісного розвитку, де дитина не лише відображає дійсність, а й активно її моделює, експериментує з ролями та моральними виборами. Цінними є думки зарубіжних дослідників (Ж. Піаже, Л. Виготський, Е. Еріксон, Б. Сатерленд) [2,4,6], які також акцентують увагу на ролі гри як механізму соціалізації, розвитку самосвідомості та моральної компетентності дітей. Серед численних видів дитячої гри для дітей старшого дошкільного віку сучасні науковці

(наприклад, Р. Кейган, К. Хайзінга) [1] особливого значення надають гри-стратегії як інструменту розвитку метапізнання, планування та адаптації до нових ситуацій, що особливо актуально в умовах змінного соціального середовища.

Гра-стратегія поєднує риси сюжетно-рольової, дидактичної та розвивальної гри, з акцентом на усвідомлене прийняття дітьми рішень, планування дій, аналіз їх наслідків. Цей тип гри стимулює когнітивну активність, розвиває логічне мислення, сприяє розвитку відповідальності за вибір, вмінню передбачати результати своїх дій.

Суть гри-стратегії полягає у спрямуванні дітей на знаходженні рішень в ситуації, яка постійно ускладнюється, наприклад, через обмеження ресурсів або ускладнення обставин. Ключова її особливість полягає саме в тому, щоб поставити гравців перед необхідністю постійно аналізувати ситуацію, що змінюється, та шукати оптимальні рішення в умовах зростаючої складності. Обмеження ресурсів та ускладнення обставин є потужними інструментами для розвитку стратегічного мислення, оскільки вони змушують дітей:

- розставляти пріоритети: адже, коли ресурси обмежені, необхідно вирішувати, що є найважливішим для досягнення мети, а чим можна пожертвувати;
- планувати наперед: ускладнення обставин на кожному з етапів гри вимагають передбачення можливих проблем та розробки запасних планів;
- приймати складні рішення: у процесі розгортання гри дітям доводиться робити вибір між кількома варіантами, кожен з яких має свої переваги та недоліки;
- адаптуватися до змін: процес розгортання гри-стратегії примушує гравців неодноразово гнучко змінювати свою стратегію;
- оцінювати ризики та вигоди: кожне рішення може мати певні наслідки, тому важливо вміти їх прораховувати.
- використовувати наявні ресурси максимально ефективно: саме обмеження ресурсів стимулюють творчий підхід до використання того, що є під рукою.

Враховуючи, що зазвичай гра-стратегія розгортається у груповому форматі, діти вправляються у співпраці, врахуванні думки інших, веденні діалогу й формуванні навичок соціальної взаємодії. Саме через ці механізми гра-стратегія стає не просто розвагою, а ефективним інструментом для розвитку важливих когнітивних навичок, таких як логічне мислення, аналіз, синтез, прогнозування та прийняття рішень. Діти вчаться не просто діяти навмання, а продумувати свої кроки, враховувати наслідки та розробляти довгострокові плани для досягнення поставленої мети в умовах зростаючої складності.

Для успішного розгортання гри-стратегії важливо дотримуватися таких принципів, як-то: *простота та наочність* (предмети та ситуації мають бути зрозумілими та близькими до їхнього досвіду); поступове ускладнення ігрового сюжету (нові виклики вводяться поетапно, щоб не перевантажувати дітей); забезпечення активного обговорення на всіх етапах розгортання гри (заохочення дітей до обговорення своїх ідей та обґрунтування вибору); для поглибленого занурення дітей у сюжет гри застосування елементів моделювання (практичне застосування обраних предметів допомагає краще усвідомити їхню цінність); позитивний емоційний фон має надзвичайне значення, щоб гра має бути цікавою та захопливою. З огляду на те, що гра-стратегія як інтерактивний метод навчання старших дошкільників не є широко поширеним, коротко представимо алгоритм розгортання гри-стратегії «Зустрічаємо гостей»:

1. Створення ігрової ситуації та постановка мети (підготовка) після початкової мотивації дітей із запрошенням до гри передбачається продумати, як зробити оголошення для майбутніх гостей. Важливо домовитися про постановку спільної мети: «Нам потрібно добре підготуватися до зустрічі гостей, щоб вони почувалися комфортно та весело провели час». З метою актуалізації базових знань дітей важливо влаштувати попереднє обговорення того, що потрібно для прийому гостей: що зазвичай роблять, коли чекають на гостей (прибирають, готують частування, готують розваги).

2. Визначення доступних *ресурсів* та *обмежень* може допомогти стримувати безпідставне фантазування і спрямовувати дітей на прийняття конкретних рішень і дій. Так, важливо обговорити варіанти меню з певного набору продуктів, врахувати певні обставини (наявність серед гостей крихітних дітей або стареньких), проаналізувати необхідні для запланованої кількості людей меблі, посуд, матеріали для розваги тощо. Якщо діти не мають досвіду участі у гри-стратегії або недостатньо обізнані з обраною темою, вихователь може спростити дітям завдання, унаочнивши його максимально, тобто обравши картинки (їхня кількість більша за потрібну, щоб діти змогли зробити вибір). На послідовних етапах гри вихователь може вводити обмеження, щоб ускладнити завдання гри, активізувати дітей. Варіанти обмежень можуть бути такими: «Кожен з вас може взяти тільки певну кількість предметів одночасно (наприклад, не більше двох)» або «Деякі завдання потрібно виконувати по черзі» чи «У нас є тільки один стіл/килим для частування або недостатня кількість стільців». До того ж вихователь може вводити невеликі ускладнення, щоб стимулювати гнучкість у плануванні, наприклад, таким чином: «Ой, здається, на підлозі розсипалися іграшки, які ми вже прибрали! Що будемо робити?» (Потреба переглянути план та витратити додатковий час); «Виявилось, що у нас недостатньо тарілок для всіх гостей! Що можна придумати?» (Пошук альтернативних рішень); «Хтось із гостей любить малювати! Чи подбали ми про олівці та папір?» (Необхідність додати елемент розваги). Вихователь спостерігає, як діти реагують на нові обставини, чи намагаються вони самостійно знайти вихід із ситуації, стимулює дітей до обговорення: «Як ми можемо вирішити цю проблему? Які у вас є ідеї?». Діти разом з вихователем обговорюють можливі варіанти та обирають найбільш прийнятний.

Цей алгоритм дозволяє дітям у ігровій формі розвивати важливі стратегічні навички, такі як планування, розподіл ресурсів, прийняття рішень в умовах обмежень та адаптація до змін, використовуючи знайому та цікаву для них тему.

Ускладнення гри має бути поступовим та відповідати рівню розвитку дітей. Важливо підтримувати їхній інтерес, заохочувати до

творчості та співпраці, а також допомагати аналізувати свої рішення та вчитися на власному досвіді. Така ускладнена гра-стратегія може стати чудовим інструментом для розвитку логічного мислення, системного аналізу, навичок планування та командної роботи у старших дошкільників. Таким чином, використання гри-стратегії в освітньому процесі дошкільного закладу відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти й створює умови для гармонійного зростання дитини.

Список використаних джерел

1. Kegan R. In *Over Our Heads: The Mental Demands of Modern Life* / R. Kegan. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1994. 396 p.
2. Sutherland S. Children's Strategic Play and Cognitive Development. 1992. Vol. 63, No. 2. P. 448-456.
3. Артемова Л. В. Дитина в дошкільні роки: психологічні аспекти розвитку. К. : Слово, 2002. 176 с.
4. Еріксон Е. Дитинство і суспільство; пер. з англ. К. : Основи, 1996. 320 с.
5. Кононко О. Л. Розвивальне середовище в дошкільному навчальному закладі: метод. рекомендації. К. : МЦФЕР, 2010. 64 с.
6. Піаже Ж. Мова і мислення дитини; пер. з фр. К. : Педагогіка, 1994. 208 с.
7. Поніманська Т. І. Дитина і гра: навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2011. 112 с.
8. Смоляр Л. П. Гра у просторі розвитку дошкільника. К. : ІЗМН, 2008. 160 с.

Наталія ГАГАРІНА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти,
Комунальний заклад «Кіровоградський
обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(м.Кропивницький, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Архітектура України має багатовікову історію, втілює в собі різноманітність стилів та напрямків, гармонійно поєднує традиції та інновації. Споживачами архітектури є й діти, які змалку знаходяться в оточенні різнопланових споруд: храми, вежі, сучасні хмарочоси, палаці, мости, сквери. Сприймання архітектурних об'єктів сприяє розвитку конструктивного мислення дошкільників та формування мистецько-творчої компетентності.

Міське середовище складається з будинків, об'єктів дизайну, які разом з архітектурою створюють живе довкілля. Лавки, ліхтарі, паркани, скульптури, рекламні вивіски, клумби - усе це створює неповторне середовище. Дитина спостерігає, запам'ятовує, відтворює, фантазує, створює новий творчий продукт.

Сучасні архітектурні проекти спрямовані на відбудову житла в Україні. Саме ця проблема належить до тематики наукових досліджень. Покращення умов побуту і життя людей нерозривно пов'язано з підвищенням якості будівництва житлових будинків.

Науковиці А.Шелестова [2], А.Шульга[3] приділяють увагу питанню використання синтезу мистецтв та забезпечення його емоційної забарвленості, збагачення сенсорного досвіду, створення дітьми художніх образів та аналізу результатів їхньої образотворчої діяльності в процесі гри. Захопливими є напрацювання О. Половіної [1] щодо виховання любові до України засобами мистецтва.

Для дітей дошкільного віку важливим є формування уявлень про архітектуру як мистецтво створення будівель, конструкцій різних за розміром і призначенням; ознайомлення з найвизначнішими українськими й світовими пам'ятками архітектури та творчістю талановитих архітекторів. Архітектура, конструювання та дизайн нерозривно пов'язані одне з одним. Архітектура задає форму, конструювання - структуру, а дизайн - настрій і відчуття.

Сучасні програми дошкільної освіти (наприклад, «Дитина», «Українське дошкілля», «STREAM—освіта або Стежинки у Всесвіт», «Впевнений старт», «Творці майбутнього») включають модулі, тематичні блоки або заняття з елементами моделювання, просторової уяви, будівництва.

Дуже цікава тема «Мости» для старших дошкільників. Це чудове заняття для розвитку просторового мислення, винахідництва, дрібної моторики, уяви та командної роботи. Діти мають вже певний досвід у конструюванні та спостереженні мостів різної форми і призначення. Розглянемо орієнтовний приклад організації такого заняття:

Тема заняття: Конструюємо міст. Старший дошкільний вік (5–6 років)

Мета: Формувати уявлення про мости (їхнє призначення, форми); розвивати навички конструювання з різних матеріалів; сприяти розвитку критичного мислення, мовлення, вміння працювати в групі. Виховувати інтерес до праці, естетичний смак.

Матеріали: Конструктор (дерев'яний, пластиковий, LEGO тощо), природні матеріали (гілочки, каштани, жолуді); папір, картон, клей, ножиці; картинки з видами мостів (дугові, підвісні, аркові тощо).

План ходу заняття:

1. **Вступна бесіда:** Що таке міст? Для чого потрібні мости? Які мости ви бачили? (можна показати фото українських мостів: міст Патона в Києві, міст у Запоріжжі тощо).

1а. Міст Патона м.Київ

2. **Показ різних видів мостів на картинках.** Обговорення форми, матеріалів, кольорів, розміру, розташування, призначення.

3. **Фізкультхвилинка:** Наприклад, гра «Місточок» — діти переходять «річку», імітуючи ходу по хиткому мосту. Ускладнення: переходити парами, узгоджуючи рухи.

4. **Основна частина — конструювання:**

Індивідуальна або групова робота: «Збудуй міст через річку для іграшкових звіряток» чи транспортний /залізничний міст.

5. Презентація робіт:

-Кожна дитина розповідає, як і з чого будувала, для кого призначений міст.

6. **Підсумок:** Що сподобалося? Що було найскладніше? Кого б ви запросили на прогулянку по своєму містку? З якого матеріалу краще будувати? Чому? Кому не можна рухатись мостом? Чому?

Пропонуємо ідеї для подальшої діяльності. Розмальовки на тему «Міст»:

• **Простий міст через річку.** Дерев'яний міст з поручнями, під ним тече річка, а навколо дерева, качки, можливо, човен. (Гарна ідея для першого знайомства з темою).

• **Казковий міст.** Арковий кам'яний міст, прикрашений квітами, ліхтарями, через чарівну річку, по ньому йде единоріг або чарівна фея (залежно від фантазії).

• **Сучасний міст у місті.** Підвісний міст із транспортом та хмарочосами на задньому тлі. (Ідея для знайомства з інженерією та міським середовищем).

• **Міст у селі.** Маленький дерев'яний місточок через струмок, по якому йдуть курочки, діти з кошиками.

Введення дитини дошкільного віку у світ архітектурного мистецтва України передбачає розвиток здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля; забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності; виховання любові до рідної країни та бажання покращити її у майбутньому.

Список використаних джерел

1.Половіна О.А. *Особливості педагогічного супроводу артосвіти дітей раннього віку.*Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти: матеріали V Міжнародних педагогічних читань, присвячених 70-річчю від дня народження професора Тамари Поніманської, м. Рівне, 28 листопада, 2024 р.. с. 219-222.

2.Розвиток особистості дошкільників за технологією «Світ у

к

а 3

р

Є

и

й

а

х

Л

ю

д

д

и

ж

и

ї

у

в

ь

г

и

л

ю

д

м

Леся ГАЛАМАНЖУК,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методик
дошкільної освіти,*

*Кам'янець-Подільський національний
Університет імені Івана Огієнка
(м. Кам'янець-Подільський, Україна)*

Геннадій ЄДИНАК,

*доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор кафедри
теорії і методики фізичного виховання,*

*Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
(м. Кам'янець-Подільський, Україна)*

Aleksandra SIEDLACZEK-SZWED

*doctor hab. prof. UJD,
Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie
(Poland)*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО НАВЧАННЯ РУХОВИМ ДІЯМ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасних умовах розвитку освіти значна увага приділяється питанням формування фізично активної, здорової особистості вже з раннього дитинства. Особливе значення при цьому має рухова активність дітей раннього та дошкільного віку, яка виступає основою їхнього всебічного розвитку. Опанування дітьми основних рухових дій є не лише складовою фізичного виховання, а й важливим чинником зміцнення здоров'я, розвитку пізнавальних процесів, емоційної сфери, соціалізації. Відтак, підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до навчання дітей руховим діям постає як актуальна складова фахової освіти [3, с.25].

Професійна підготовка вихователів має забезпечувати сформованість у них необхідних знань, умінь і навичок щодо організації рухової діяльності дітей відповідно до їх вікових та індивідуальних особливостей. Цей процес включає опанування

теоретичних основ фізичного виховання, розуміння анатомо-фізіологічних особливостей дитячого організму, знання про моторний розвиток, специфіку основних ігрових рухів, техніку виконання вправ тощо. У цьому контексті важливим є вивчення дисциплін, що спрямовані на оволодіння методикою фізичного виховання, валеологією, гігієною, організацією рухового режиму дітей раннього та дошкільного віку.

На теоретичному рівні студенти опановують знання про етапи моторного розвитку дітей, специфіку фізичного навантаження в різні вікові періоди, особливості побудови фізкультурних занять. Особлива увага приділяється вивченню структури рухових дій, техніки їх виконання, методів навчання елементарним вправам – ходьбі, бігу, стрибкам, повзанню, рівновазі, метанню предметів. Значущим є опанування методики планування рухової діяльності, розроблення планів-конспектів занять, систематизація рухливих ігор відповідно до освітньої програми.

Практична складова підготовки передбачає активне залучення студентів до проведення різних форм фізичної активності з дітьми. На практичних заняттях вони опановують техніку демонстрації рухів, навчаються проводити інструктаж, добирати відповідний темп і ритм виконання вправ, формувати правильну поставу та координацію рухів. Під час педагогічної практики в закладах дошкільної освіти студенти організують ранкову гімнастику, фізкультхвилинки, фізкультурні заняття, ігри-змагання, беруть участь у проведенні днів здоров'я та спортивних свят. Важливим є набуття навичок аналізу власної діяльності: самооцінка, коригування помилок, аналіз результатів рухової активності дітей [1].

Розвитку професійних компетентностей сприяє використання інноваційних підходів у навчальному процесі. Зокрема, застосування інтерактивних методів (тренінги, мозкові штурми, кейс-аналіз), цифрових технологій (відеозапис занять, онлайн-сервіси для створення навчальних матеріалів), сучасних здоров'язбережувальних технологій (елементи фітнесу, йоги, вправи на фітболах, дихальна гімнастика) значно підвищує зацікавленість

студентів та ефективність їхнього навчання. Практика доводить, що студенти, які мають можливість працювати в змодельованих педагогічних ситуаціях, демонструють кращі результати в організації рухової діяльності дітей у реальних умовах.

Окрему увагу в підготовці слід приділяти питанням організації інклюзивного фізичного виховання. Майбутній вихователь повинен бути готовим до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, зокрема з порушеннями опорно-рухового апарату, координації, сенсорними обмеженнями. Це вимагає від нього володіння адаптивними методиками, знання коригувальних вправ, вміння створювати безпечне та стимулююче освітнє середовище. У програмі підготовки доцільно передбачити теми з основ інклюзивної педагогіки, адаптивної фізичної культури та медико-педагогічного контролю.

Важливим компонентом підготовки є формування у майбутніх вихователів позитивної мотивації до рухової активності, власної фізичної культури та здорового способу життя. Вихователь, який сам демонструє приклад активності, охайності, витривалості, є ефективним прикладом для наслідування з боку дітей. З метою підтримки цієї мотивації доцільно організовувати студентські спортивні секції, оздоровчі заходи, флешмоби, участь у масових спортивних подіях регіонального рівня. Це сприяє розвитку лідерських якостей, комунікативної культури, командної взаємодії – рис, що особливо важливі у педагогічній діяльності [2, с.45].

Необхідно також забезпечити формування в студентів умінь ефективно комунікувати з батьками з питань фізичного розвитку дітей. Майбутній вихователь має вміти аргументовано пояснювати значення рухової активності, залучати батьків до участі в спільних рухливих іграх, домашніх фізкультхвилинках, родинних спортивних заходах. Таке партнерство підвищує ефективність фізичного виховання, формує єдиний виховний простір між ЗДО і родиною.

Разом з тим, у процесі підготовки студентів до роботи з дітьми дошкільного віку виявляються певні труднощі. Найпоширенішими з них є: обмежений досвід власної фізичної активності, невміння точно відтворювати рухи, труднощі з голосовим супроводом занять,

емоційною виразністю, складнощі у взаємодії з дітьми з різним рівнем розвитку. Для подолання цих проблем необхідно створювати умови для багаторазового повторення практичних дій, самоспостереження, відеоаналізу, отримання підтримки від наставника чи викладача.

Удосконалення системи підготовки майбутніх вихователів до навчання дітей руховим діям має ґрунтуватися на принципах системності, практичної спрямованості, міждисциплінарної інтеграції. Важливим є створення розвивального навчального середовища, у якому студенти зможуть експериментувати, діяти творчо, розробляти авторські ігри та вправи, адаптувати їх до умов конкретного закладу освіти. Також доцільно розширювати співпрацю з базами практики, запрошувати практиків до проведення тренінгів, майстер-класів, відкритих занять.

Отже, якісна підготовка майбутніх вихователів до навчання руховим діям дітей раннього та дошкільного віку передбачає комплексний підхід, що поєднує знання, практичні навички, педагогічну майстерність, психологічну готовність і особистісну мотивацію. Така підготовка є основою формування компетентного фахівця, здатного реалізовувати завдання фізичного виховання дітей відповідно до сучасних вимог, сприяти гармонійному розвитку кожної дитини та створювати умови для зміцнення її здоров'я через активний рух.

Список використаних джерел

1. Калічак Ю. А. Підготовка майбутніх вихователів до процесу фізичного виховання і розвитку дітей в умовах дошкільного навчального закладу. *Науковий часопис. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт)*. 2017. Вип. 5К. С. 137-140.

2. Кошель В. М. Підготовка майбутніх вихователів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Дошкільна освіта». Чернівці: ФОП Ремізова, 2015. 85 с.

3. Фізичне виховання дошкільників. Молодший вік / упоряд.
Л. Л. Шалімова. Харків : Вид-во «Ранок», 2017. 208 с.

Ольга ГЛАВАЦЬКА,
*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет
(м. Тернопіль, Україна)*

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ

Серед порушень психофізичного розвитку дітей дошкільного віку найпоширенішими є мовленнєві розлади. Мовлення – складна психічна функція, і його порушення негативно позначаються на розвитку емоційно-вольової, інтелектуальної та сенсомоторної сфер. Взаємозв'язок мовленнєвих відхилень з іншими аспектами психічного розвитку зумовлює виникнення вторинних порушень, які разом створюють цілісну картину аномального розвитку дитини.

Питання навчання та виховання дошкільників із мовленнєвими порушеннями є об'єктом уваги науково-методичних розробок багатьох вчених. С. Коноваленко, Г. Каше, Ю. Рибцун, Т. Філічева, Г. Чиркіна та ін. досліджували методи діагностики й корекції мовних розладів у дітей. Психолінгвістичний підхід до вивчення та подолання мовленнєвих порушень представлений у працях Є. Соботович, Д. Слобіна, О. Шахналович, М. Швачкіна та ін. Симптоматика й структура мовленнєвих розладів у дітей дошкільного віку висвітлюються в дослідженнях Г. Гуровця, Л. Мелехової, Р. Мартинової, Т. Філічевої та інших учених.

Метою наукового пошуку є висвітлення основних напрямів корекційно-розвивальної роботи з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Корекційно-розвивальна робота з дітьми, які мають різний рівень мовленнєвого розвитку, здійснюється в спеціалізованих групах для дітей із загальною затримкою мовлення.

Слід вказати, що загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) – це складне мовленнєве порушення, за якого дитина має нормальний слух і збережений інтелект на початковому етапі, проте виявляються затримка у розвитку мовлення, обмежений словниковий запас, граматичні помилки, а також труднощі з вимовою та формуванням фонематичних уявлень.

Відомо, що дошкільнята легко переймають неправильну вимову від дорослих, а також засвоюють особливості місцевих діалектів і говірок. Часто джерелом мовленнєвих помилок у дорослих є нездатність розрізнити вплив діалектного середовища від літературних звукових норм. Виразна, чітка мова дорослого сприяє зосередженню уваги дитини, полегшує сприймання та запам'ятовування мовного матеріалу.

Зміст і завдання логопедичної роботи визначаються на основі аналізу мовленнєвих порушень, а також з урахуванням збережених і компенсаторних можливостей дитини. Важливим компонентом формування усного мовлення є навчання побудові різноманітних типів речень [6].

Для дітей із першим рівнем мовленнєвого розвитку основними завданнями є розвиток розуміння мовлення, стимулювання активної наслідувальної діяльності у вигляді відтворення звукосполучень, а також розвиток уваги та пам'яті. Під час занять застосовуються різноманітні вправи, які спрямовані передусім на залучення активної уваги дитини, формування навичок слухання зверненого мовлення й виконання завдань на основі мовленнєвих структур. У процесі такої роботи дитина починає розуміти значення багатьох слів, зокрема назви предметів, дій та ознак. При цьому важливо, щоб лексика стосувалася конкретних об'єктів, а дії були наочними й легко демонстрованими [2].

Оскільки діти з мовленнєвими труднощами зазвичай слабо орієнтуються в граматичних зв'язках і здебільшого зосереджуються лише на лексичному значенні слів, до занять необхідно включати

вправи, спрямовані на формування у дошкільників розуміння категорій числа іменників, дієслівних форм, часів тощо. Важливу роль відіграє створення спеціальних мовленнєвих ситуацій, які не тільки покращують мовленнєву виразність у спілкуванні з однолітками, а й сприяють розвитку соціальних навичок та кращій адаптації в дошкільному колективі. Завдяки систематичній та злагодженій роботі логопеда й психолога з дітьми, які мають мовленнєві порушення, досягається помітне покращення у їхньому психічному та особистісному розвитку, а також значно активізується пізнавальна діяльність. Фахівці поступово розвивають у дітей основні мовленнєві навички в такій послідовності: спочатку формуються однослівні висловлювання та використання окремих коренів без граматичного оформлення, далі – двослівні речення з елементарними граматичними формами, а потім потрохи збільшується обсяг мовлення. На цьому етапі логопедичної роботи головна увага зосереджується не на правильній вимові звуків чи заучуванні слів, які дитина вже вміє вимовляти, а на формуванні активного й пасивного словника (незалежно від рівня вимови), а також на засвоєнні простих граматичних конструкцій і вмінні використовувати їх у реченнях [7].

Діти, які досягли другого рівня мовленнєвого розвитку, мають не лише відповідати на запитання, а й самостійно їх формулювати. Переважно ці запитання стосуються знайомих дитині предметів та звичних дій з навколишнього середовища. Оскільки дітям із ЗНМ важко запам'ятовувати вірші, доцільно вводити вивчення поетичних творів поступово, починаючи з коротких куплетів. На цьому етапі також проводиться навчання складанню розповідей за сюжетними зображеннями. Вибір ілюстрацій здійснюється за двома основними критеріями: зображення повинні містити невелику кількість персонажів і мати чіткий сюжет, який дитині легко прослідкувати від початку до завершення дії. Окрім цього, дітей навчають спочатку порівнювати предмети між собою, а згодом – виокремлювати й порівнювати окремі їхні ознаки, такі як розмір, форма, колір, матеріал тощо [3; 5].

Корекційне навчання дітей із третім рівнем мовленнєвого розвитку передбачає розвиток правильної звуковимови, що включає формування артикуляційних навичок, засвоєння фонетичних особливостей мовлення, опанування компонентної структури слова та вміння розрізняти фонемі, а також підготовку до оволодіння грамотою, зокрема ознайомлення з основами читання та письма. Після засвоєння навичок побудови простих речень діти поступово вчаться використовувати сполучники «і» та «а» для створення складних конструкцій. Важливо, щоб діти навчилися встановлювати логічну послідовність подій і правильно їх озвучувати. Подальший розвиток розповідного мовлення включає вправи зі складання різних типів оповідей – за ілюстраціями та запитаннями, на задану тему або у формі переказу [1].

Якщо мовленнєвий розвиток дитини наближається до вікової норми, логопедичні заняття можуть включати вибірковий та короткий переказ, творчі розповіді, завдання на розширення і уточнення лексики, а також формування синтаксичних структур. Усі ці види діяльності поєднуються з артикуляційними вправами, завданнями на впізнавання й відтворення пропущених звуків відповідно до загальноприйнятих методів логопедії [4].

Після етапу роботи над лексикою та граматикую переходять до занять, спрямованих на формування правильного усного мовлення, розвиток фонематичного слуху та вміння утворювати нові слова. Такий підхід забезпечує дитині ефективне мовленнєве спілкування.

Таким чином, затримка мовленнєвого розвитку, труднощі в опануванні лексичного та граматичного устрою мови разом із порушенням сприймання мовлення значно ускладнюють комунікацію дитини з дорослими та однолітками, заважаючи повноцінній мовленнєвій взаємодії. Спонтанний мовленнєвий розвиток у дітей із ЗНМ протікає повільно і однозначно, внаслідок чого різні ланки мовного апарату тривалий час залишаються несформованими. Своєчасне усунення цього порушення в дошкільному віці пов'язане з тим, що зв'язне мовлення формується поступово протягом тривалого часу під впливом все більш повного оволодіння дитиною законами рідної мови. Запорукою успішного

корекційного розвитку дошкільників з порушеннями мовлення є знання та врахування основних закономірностей психічного розвитку, безперервність і злагодженість корекційної роботи, індивідуальна та поетапна корекція мовних порушень у кожної дитини. Проте впровадження міждисциплінарних корекційно-профілактичних підходів у роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення потребує подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Андрейко Б.В. Психологічні особливості соціалізації та спілкування дітей дошкільного віку із ЗНМ III рівня. *Психологічний часопис*. Науково-практичний журнал Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. № 2 (том 5). Київ, 2019. С. 213–226.
2. Кравцова І., Стахова А. Корекційно-розвиткова робота з дітьми із загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Тернопіль : Мандрівець, 2021. 80 с.
3. Лещій Н.П., Гуцол М.А. Корекція мовленнєвої діяльності у дітей з порушеннями мовлення на онлайн заняттях засобами гри. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 65. Том 1. 2023. С. 99–102.
4. Кудярска Т.Р. Виховання та навчання дітей з мовними порушеннями в умовах модернізації освіти. *Логопед*. 2017. № 8. С. 17–18.
5. Рібцун Ю. В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 192 с.
6. Рібцун Ю. В. Сходінками правильного мовлення : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 240 с.
7. Рібцун Ю. В., Брушневська І. М. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: методика формування : навч.-метод. посіб. для роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2020. 144 с.

Олена ГНІРОВСЬКА,
*вихователь-методист КЗ «Луцький заклад дошкільної
освіти (ясла-садок) № 10 Луцької міської ради»; викладач,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
(м.Луцьк, Україна)*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті висвітлюється актуальність своєчасного формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку засобами патріотичного виховання. Показано можливості залучення батьків й налагодження тісної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу та формування соціально-громадянської компетентності з дошкільного віку. Розкрито значення та методичну цінність упровадження парціальної програми патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Я – лучанин», схваленої науково-методичною радою департаменту освіти Луцької міської ради у 2020 році. Виокремлено чинники та засоби, які сприяють формуванню патріотичних почуттів та становленню особистості як громадянина свого міста, країни.

Наведено приклади основних форм роботи з дошкільниками, які сприяють реалізації завдань патріотичного виховання.

Ключові слова: соціально-громадянська компетентність, патріотичне виховання, патріотичні почуття, завдання, громадянська позиція, національна гідність, моральні цінності, освітній процес, соціальний досвід, усталені норми поведінки.

З урахуванням реалій сьогодення та дії правового режиму воєнного стану питання щодо створення безпечного, комфортного, інклюзивного середовища для всіх учасників освітнього процесу й підвищення якості освітньої діяльності закладів дошкільної освіти залишаються пріоритетними. Окрім того, особлива увага приділяється роботі з батьками й налагодженню тісної комунікації

між усіма учасниками освітнього процесу та формуванню соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку.

В умовах війни заклади дошкільної освіти продовжують виконувати свої завдання, забезпечуючи підтримку учасників освітнього процесу. Команда педагогів знаходиться на постійному зв'язку з батьками вихованців. Адже дитинство не може бути позбавлене незабутніх переживань, яскравих вражень, які довго зберігаються в пам'яті людини і стають органічною частиною її духовного світу, що пов'язує з рідною домівкою, місцями, де вона народилася і зросла. Хоча агресор щоденно завдає по території нашої держави нищівних і жорстоких ударів, руйнуючи дитячі садки, школи, заклади професійної та вищої освіти, патріотизм наших співвітчизників знищити не вдасться.

Дошкільний вік є сприятливим періодом для розвитку патріотичних почуттів. Саме вони є тими переживаннями, з яких у майбутньому виросте громадянська позиція особистості, її людська та національна гідність. У дитинстві вони виявляються в любові до рідної домівки, міста, в якому народилися, рідної землі, шанобливому ставленні до культури своєї родини, мови тощо. Дитина тільки починає осягати ці складні почуття і її не можна квапити. Патріотичні почуття дошкільників формуються в процесі спілкування з оточуючим середовищем людьми, виконання з ними спільної діяльності. Вони спрямовані на розкриття і формування людських моральних якостей особистості таких як любов, гідність, вірність, відданість батькам, залучення до джерел національної культури, збереження природи рідного краю, діяльнісного ставлення та почуття причетності до оточуючих.

Робота з патріотичного виховання охоплює цілий комплекс завдань:

- виховання в дитини любові і почуття причетності до своєї сім'ї, до дитячого садка, вулиці, міста;
- формування бережливого ставлення до природи рідного краю;
- формування толерантності, почуття поваги до інших людей;
- формування поваги до моральних цінностей, традицій, звичаїв, культури рідного народу;

- ознайомлення із символами міста, держави.

Патріотизм кожного починається з рідної домівки, домашнього вогнища, маминої колискової пісні, її ніжного слова, рідної мови, батькової мудрої настанови, бабусиної казочки, дідусевої легенди, родинних традицій та звичаїв.

Саме в родині закладаються засади патріотично-моральної та національної свідомості: в ході щоденного життя, в його радощах і тривогах зароджується взаємоповага між людьми, любов, симпатія, довіра. При цьому важливо, щоб дитина навчилася не тільки брати, але й віддавати любов, турбуватися про рідних з дитинства, бути уважною до близьких людей.

Парціальна програма патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Я – ЛУЧАНИН» розроблена творчою групою педагогів ЗДО №10 на виконання Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Зміст програми відповідає вимогам Базового компонента дошкільної освіти, чинних програм розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку.

Провідною ідеєю є оптимальне використання дорослими можливостей, потреб і мотивів кожного вікового періоду для повноцінного розвитку національно-патріотичних почуттів маленьких громадян.

Важливими принципами побудови Програми є: принципи свідомості, творчої активності, систематичності, доступності, природовідповідності, науковості, вікової відповідності, індивідуального підходу.

Завдання Програми направлені на здоров'язбереження підростаючого покоління, створення умов для достатньої рухової активності, стимулювання інтересу до природного довкілля, історичних, культурних та мистецьких надбань, формування основ моралі, мотивації до дій і моделей поведінки, орієнтованих на сталий розвиток суспільства.

Перше видання програми «Мое рідне місто» відбулося у 2016 році. Друге оновлене видання програми «Я – лучанин» у 2020 році декларує сучасні тенденції патріотичного виховання дітей дошкільного віку за наступним змістом освітньої діяльності: «Луцьк

історичний», «Луцьк туристичний», «Луцьк соціокультурний», «Луцьк природничий», «Я – лучанин».

Зміст освітньої діяльності за програмою передбачає ігри та завдання на усвідомлення дитиною з перших років життя поваги і любові до батьків, людей, які тебе оточують, до місця, де проживаєш, мови, якою розмовляєш тощо. Однак, для того, щоб ці почуття стали початком любові до Батьківщини, важливо ознайомлювати дітей із роллю батьків, як громадян, працівників, що вносять свій вклад в розбудову майбутнього нашої країни. Тому пропонуємо спільні з дітьми прогулянки містом, де батьки звернуть увагу дітей на чистоту або забрудненість міста, проведуть бесіди з дітьми про необхідність берегти природу рідного краю, задля збереження здоров'я та життя. Доречною буде спільна праця у дворах, на майданчиках: висадка дерев, квітів, прибирання, прикрашання. Мають значення для патріотичного виховання і усвідомлення значення кожного в розвитку рідної держави, краю розповіді батьків про свою роботу, про те, яку користь вони приносять місту, краю, державі.

Адже постійний виховний вплив батьків на дітей має досить вагоме значення. Вони впливають навіть тоді, коли нічого спеціально не роблять – є прикладом гарної поведінки, своїми вчинками демонструють господарність, працелюбність, заощадливість тощо. Наслідуючи батьків, як найближчих і найбільш авторитетних людей, дитина засвоює норми поведінки, ставлення до природи, людей, рідного міста. Велике значення в патріотичному вихованні дошкільнят мають традиції та звичаї сім'ї, соціальної групи, закладу, в якому виховуються.

Дошкільня – перша освітня ланка, від якої залежить рівень освіченості і вихованості майбутнього покоління. Тому вважаємо, що актуальним науковим завданням сьогодення є окреслення основних аспектів модернізації освітнього середовища закладів дошкільної освіти відповідно до потреб суспільства.

Необхідно зазначити, що формування соціально-громадянської компетентності дошкільнят на краєзнавчому матеріалі ґрунтується на таких засадах:

1. Формування особистісного ставлення до фактів, подій, явищ у житті міста, створення умов для активного залучення дітей до соціальної дійсності, підвищення особистісної значущості того, що відбувається в найближчому оточенні.

2. Здійснення діяльнісного підходу під час ознайомлення з історією, культурою, природою рідного міста, тобто вибір самими дітьми тієї діяльності, в якій вони хотіли б відобразити свої почуття, уявлення про побачене та почуте (творча гра, придумування оповідань, виготовлення виготовлення поробок, придумування загадок, аплікація, ліплення, малювання, проведення екскурсій, участь у благоустрої території, охороні природи і т. п.).

3. Залучення дітей до участі в міських святах з метою залучення до атмосфери загальної радості та піднесеного настрою. Знайомство із жителями рідного міста – носіями соціокультурних традицій в народних ремеслах, танцях, піснях.

4. Створення відповідного розвивального середовища в групі та закладі дошкільної освіти, яке б сприяло розвитку особистості дитини на основі народної культури з опорою на краєзнавчий матеріал (міні-музей народного побуту, предмети народного ужиткового мистецтва, фольклор, музика тощо), яке б дозволило забезпечити потребу в пізнанні за законами добра та краси.

Педагогу важливо стимулювати пізнавальну активність, підтримуючи інтерес дітей; забезпечувати матеріалами для ігор, експериментування, праці, художньо-творчої діяльності, пропонуючи нові сфери зайнятості; використовувати різні методи і засоби активізації діяльності, забезпечуючи креативний розвиток особистості з акцентом на своє, рідне.

Реалізації вище зазначеного сприятиме створення в групах, спальнях, роздягальнях, залах, кабінетах та інших приміщеннях осередків зі світлинами, макетами рідного міста, закладу, родинних традицій тощо. Адже, плекаючи у дітей почуття любові до Батьківщини, виховуючи майбутніх громадян держави, дорослі мають демонструвати свою глибоку повагу і турботливе ставлення до своєї малої батьківщини – рідного міста. Важливо, щоб малята усвідомили, що вони не просто споживачі багатств рідної землі, а її

творці, захисники. Результативним в роботі педагога буде інтегрований підхід до використання засобів патріотичного виховання. Отож, йдучи вулицями рідного міста, розповідайте про видатних людей, визначні пам'ятки, цікаві споруди, легенди, приказки; ознайомте з назвою вулиці, на якій ви знаходитесь; відвідайте краєзнавчий музей і обговоріть те, що побачили. Завжди звертайте увагу на чистоту і порядок у рідному місті. Поговоріть з дітьми, як зробити так, щоб місто завжди було охайним і привабливим; разом посадіть і доглядайте біля садочка квітники, дерева. Знайомте дітей зі звичаями та традиціями рідного краю; співайте, читайте, спілкуйтеся з ними мовою кращих творів українського фольклору та видатних вітчизняних поетів і письменників. Малюйте, ліпіть, фотографуйте своє місто, створюйте макети, як справжні дизайнери.

Отже, цілеспрямоване патріотичне виховання повинно поєднувати любов до найближчих людей з формуванням такого ж ставлення і до певних феноменів суспільного буття. З цією метою факти життя країни, з якими ознайомлюють дошкільнят, ілюструють прикладами з діяльності близьких їм дорослих, батьків залучають до оцінки суспільних явищ, спільної участі з дітьми у громадських справах. І перш ніж дитина навчиться співпереживати бідам та проблемам Батьківщини, вона повинна навчитися співпереживанню як людському почуттю. Захоплення просторами країни, її красою та природними багатствами виникає тоді, коли дитину навчили бачити красу безпосередньо навколо себе. Також, перш ніж людина навчиться працювати на благо Батьківщини, необхідно навчити її добросовісно виконувати трудові доручення, прищеплювати любов до праці.

Таким чином, базовим етапом у формуванні в дітей любові до Батьківщини необхідно вважати накопичення дитиною соціального досвіду проживання у своїй Вітчизні та засвоєння усталених норм поведінки, взаємовідносин.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. Піроженко Т.О., член-кореспондент НАПН України, д-р психол. наук; авт. кол. Баєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л.П., Косенчук О.Г. та ін. Наказ МОН України від 12.01.2021р. № 33.
2. Бех. І. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. Рідна школа. 2015. № 1-2. С. 3–6.
3. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку. Концепція Софії Рксової та сьогодення. *Дошкільне виховання*. 2016. №2. С.2–5.
4. Гавриш Н.В., Косенчук О.Г., Піроженко Т.О. Моя країна – Україна: парціальна програма з патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Харків: Ранок, 2023. – 64 с.
5. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років/ наук. кер. Проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л.Богініч, В.М. Вертугіна та ін.; наук. ред. Г.В. Беленька; Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. К.: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
6. Каплуновська О.М., Кичата І.І., Палець Ю.М., Рейпольська О.Д. Україна – моя Батьківщина: парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.
7. Олексюк О., Заволока С. Формування любові до рідного міста у дітей старшого дошкільного віку. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. *Педагогічні науки*. 2017. № 4 (59). С.380–385.
8. Полєвікова О.Б., Шурда Ж.І. Дослідження проблеми патріотичного виховання дітей у сучасному просторі дошкільної освіти України. *ADVANCES OF SCIENCE: Proceedings of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 28 September 2018*. С.340-348.
9. Солодуха О. В. Національно-патріотичне виховання дошкільників засобами художньої літератури. Підбірка народних казок та оповідань : кваліфікаційна робота / О. В. Солодуха Кривий Ріг : КДПУ, 2021. 81 с.

10. Шкрєбтїєнко Л.П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури : дис.-ція канд. пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2019. 298 с.

Олена ДОБОШ,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет
(м. Мукачево, Україна)*

ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА – МОДНИЙ ТРЕНД ЧИ НЕОБХІДНА УМОВА УСПІХУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку українського суспільства потребує переосмислення та визначення ролі освіти як необхідної та визначальної умови реального права громадян на здобуття якісних освітніх послуг.

Динамічний розвиток ринку освітніх послуг вимагає особливої уваги до проблем, пов'язаних із позиціонуванням закладів освіти. Імідж педагога, керівника, успішного закладу освіти висувається на перший план, адже він впливає на престижність ЗДО, формує позитивну думку та довіру до всього педагогічного колективу, забезпечує якість освітніх послуг, є засобом досягнення стратегічних цілей.

Сучасні виклики ставлять нові вимоги до педагога, зокрема і замислитися про свою успішність та конкурентоспроможність. Спрямовання людини на успішність у професії зумовлює її ефективність у трудовій сфері. У свою чергу, успішність залежить від уміння людини сформувати професійний імідж.

Професійний імідж відображає вимоги цільової аудиторії, відповідність людини стандартним вимогам професії в уявленні

колег, користувачів послуг, суспільства, уявлення самої людини про професійний типаж.

Він починає формуватися ще під час підготовки до професії. Зокрема, завдання підготовки фахівця визначено Законами України «Про вищу освіту» [2], «Про освіту» [4], «Про дошкільну освіту» [3], у яких велика увага приділяється формуванню готовності до постійного самовдосконалення.

Однак, як би не був професійно підготовлений майбутній вихователь, він зобов'язаний постійно вдосконалювати свої особистісні якості, підвищувати свою компетентність, створюючи таким чином власний імідж.

Для сучасного вихователя створення позитивного іміджу є ключем до успіху і запорукою визнання здобувачами, їх батьками, колективом.

У структурі іміджу перетинаються три складові:

1. Фізичні характеристики людини (здоров'я, фізичні можливості, зовнішність, статура тощо).

2. Психологічні особливості людини (темперамент, характер, внутрішнє «Я», моральні якості, смаки, ідеали, креативність, емоційність, асертивність (вміння людини відстоювати свої погляди, не порушуючи кордонів інших), гнучкість мислення тощо).

3. Соціальні характеристики людини (поведінка, комунікації, ділова активність, дисциплінованість, законотрухняність, цілеспрямованість, працьовитість, відповідальність тощо).

Базовими якостями для позитивного професійного іміджу є такі, як:

дисциплінованість: дотримання режиму роботи, правил внутрішнього розпорядку; виконувати рішення керівника організації;

гнучкість, адаптивність: можливість швидко пристосуватися до ситуації, нових умов, вчасно реагувати на інформацію;

сучасність: бути налаштованим на зміни, удосконалення, інновації;

самопрезентативність: здатність впливати, продемонструвати свої кращі якості, досягнення [5, с.27].

Імідж може складатися самопливом, а може формуватися в результаті цілеспрямованої роботи. Позитивний чи негативний імідж буде мати заклад залежить від того, як ми працюємо над самовдосконаленням, як презентуємо себе та заклад, які зусилля прикладаємо.

Складовими особистісно-професійного іміджу є [5, с.28-29].:

1. Особливості габітарного іміджу. Зовнішність людини дозволяє їй розкрити свою індивідуальність, відображає особистісні риси, ставлення до себе й оточуючих. Зовнішність – це важливий засіб атракції, який дозволяє встановити комунікації, викликати емоційне ставлення. До атрибутів зовнішності належать одяг, зачіска, макіяж, аксесуари. Є вимоги до ділового вигляду людини. Саме гардероб демонструє приналежність до певної професійної, соціальної, вікової, гендерної групи.

Чистота, охайність, акуратність викликають загальне враження про людину, яку ще не знають як професіонала. Макіяж дозволяє людині виглядати краще, підкреслити достоїнства, приховати маленькі недоліки. Але надзвичайно важливе почуття міри при користуванні декоративною косметикою, оскільки макіяж не повинен привертати увагу, виглядати вульгарно. Зачіска обирається з урахуванням типу обличчя, фігури, віку. На робочому місці довге волосся виглядає недоречно. Чисте волосся, свіжа зачіска значно підсилюють діловитість людини. Вдало підібрані аксесуари (годинник, окуляри, ремені та ін.) доповнюють стиль їх власника.

2. Кінетична складова іміджу. Рухи, жестикуляція є важливими елементами, які розкривають індивідуальний імідж. Їх можна назвати кінетичною мовою. У науковій літературі є досить багато інформації про що говорять поза, нахил голови, положення рук, погляд, міміка під час спілкування. Тому людина, яка прагне формувати свій імідж, повинна знати такі речі та намагатись їх контролювати. Є навіть комплекси вправ із фейсбідінгу.

3. Вербальний імідж. Власне мова, активний словниковий запас, виразність, темп мовлення, інтонації визначають імідж людини. За мовою можна з'ясувати її професію, освіту, вік, культуру. До мови висувають такі вимоги, як: правильність; логічність; жвавість;

доступність; чистота, літературність тощо. Є професії, для яких мова є вирішальним фактором формування іміджу: учитель, диктор, дипломат.

4. Діяльнісний імідж. Імідж, що пов'язаний із моделлю поведінки людини. Модель обирається під професію та під ситуацію. Проте є елементи поведінки, яка характерна для ділової людини: ввічливість, толерантність, дружелюбність, доброзичливість.

Слід сказати, що імідж педагога - це гармонійний образ. У ньому повинні поєднуватися культура, розум, вміння слухати, увага, здатність грамотно застосовувати візуальні та мовні засоби.

Позитивний імідж вихователя ЗДО тісно пов'язаний із його професійною компетентністю, педагогічною майстерністю та особистісними й професійно значущими якостями педагога. Завдяки ефективно сформованому іміджу можливо досить легко увійти у важливе соціальне середовище, звернути на себе увагу та встановити міжособистісні стосунки.

«Привабливий імідж мимоволі притягує до себе людей, а тому їх психологічно легше налаштувати на те, що говорять або демонструють. Вдалий вибір моделей поведінки та реалізації різних соціальних ролей дозволяє комфортно себе почувати в спілкуванні з людьми різного соціального й професійного статусу, незалежно від власного віку» [1, с. 9].

Отже, професія педагога є особливою. Вихователі – це люди, які завжди перебувають у полі зору дітей, батьків, колег, виконуючи важливу соціальну місію, а імідж, як своєрідний людський інструментарій, допомагає вибудовувати взаємини з навколишнім світом. Формування професійного іміджу педагогів залежить від усвідомлення означеної проблеми директором дошкільного закладу, мотивації, цілеспрямованої діяльності з формування та підтримки позитивного професійного іміджу кожного працівника та ЗДО в цілому.

Таким чином, імідж будь-якого закладу дошкільної освіти буде визначатись іміджем педагогів, які працюють у ній.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / уклад і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 23.05.2025).
3. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 23.05.2025)
4. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 23.05.2025)
5. Мармаза О. Теорія професійного іміджу: особливості, іміджотворчі елементи, іміджмейкінг. Джерело педагогічних інновацій. *Професійний розвиток педагога: нові вимоги та нові рішення*. Випуск № 1(45). Харків: Харківська академія неперервної освіти. 2024. С.27-33

Оксана ДОМАНЮК,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім.Тараса Шевченка (м.Кременець, Україна)

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО У ПРОЦЕСІ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ ЗА ПЕРШИМ (БАКАЛАВРСЬКИМ) РІВНЕМ

У зв'язку з динамічними змінами в національній системі освіти зростають вимоги до професійної підготовки майбутніх вихователів. Основним завданням освітніх реформ є формування кваліфікованих, конкурентоспроможних спеціалістів, здатних ефективно вирішувати складні освітні завдання, зокрема ті, що

потребують інноваційного та дослідницького підходу, а також практичного застосування знань у сфері виховання та розвитку дітей дошкільного віку. Сучасний вихователь має бути здатним реалізовувати цілі дошкільної освіти, спрямовані на всебічний розвиток дитини – її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей – шляхом гармонійного поєднання виховання, навчання, соціалізації та формування життєвих умінь. Посилена увага до підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти є цілком обґрунтованою, адже саме вихователь відіграє ключову роль в організації педагогічного процесу [4].

Стандарт вищої освіти України за першим (бакалаврським) рівнем, галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 «Дошкільна освіта» передбачає формування низки компетентностей випускника: інтегральної, загальних (з поміж яких у контексті власного дослідження ми виокремлюємо КЗ-6. Здатність до міжособистісної взаємодії) та спеціальних (фахових) (КС-2. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага); КС-6. Здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку навичок свідомого дотримання суспільно визнаних морально-етичних норм і правил поведінки; КС-16. Здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку толерантного ставлення та поваги до інших, попередження та протидії булінгу) [2]. З огляду на зазначене, актуалізується потреба в оновленні та вдосконаленні професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти з метою ефективного виконання завдань морального становлення дитини.

На основі аналізу наукових праць Л. Артемової, І. Беха, Г. Васяновича, Г. Іванюк, В. Ляпунової, М. Марусинець, Н. Ничкало, І. Онищук, Т. Поніманської, С. Сисоєвої, можна стверджувати, що саме в дошкільному віці формуються засади моральності та закладаються індивідуальні моделі поведінки у взаємодії дитини з собою та соціальним оточенням.

Особливої уваги в цьому контексті заслуговує виховання

добррозичливості, оскільки в сучасному суспільстві дедалі частіше спостерігаються прояви агресії, насильства, байдужості та зневаги. Зростання аморальних настроїв спричиняє загострення однієї з найактуальніших соціальних проблем, зокрема у сфері освіти, – проблеми булінгу. Педагоги відзначають зростання кількості агресивних дітей, з якими все складніше налагоджувати ефективну взаємодію, і така тенденція простежується вже в дошкільному віці. Часто вихователі та батьки не знають, як запобігти агресивним проявам або впоратися з ними, адже традиційні виховні підходи не забезпечують довготривалих позитивних змін у поведінці. Ефективність розв'язання цієї проблеми значною мірою залежить від рівня професійної підготовки нової генерації вихователів закладів дошкільної освіти – їхньої здатності демонструвати сформовану світоглядну позицію, особисті переконання, професійну гнучкість і сприяти соціалізації дітей та формуванню їхніх навичок міжособистісної взаємодії (Н. Гавриш, О. Кононко, Т. Піроженко, Т. Поніманська) [1; 3].

Проаналізувавши наукові джерела визначаємо авторське трактування поняття «добррозичливість дітей старшого дошкільного віку»: це фундаментальна моральна якість, що простежується у співчутливому, прихильному, емоційно-позитивному ставленні до дорослих та однолітків; піклуванні про них і відчутті радості й задоволення від взаємодії з ними; виявляється у розумінні, прийнятті інших людей, умінні цінувати і турбуватись про їхні потреби та інтереси, налагодженні з ними дружніх взаємин у різних видах діяльності не лише у закладі дошкільної освіти, а й поза його межами.

Оптимізацію підготовки майбутніх вихователів до формування досліджуваного феномену ми здійснювали шляхом створення й реалізації спеціально визначених педагогічних умов. Їх впровадження базувалося на засадах студентоцентризму та було спрямоване на формування атмосфери співробітництва, добррозичливості, толерантності та взаємної поваги.

Важливою педагогічною умовою стало збагачення, систематизація та поглиблення знань студентів про сутність, форми

й засоби формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку. Це забезпечувалося через включення до освітнього процесу фахової підготовки навчально-методичного посібника «Формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку», а також шляхом оновлення змісту й методів викладання таких дисциплін, як «Дошкільна педагогіка», «Дитяча психологія», «Психолого-педагогічний тренінг», «Виховання дітей у різновікових групах». Освітній процес було доповнено проблемними лекціями, воркшопами, дискусіями, дебатами, кейс-методом, технологією портфоліо, індивідуальними консультаціями.

Другу педагогічну умову – створення ціннісного середовища через доброзичливе спілкування та взаємодію – реалізовано завдяки організації тренінгів, волонтерських акцій, веденню щоденників самопізнання, складанню індивідуальних програм самовдосконалення «Я – доброзичлива», а також через спільну діяльність студентів та викладачів у позааудиторному просторі (консультації, екскурсії, подорожі, дозвілля).

Третьою педагогічною умовою стало використання традиційних і сучасних освітніх технологій, спрямованих на формування в студентів умінь інтегрувати доброзичливість у цілісний педагогічний процес ЗДО. Це реалізовувалося в межах виробничої практики та через діяльність консультативно-просвітницького осередку в закладі дошкільної освіти під назвою «Виховуємо доброзичливу особистість». У межах цього осередку проводилися виставки навчально-методичної літератури, круглі столи, майстер-класи, тренінги для батьків і вихователів, методичні зустрічі, педагогічні аукціони, проблемні дискусії, тематичні консультації, професійні проби та науково-практичні конференції. Також функціонувало «Бюро педагогічних знахідок».

У результаті, сукупність запропонованих форм і методів, що були впроваджені в освітній процес закладу вищої освіти, сприяла особистісному та професійному розвитку студентів і позитивно вплинула на їхню готовність до формування доброзичливості в дітей старшого дошкільного віку.

Зазначене дослідження не охоплює всіх аспектів порушеної проблеми. До перспектив подальших наукових розвідок відносимо: обґрунтування педагогічних засад особистісного й професійного самовдосконалення в умовах безперервної самоосвіти майбутніх вихователів, а також розробку технологій їх підготовки до формування доброзичливості в дошкільників з урахуванням наукових підходів вітчизняних і зарубіжних фахівців.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Особистісне зростання і розвиток студента в умовах вищого навчального закладу. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2013. Вип. 4. С. 24–35.
2. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка», спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. №1456. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf> (дата звернення: 08.05.2025 р.).
3. Пукас І. Л. Основи саморозвитку професійної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти: монографія. Київ: Вид-во «Центр учбової літератури», 2021. 134 с.
4. Машкіна Л. Формування фахової компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в освітньому процесі закладів вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2019. № 1. С. 80-84.

Наталія ЗАХАРАСЕВИЧ,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У КОНТЕКСТІ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ

У сучасному світі, що швидко змінюється та вимагає високого рівня адаптивності, зростає потреба у розвитку фінансової грамотності та економічної культури з наймолодшого віку. Економічне виховання, інтегроване в освітній процес дошкільних закладів, стає важливою передумовою формування особистості, здатної орієнтуватися в реаліях ринкової економіки, управляти власними ресурсами та приймати обґрунтовані рішення.

Дошкільний вік є особливо чутливим періодом для формування базових уявлень про світ, у тому числі економічний. Саме в цей час у дітей розвивається вміння помічати причинно-наслідкові зв'язки, оцінювати значущість предметів та дій, встановлювати кількісні й логічні відношення. З огляду на це, економічне виховання можна ефективно поєднувати з розвитком логіко-математичних компетентностей, що відкриває нові можливості для комплексного підходу до освіти дошкільнят, який є провідною тенденцією в сучасній дошкільній освіті і передбачає не лише передавання знань, а й формування здатності до практичного їх застосування [1, с.9]. У цьому контексті економічне виховання слугує засобом розвитку таких ключових якостей, як відповідальність, передбачливість, ощадливість і здатність до планування. Через ігрову діяльність, моделювання життєвих ситуацій, дидактичні вправи діти опановують перші економічні поняття та правила поведінки в умовах обмежених ресурсів [3, с.22].

Інтеграція логіко-математичного розвитку з економічним вихованням дозволяє зробити освітній процес природним і змістовним. Наприклад, ігри з лічбою монет, вибором вигідної покупки, визначенням кількості товару, складанням елементарного бюджету формують вміння рахувати, порівнювати, аналізувати, передбачати результат. Такі дії не лише розвивають логічне мислення, а й закладають основи фінансової свідомості [2, с.13].

Особливої уваги заслуговує роль інноваційних підходів та технологій у впровадженні економічного виховання. Використання електронних освітніх ресурсів, інтерактивних презентацій, настільних та цифрових ігор дозволяє урізноманітнити освітній процес, зробити його більш динамічним і привабливим для дітей. Інновації також сприяють кращому засвоєнню матеріалу через наочність, повторюваність і можливість самостійного експериментування.

Не менш важливим чинником є професійна підготовка вихователів, які мають володіти сучасними знаннями у сфері економіки та методики її викладання дітям. Їх компетентність визначає успішність упровадження економічної освіти в щоденну практику ЗДО. Педагоги мають вміти пояснювати складні поняття простими словами, створювати ігрові ситуації, які моделюють реальне життя, та формувати у дітей ціннісне ставлення до ресурсів [5, с.59].

Співпраця між закладом дошкільної освіти та родиною також є запорукою ефективного економічного виховання. Батьки, які залучають дітей до обговорення сімейного бюджету, покупки продуктів, планування витрат, формують у них відповідальне ставлення до грошей ще до школи. Таке партнерство дозволяє закріплювати навички, набуті в дитсадку, у повсякденному житті [4, с.103].

Сьогодні особливої ваги набуває системний моніторинг сформованості економічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку. Такий підхід дозволяє не лише фіксувати досягнення, а й вчасно коригувати освітній процес, враховуючи

індивідуальні особливості розвитку дітей, соціальний контекст та актуальні виклики.

Зважаючи на реалії часу, в яких часто виникають економічні та соціальні виклики, формування у дітей економічної стійкості є не лише актуальним, а й необхідним. Це забезпечує підґрунтя для формування майбутнього покоління, здатного адаптуватися до змін, діяти усвідомлено та раціонально використовувати наявні ресурси.

Таким чином, сучасні підходи до економічного виховання дошкільників мають опиратися на інтеграцію логіко-математичного розвитку, інноваційні методи навчання, підвищення кваліфікації педагогів та тісну співпрацю з родинами. Такий багатовимірний підхід дозволяє підготувати дитину до життя в складному соціально-економічному середовищі вже з перших років її розвитку.

Список використаних джерел

1. Граф А.М. Формування економічної компетентності дітей дошкільного віку: посіб. для вихователя. Київ : Основа, 2021. 144 с.
2. Григоренко Г., Жадан Р. Старшим дошкільнятам про гроші. *Дошкільне виховання*. 2015. № 1. С. 11-15.
3. Іванчук С.А. Формування елементів фінансової грамотності у старших дошкільників. *Дошкільна освіта*. 2021. №3. — С. 22–25.
4. Роганова М.В. Педагогічні інновації в дошкільній освіті – умова успішного розвитку дитини. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2024. Вип. 1(110). С. 128–136.
5. Ющенко Н.В. Інтеграція логіко-математичного і економічного розвитку у ЗДО. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2021. №9(84). С. 58–62.

Олександра ЄМЧИК,
*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)*

ВПЛИВ ІГРАШОК ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ НА РОЗВИТОК, НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасному суспільстві, яке дедалі більше стикається з проблемами агресії, насильства та мілітаризації медіапростору, особливу увагу привертає питання впливу іграшок військової тематики на дитячу психіку. Іграшки відіграють важливу роль у процесі розвитку, навчання та соціалізації дошкільнят. Вони не лише є засобом розваги, але й формують уявлення про світ, цінності, моделі поведінки та способи взаємодії з оточенням. Проблема розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку та засобів їх здійснення постають особливо актуально в умовах воєнного стану. Так, комплектування психолого-педагогічних прийомів, засобів, ритуалів для зменшення психологічного напруження та створення сприятливої та комфортної атмосфери в закладі дошкільної освіти подається як один із напрямів створення безпечного освітнього середовища [1, с. 97].

Питання, наскільки доречно та безпечно дозволяти дітям гратися іграшками військового характеру, викликає жваві дискусії серед психологів, педагогів і батьків. Одні вважають такі іграшки засобом розвитку уяви та відпрацювання соціальних ролей, інші – загрозою формування агресивної поведінки та порушення етичних орієнтирів у ранньому віці.

До іграшок воєнної тематики відносяться предмети і засоби для гри, сюжет яких пов'язаний із бойовими діями, збройними конфліктами, моделями військової техніки або символікою війни. Ці іграшки зазвичай відображають елементи військової реальності, моделюють збройне протистояння, боротьбу або захист. Серед них можна виокремити кілька основних груп: зброя-імітація – іграшкові

пістолети, автомати, рушниці, шаблі, луки, гранати тощо; військова техніка – іграшкові танки, бронетранспортери, військові літаки, кораблі, гелікоптери; фігурки військових персонажів – солдати, командири, спецпризначенці, фігури супротивників із відповідною амуніцією; аксесуари та атрибутика – каски, бронежилети, маскувальні костюми, нашивки, прапори, медалі тощо; настільні та електронні ігри – які імітують військові дії, стратегії, битви або бойову тактику.

Іграшки є ключовим інструментом у психофізичному та соціальному розвитку дітей дошкільного віку. Вони виконують низку важливих функцій: пізнавальну, соціалізуючу, емоційно-релаксаційну, морально-виховну та комунікативну.

Пізнавальна функція полягає у тому, що іграшки допомагають дітям досліджувати навколишній світ, розвивають інтелектуальні здібності, сприяють формуванню логічного мислення, уваги, пам'яті та уяви. Через гру дитина знайомиться з кольорами, формами, властивостями предметів і причинно-наслідковими зв'язками. Соціалізуюча функція означає, що гра з іграшками навчає дитину взаємодіяти з іншими, дотримуватись правил, розподіляти ролі, проявляти ініціативу та співпрацювати. Іграшки сприяють засвоєнню соціальних норм і моделей поведінки. Емоційно-релаксаційна функція відображає можливість дитини виразити емоції, зняти напругу, заспокоїтись. Через гру дитина проживає ситуації, які її хвилюють, та вчиться керувати своїми почуттями. Морально-виховна функція допомагає формувати моральні якості: доброзичливість, справедливість, чесність, відповідальність. У сюжетно-рольовій грі діти імітують дії дорослих, засвоюють поняття «добре» і «погано». Комунікативна функція полягає у тому, що у грі з іграшками діти активно розвивають мовлення – як у діалозі з дорослими чи однолітками, так і у внутрішній монологічній формі. Це важливо для розвитку комунікативних навичок, словникового запасу та граматичної правильності мовлення.

Дослідження учених педагогів та психологів підтверджують, що іграшки військової тематики, попри суперечливе ставлення до них у суспільстві, також мають свої педагогічні та психологічні функції. Їх

використання в ігровій діяльності дошкільників може сприяти розвитку окремих якостей і навичок за умови грамотного педагогічного супроводу та чіткого морального контексту. Такі іграшки можуть зацікавити дитину історією, технікою, просторовим мисленням (наприклад, конструювання бойових машин, вивчення форм, назв, призначення предметів). Ігри на військову тематику часто потребують командної взаємодії, узгодженості дій, розподілу ролей, що розвиває навички колективної гри та відповідальності. Дитина може символічно «виграти» над страхом, контролювати ситуацію, відтворювати складні події в безпечному форматі гри. Через військову гру дитина моделює образи героїв, захисників, відпрацьовує поняття сміливості, відповідальності, честі – але важливо, щоб це було в контексті захисту, а не агресії. Такі ігри стимулюють діалог, обговорення тактики, командні рішення, що сприяє розвитку мовлення та стратегічного мислення.

Попри потенційні розвивальні можливості, іграшки військової тематики несуть низку ризиків, які варто враховувати під час організації ігрового середовища для дошкільників. Особливо це стосується дітей з нестійким емоційним фоном, обмеженим досвідом спілкування або підвищеною чутливістю до тем насильства. Дошкільники ще не здатні чітко розмежовувати гру та реальність. Постійне відтворення бойових дій, стрільби, перемоги над «ворогом» може сприяти закріпленню агресивних реакцій як звичних форм поведінки в конфліктних ситуаціях. Ігри, засновані на знищенні противника, часто не передбачають співпереживання, що може знижувати чутливість дитини до емоцій інших людей та розвивати байдужість до чужого болю. У дошкільному дитинстві тільки формується уявлення про добро і зло. Якщо гра зосереджена виключно на війні та перемозі будь-якою ціною, це може негативно впливати на становлення ціннісних орієнтацій. Ігри з бойовими елементами часто супроводжуються підвищеною збудливістю, метушливістю та шумом. Це може перевантажувати нервову систему дитини, особливо в умовах недостатнього фізичного розвантаження чи сну. Наявність у грі чітко визначених «ворогів» і

«своїх» може сприяти закріпленню вузьких уявлень про світ, формуванню упереджень і спрощених соціальних суджень.

Як свідчать результати дослідження О. Писарчук та Р. Руденського, тема війни та сюжети воєнних подій проникають в усі види дитячих ігор: творчі та з правилами, при цьому помітним є їх взаємопроникнення та взаємозбагачення. Проте наслідки такої ігрової діяльності будуть залежати від супроводу дорослими [2, с. 126]. Таким чином, безконтрольне використання іграшок військової тематики може завдати шкоди гармонійному психоемоційному розвитку дитини. Це вимагає підвищеної уваги з боку педагогів і батьків до змісту ігор, супроводу дитячої гри коментарями та бесідами, які формують гуманістичне бачення світу.

Список використаних джерел

1. Косенчук О. Г., Стягунова О. О. Безпека освітнього простору закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. Вип. 1. С. 90–101.
2. Писарчук О. Т., Руденський Р. Є. Теоретичні аспекти дослідження теми війни в іграшках та ігровій діяльності дітей дошкільного віку. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2022. № 2. С. 120–126.
3. Сисоєва С. О., Рейпольська О. Д. Освітній процес у закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану: теорія, практика, інновації. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Т. 5, Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/HNAESU_2023_5_2_10

Наталія КИРСТА,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ АНІМАЛОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ООП: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

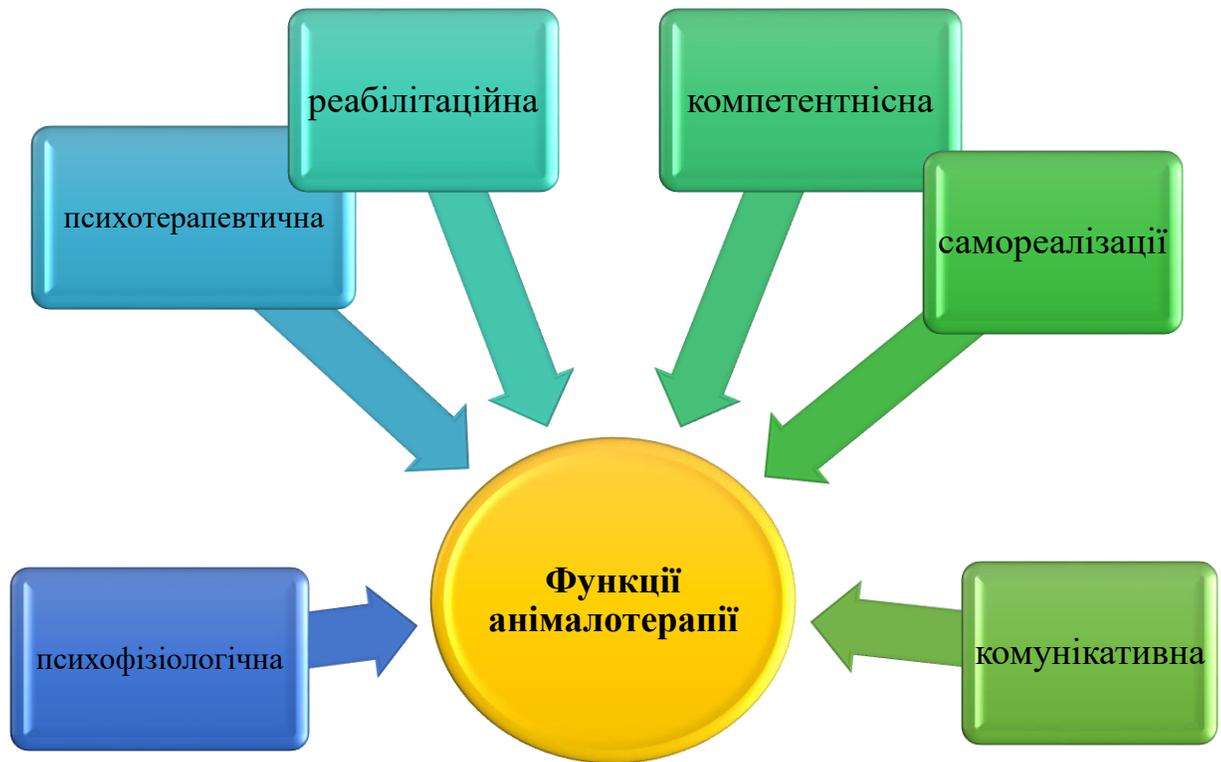
В умовах інклюзивного навчання дедалі більшого значення набувають альтернативні та додаткові методи психолого-педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Анімалотерапія є результативним способом взаємодії дітей з тваринами у супроводі фахівців та сприяє їхньому когнітивному, емоційному й соціальному розвитку.

Питання використання терапії з допомогою тварин розкрито у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, як-от: Борис М. Левінсон, С. Даллас, Н. Джі, О. Жук, К. Кріппнер, І. Кудикіна, І. Карабаєва, А. Лабінський, М. Мюлдоун, Н. Сорока, О. Файн, Ю. Харчук, Л. Шипунова, А. Шредер, Л. Юрченко.

Анімалотерапія – комплекс, що складається з медичних, фізіологічних та психологічних дій, які виконуються із залученням тварин [1, с. 161]. У науковому обігу побутує думка про те, що тварини мають своєрідне електромагнітне випромінювання, яке має властивість змінювати певні стани оточуючих їх людей. При цьому важливу роль відіграє інформація, що передається – спектр частоти. В деякій мірі цим і пояснюють «лікувальні» властивості тварин [1, с. 162].

Термін «анімалотерапія» використовується із 70-х років ХХ століття. Зокрема, Борис М. Левінсон, лікуюючи свого пацієнта, маленького хлопчика з психічними порушеннями, констатував, що стан дитини покращувався і легко піддавався терапевтичним впливам у присутності його собаки Джинга [2, с.4].

На Рис. 1 нами представлено основні функції анімалотерапії.

. Рис. 1 Функції анімалотерапії

У довоєнній Україні було відкрито екологічні парки, які фокусувалися на використанні авторських лікувальних, профілактичних та реабілітаційних програмах для дітей з ООП, функціонувала низка закладів анімалотерапії: «Тріумф» у м. Житомир (каністерапія, іпотерапія); «Еліта» в м. Трускавець (дельфінотерапія, каністерапія); «Спіріт» в м. Києві (каністерапія, іпотерапія); «Петрусевич» в м. Києві (іпотерапія); «Сивка» на Закарпатті (іпотерапія, фелінотерапія) [1, с. 163], лікувально-анімаційна ферма «Ковчег» на Івано - Франківщині . Окремі з них актуальні і у часі війни.

Зміст функціонування означених закладів полягає у вирішенні наступних завдань: нейтралізація негативних наслідків порушень психічної, когнітивної та поведінкової сфер дитини з ООП; удосконалення рівня формування навичок взаємодії дітей з оточуючими і навколишнім середовищем; розвиток вміння адекватно реагувати на проблемні ситуації в соціумі; попередження дезадаптивних проявів у дітей дошкільного та шкільного віку;

створення освітніх програм для батьків дітей з ООП «Сила тварин у розвитку дитини», «Разом із хвостиками», «Дитина з особливостями: як бути ефективними помічниками», які складаються з системи занять, тренінгів, вебінарів; започаткування в практиці функціонування закладів освіти роботи з дітьми з певними порушеннями на постійній основі; створення для батьків дітей комплексу консультацій та занять з метою збагачення знань та вмінь у рамках анімалотерапії; проведення заходів для педагогів, з метою формування їх компетентності у даній сфері.

На Рис.2 представлено основні принципи роботи центрів психічної та соціальної реабілітації дітей з психологічними, емоційними і поведінковими порушеннями методами анімалотерапії.

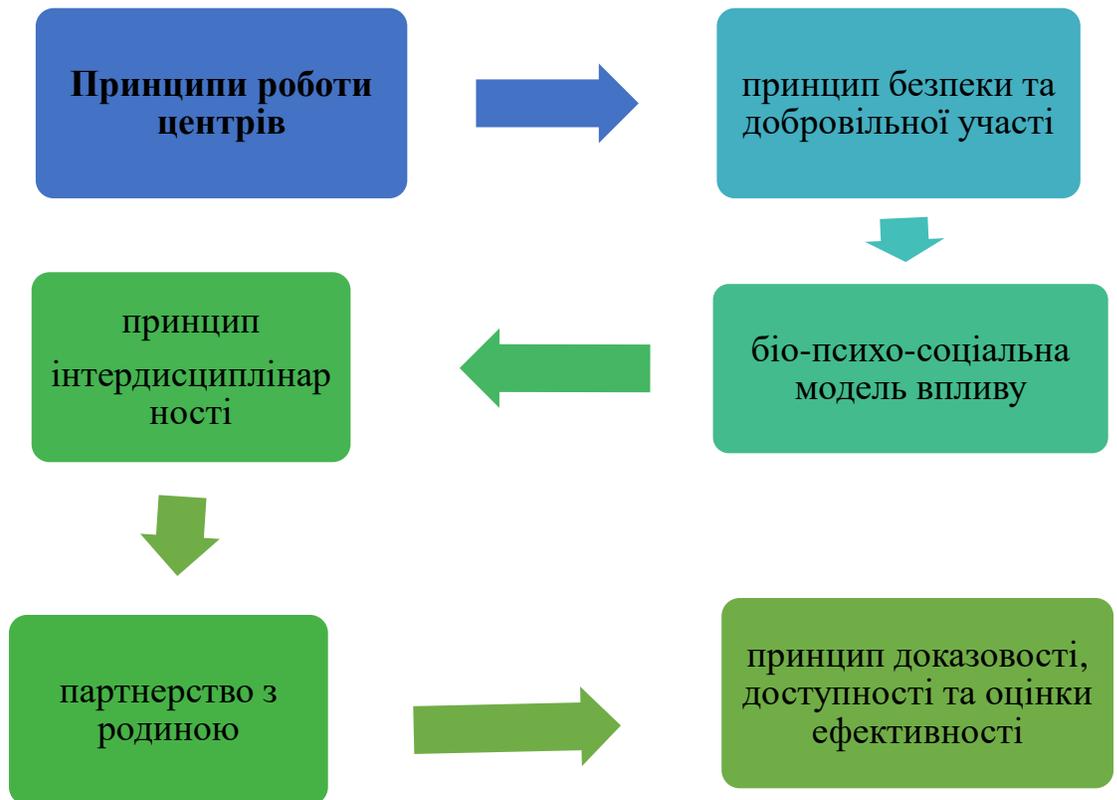

Рис.2 Принципи діяльності центрів анімалотерапії

Новим видом освітньої практики є ігрова анімалотерапія, яка полягає у виконанні своєрідних ігрових завдань з певними видами тварин та має на меті удосконалення пізнавальної сфери особистості дитини з ООП [3]. В процесі ігрової анімалотерапії дитина і тварина

приймаються такими, якими вони є. Від дітей і тварини-терапевта не очікують «правильної поведінки», акцент робиться не на контролі, а на відносинах. Діти вчаться поводитися з твариною шанобливо і гуманно в умовах відповідної екосистеми.

Науковцями виокремлено ведучі цілі, які реалізуються в процесі здійснення терапії тваринами:

- самоефективність, яка проявляється у тому, що дитина вчиться захищати себе, формується відчуття впевненості у собі;
- стосунки під час взаємодії з тваринами вчать дітей здорових відносин і різних типів поведінки;
- емпатія. Дитина вчиться розрізняти та визначати різні прояви емоцій;
- саморегуляція, яка проявиться тоді, коли у дитини сформується навички подолання негативних емоцій у своєму житті;
- вирішення негараздів, спрямована на удосконалення навички керувати рівнем агресивності, тривожності, гіперактивності [2, 162].

В процесі дослідження нами укладено методичні поради для вихователів ЗДО щодо запровадження досвіду використання анімалотерапії у роботу з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками: впровадження елементів анімалотерапії (каністерапія та фелінотерапія в ЗДО є найдоцільнішими) має відбуватися під керівництвом спеціаліста з певним кваліфікаційним рівнем; в процесі підготовки педагогам рекомендовано зібрати наступну інформацію: відсутність алергічних реакцій; вибір тварини найбільш цікавої дитині; ознайомлення з правилами бережного відношення до тварин; враховування індивідуальних особливостей дитини; з'ясування наявного (можливо негативного) досвіду спілкування з певними тваринами; консультації батьків з фахівцями; укладення комплексу занять, який стимулюватиме розвиток та удосконалення навичок дитини з ООП; вивчення попереднього досвіду утримання домашніх тварин удома (втрата «близького друга» у дитинстві травмує психіку дитини); зниження рівня упередженого ставлення до різних видів тварин; наявність відповідного Сертифікату про право на здійснення діяльності, що

має відношення до анімалотерапії; заняття з анімалотерапії мають певну структуру та обмеження у часі; дотримання правил щодо утримання різних видів тварин в закладі дошкільної освіти (відповідність території, температурний режим, освітлення, наявність 2 тварин одного виду); ведення Щоденника спостережень за дитиною з ООП з відображенням її досягнень (в аспекті використання анімалотерапії); ведення Щоденника вражень у сім'ї, в якому фіксуватимуться оцінки та переживання від проведених занять; постійний моніторинг впливу анімалотерапії на самопочуття та прогрес розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Форми роботи з анімалотерапії у ЗДО мають бути безпечними, адаптованими до вікових особливостей дітей і чітко регламентованими. В процесі дослідження нами апробовано: Контактні сесії (індивідуальні та групові зустрічі з терапевтичними тваринами); Непряма взаємодія через творчість (малювання тварин, ліплення з пластиліну, виготовлення аплікацій, колажів, театралізовані ігри з фігурками тварин); Складання Зоотерапевтичних казок, Релаксаційні практики за участі тварин (споглядання та погладжування тварин), Відеотерапія (перегляд відео або фото з тваринами, домашніми улюбленцями, обговорення емоцій, асоціацій), Ігрові заняття з тваринами, Догляд за тваринами в кутку природи, Гість у групі, Пошта від тварин.

Використання анімалотерапії в умовах інклюзивного освітнього середовища підвищує ефективність корекційно-розвиткової роботи, сприяючи комплексній підтримці розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Лабінський А.Й. Грицина М.Р, Б.В. Гутий та ін. Анімалотерапія – перспективний напрямок реабілітаційного лікування людини. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З. Гжинського. Серія:Економічні науки.* 2019. №92. С.160-164.
2. Михайлов Б. Анімалотерапія у системі психосоціальної реабілітації дітей із затримкою психічного розвитку. *Медична психологія.* №3. 2018. С. 3-5

3. Taylor S. M. Equine facilitated psychotherapy: Anemerging field. *Unpublished manuscript*. 2001.357 p.

Інна КОНДРАТЕЦЬ,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ РАНЬОГО Й ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЯВАХ ПОЧУТТІВ І ЕМОЦІЙНОМУ СПРИЙНЯТТІ СВІТУ

Психолого-педагогічний супровід – процес, що передбачає підтримку, повагу та увагу до запитів і потреб дитини; розуміння її творчого потенціалу й засобів його реалізації у відповідно створеному розвивальному просторі та із збереженням ціннісних орієнтирів, психологічного здоров'я особистості й готовності її до самопізнання й саморозвитку. З іншого боку, психолого-педагогічний супровід – це гнучка система освітніх прийомів і психологічних впливів, яка має бути мобільною й особистісно зорієнтованою, із періодичним рефлексуванням і регулюванням відповідно до контингенту дітей та сучасних змін і настроїв у суспільстві.

В епоху екзистенційних і драматичних подій, які переживає наразі Україна, як ніколи раніше, дитині раннього й дошкільного віку потрібні поряд дорослі, які спроможні регулювати власні емоційні прояви й забезпечити «емоційну подушку» власним малюкам і вихованцям.

Визначаючи роль значущого дорослого в житті дитини – батька чи вихователя, італійський педагог Франко Нембріні підкреслював: «це твоя здатність чи нездатність надати особистісне свідоцтво. Ким би ти не був, де б ти не був, потрібно лише, аби діти твої могли

бачити твоє свідоцтво про життєву впевненість... Дітей потрібно вести за собою. Суть не в тому, щоби розповісти, а в тому, щоби показати. Потрібно супроводжувати їх, аби вони побачили те саме, що бачиш ти... Коли справжній дорослий проявляє себе, народжується феномен виховання» [3, с. 32].

Спостереження і практичний досвід свідчить, що в емоційному розвитку сучасних дітей спостерігається збільшення деструктивних проявів: тривожність і страх, пригнічений настрій, розлади в адекватності емоційного регулювання, невротичні прояви, зацикленість на власних переживаннях і невміння відгукуватися на почуття і стан інших, емоційна напруга, стресові стани, афективні реакції тощо.

Перш, ніж забезпечити грамотну й делікатну підтримку дитині, дорослі мають чітко уявляти етапи формування дитячого емоційного інтелекту – тобто здатності визначати, приймати й регулювати свої стани та чуттєві реакції:

1. Дитина розрізняє емоції у найближчих людей (мами, тата, бабусі, дідуся, сестрички, братика), ще не знаючи їх назви, інтуїтивно. Переважно, це діаметрально протилежні емоційні стани: веселі / сумні / злі.

2. Розрізняє емоції в своїх однолітків, інших дітей – інтуїтивно, «зчитуючи» міміку обличчя, характерні рухи. Спектр розрізнення емоційних станів збільшується: веселі / сумні / злі; ображаються / бояться.

3. Розрізняє емоції в літературних персонажах, зображених на ілюстраціях, проводячи аналогію з мімікою і жестами реальних людей (

4. Розрізняє і називає емоції у людей ближнього і дальнього оточення, літературних персонажів, за умови систематичної активізації назв емоцій з боку дорослих.

5. Розрізняє і називає свої емоційні стани, за умови систематичного «маркування» дорослим у відповідних ситуаціях (наприклад: «Тобі сумно, що казка так завершилася, я розумію. Але вона навчає всіх нас бути пильними і обережними», «Мене теж, як і

вас, дратувало, що мишенята зовсім не допомагали Півнику. Так і хотілося їм сказати:....»).

6. Розрізняє, називає свої емоції та регулює їхні прояви (сформований емоційний інтелект).

Очевидно, що психолого-педагогічний супровід дітей у пізнанні великого Світу має здійснюватися з урахуванням головних принципів дошкілля «Не нашкодь!», «Не упусти віку!», «Не насилуй!», «Піднімись до дитини!» та полягає в дотриманні декількох аспектів:

1) наслідування («Як мамка, так і ми»: дорослі є взірцем поведінки для дітей – у проявленні емоцій зокрема; тож, бажаючи надати своїм дітям / вихованцям емоційну опору, дорослі мають подбати про якість і екологічність того, що вони транслюють дітям: «аби врятувати дітей, одягніть спочатку маску на себе» [1]);

2) рефлексії (важливість рефлексійних запитань до дітей стосовно емоцій, вражень, переживань, емоційного досвіду, ситуаційних кейсів тощо);

3) мистецтва як ключика до пізнання краси Світу (використання подорожей у мистецтво як ресурсні портали; застосування мистецько-творчої діяльності – малювання, ліплення, аплікації, музики, музично-ритмічних рухів – як можливості для дитини сублимувати деструктивні емоції, відволіктись від травматичної ситуації, отримати задоволення й радість від проявлення своїх потенцій і здібностей).

Зрозуміло, необхідно пам'ятати про вікові особливості дитини дошкільного віку. Про це нагадують науковці: «Розвитку емоцій і почуттів сприяють всі види діяльності дитини – трудової, продуктивної, ігрової, а також спілкування з дорослими й однолітками. При цьому, роль емоцій у діяльності дошкільника змінюється. Якщо на попередніх етапах онтогенезу основним орієнтиром для нього була оцінка дорослого, то тепер він може відчувати радість, передбачаючи позитивний результат своєї діяльності і гарний настрій оточення» [5, с. 220].

Безумовно, сучасному поколінню дітей вкрай важливо дати комплекс вітамінів – цікавих і корисних вправ, які підтримають фізичне, емоційне, соціальне, інтелектуальне і духовне здоров'я

малюків у нелегких реаліях сучасного життя. Умовно вправи для здоров'язбережувального тренажеру, переважно рефлексійного спрямування, класифікуємо в чотири групи:

-рефлексія настрою й емоційного стану («Чого я боюсь», «Стримати себе», «Тух-тубі-дух», «Зміни обличчя» та ін.);

-рефлексія діяльності, аналізу власних дій дошкільника («Що було би, якби...», «Стрибок чи тупіт?», «Вибір» та ін.);

-рефлексія, спрямована на самоствердження «Оповідання», «Похвала» та ін.);

-рефлексія, спрямована на розвиток емпатії («Дзеркало», «Намалюй, що бачить...», «Погоджуюсь / не погоджуюсь» та ін.).

Зрозуміло, що класифікація може бути іншою, більш розгалуженою й розмаїтою. Головне, аби акценти були збережені:

1) навчити дітей називати, розрізняти і регулювати умовно негативні / деструктивні емоції й впливати на власний емоційний настрій;

2) показати дітям, як самодостатність і повага до себе може стати опорою і силою в будь-яких непростих ситуаціях;

3) розвивати в дітях почуття інтересу, вдячності та емпатії до інших людей, що також є маркером гармонійності емоційного тону в них [2].

Дієвим засобом для формування в дитини готовності усвідомлювати та виявляти емоційні стани, поважати і розуміти переживання інших може стати мистецтво. О.Половіна пропонує використовувати авторську технологію образотворення, зокрема, арттехніки, які сприяють не лише розвитку емоційної сфери дошкільника, закладають основи для самопізнання й самовідкриття себе-у-Світі, а й розслабляє, налаштовує на позитивний лад, гармонізує душевний стан: мандала «Диво по колу», проєктивні методики («Кафе смаколиків», «Моя сім'я в образі квітів»); малювання олією, аквареллю на воді, на вологому папері, акватипія тощо [4].

Досі залишається актуальною розроблена для дітей 3-10 років С.Ройз та ГО «Смарт Освіта» гра «Невидимі дари. Знаходь свою силу» – повноцінний посібник для рефлексії, самопізнання та емоційного зцілення. «Наша задача, – визначає авторка гри Світлани Роуз, –

допомогти дитині відчувати силу, повернути стійкість, щоб вона могла витримати навантаження емоціями, і змінювати та обирати нову поведінку та реакцію. Чим більше ми та наші діти будемо відчувати своє тіло, вміти розрізняти та витримувати різні тілесні відчуття, розрізняти емоції, тим легше нам буде впоратись зі стресовим навантаженням та опрацьовувати травматичний досвід» Основні теми гри – заземлення, адаптація, стійкість, можливість сказати «Ні», емпатія, самопідтримка, заспокоєння, радість, відчуття контролю, близькість [6].

Отже, психолого-педагогічний супровід дітей у проявах почуттів і емоційному сприйнятті Світу – це уміння дорослого самому тримати «вертикаль» і не падати в емоційні воронки; знання щодо особливостей емоційного розвитку дитини й десятки практик – рефлексійних й нейропсихологічних вправ, психогімнастик, мистецьких артігор, арттехнік, аби забезпечити емоційну підтримку в повсякденні та складних ситуаціях; готовність і спроможність продемонструвати, що «це життя – варто прожити» [3, 54].

Список використаних джерел

1. Кондратець І. Спочатку надіньте кисневу маску на себе, або Як формувати психологічну стійкість. *Дошкільне виховання*. 2022. № 3-4. С. 9 – 11.
2. Кондратець І. Рефлексійні «вітаміни». *Дошкільне виховання*. 2023. № 9. С. 3 – 7.
3. Нембріні Ф. Від тата до сина. Розмови про ризиковану справу виховання. К. : ДУХ І ЛІТЕРА. 2024. 232 с.
4. Половіна О., Андронова Т. Артосвіта дітей дошкільного віку – емодзі + творчість. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. № 6. С. 40 – 45.
5. Терещенко Л.А., Карабаєва І.І. Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, Том 10. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Випуск 33. 2019. С. 214 – 234.

6. Терапевтична гра «Невидимі дари: знаходь свою силу». URL: <https://smart-osvita.org/znakhodymo-svoi-syly-razom-iz-hroiu-nevydymi-dary-vid-svitlany-roiz/>

Любов КОСТИК,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри педагогіки і психології
дошкільної та спеціальної освіти,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

СПІВПРАЦЯ ЛОГОПЕДА, ВИХОВАТЕЛІВ ТА БАТЬКІВ У ПІДГОТОВЦІ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

Мовлення відіграє ключову роль у когнітивному, емоційному та соціальному розвитку дитини. Однак у сучасних умовах все більше дітей дошкільного віку мають порушення мовлення, що суттєво ускладнює їхню підготовку до школи. Несформованість мовленнєвих навичок може призводити до труднощів у засвоєнні навчального матеріалу, проблем у спілкуванні з однолітками та зниження самооцінки дитини.

Корекційно-розвивальна робота спрямована на подолання мовленнєвих порушень, розвиток комунікативних здібностей, когнітивних процесів та емоційно-вольової сфери дитини. Вона є важливим етапом підготовки до шкільного навчання, адже допомагає дитині оволодіти необхідними навичками для подальшого успішного навчання.

Співпраця логопеда, вихователів та батьків є важливим чинником у підготовці дитини з порушеннями мовлення до школи. Комплексний підхід, що включає взаємодію цих трьох сторін, сприяє успішному розвитку мовленнєвих навичок та адаптації дитини до навчального процесу. Логопед відіграє ключову роль у діагностиці та корекції мовленнєвих порушень, використовуючи спеціальні

методики та вправи. Вихователі підтримують мовленнєвий розвиток у повсякденній діяльності, сприяючи закріпленню нових навичок через ігрові та навчальні ситуації. Батьки, своєю чергою, забезпечують необхідну мовленнєву практику в домашньому середовищі, виконуючи рекомендації спеціалістів. Тільки у тісній взаємодії між логопедом, вихователями та батьками можливе створення ефективного мовленнєвого середовища для дитини. Узгодженість дій усіх учасників сприяє не лише мовленнєвому, а й загальному когнітивному розвитку дошкільника [1].

Робота логопеда в рамках співпраці з вихователями та батьками включає проведення індивідуальних і групових занять. Фахівець розробляє індивідуальну програму корекції, враховуючи особливості мовленнєвого розвитку кожної дитини. На заняттях логопед використовує артикуляційну гімнастику, вправи на розвиток фонематичного слуху та диференціацію звуків. Крім того, проводяться інтерактивні ігри та логоритмічні вправи, що сприяють формуванню правильної вимови та розвитку зв'язного мовлення. Логопед також консулює вихователів щодо методів стимулювання мовленнєвої активності дітей у повсякденному житті. Спеціаліст надає рекомендації щодо організації мовленнєвих ігор, спілкування та вправ, які вихователі можуть використовувати під час занять. Таким чином, логопедична робота виходить за межі спеціальних занять та стає частиною повсякденного освітнього процесу [2].

Вихователі відіграють важливу роль у створенні мовленнєвого середовища в дитячому садку. Вони підтримують і розвивають мовленнєві навички дітей через комунікативні ігри, бесіди, театралізовані вистави та творчі завдання. Однією з ефективних форм роботи є організація сюжетно-рольових ігор, що стимулюють дітей до активного мовленнєвого спілкування. Такі ігри дозволяють дітям засвоювати нові слова, тренувати правильну вимову та будувати зв'язні висловлювання. Крім того, вихователі заохочують дітей до спільного читання книжок, обговорення прочитаного та переказу історій. Важливим аспектом роботи вихователів є підтримка дітей у виконанні завдань, запропонованих логопедом. Завдяки тісній співпраці з фахівцями вихователі допомагають дітям

закріплювати набуті мовленнєві навички у різних життєвих ситуаціях [3].

Роль батьків у підготовці дитини до школи неможливо переоцінити, оскільки саме вони проводять з дитиною найбільше часу. Для ефективної корекційної роботи батькам надаються спеціальні рекомендації щодо розвитку мовлення у домашніх умовах. Логопед організовує консультації та тренінги для батьків, навчаючи їх правильним методам допомоги дитині у подоланні мовленнєвих труднощів. Заняття можуть включати вправи на розвиток мовного дихання, артикуляції та слухового сприйняття. Батькам рекомендується приділяти особливу увагу читанню книжок, обговоренню сюжетів та розвитку комунікативних навичок через спільні ігри. Важливо, щоб мовлення дорослих було чітким, виразним та правильним, адже діти копіюють мовленнєву поведінку оточення. Співпраця батьків з логопедом дозволяє зробити корекційну роботу більш ефективною та системною.

Одним із важливих напрямків співпраці є проведення спільних заходів, спрямованих на мовленнєвий розвиток дітей. Це можуть бути родинні мовленнєві ігри, майстер-класи, театралізовані вистави та конкурси. Такі заходи не лише сприяють розвитку мовлення, а й зміцнюють емоційний зв'язок між дитиною, батьками та вихователями. Крім того, логопед та вихователі проводять відкриті заняття, на яких демонструють батькам ефективні методи роботи з дітьми. Взаємодія у форматі «педагог – батьки – дитина» створює сприятливі умови для мовленнєвого розвитку та підготовки до школи. Особливу увагу приділяють індивідуальним консультаціям, де батьки можуть отримати конкретні рекомендації щодо розвитку мовлення своєї дитини. Завдяки цьому забезпечується комплексний підхід до корекційної роботи [4].

Використання сучасних інформаційних технологій сприяє покращенню взаємодії між логопедом, вихователями та батьками. Для зручності комунікації можуть застосовуватися електронні щоденники, відеоуроки, онлайн-консультації та групові чати. Це дозволяє батькам отримувати своєчасну інформацію про досягнення дитини та рекомендації щодо подальшої роботи. Також онлайн-

ресурси допомагають вихователям та логопедам обмінюватися досвідом, навчальними матеріалами та методичними розробками. Впровадження цифрових технологій у корекційну роботу значно підвищує її ефективність та доступність. Водночас, важливо зберігати баланс між традиційними методами роботи та новітніми технологіями. Поєднання сучасних підходів та перевірених методик дає найкращі результати у підготовці дитини до школи [5].

Взаємодія логопеда, вихователів та батьків має бути системною, а не епізодичною. Регулярні зустрічі, консультації та спільні обговорення дозволяють оцінювати динаміку розвитку дитини та вчасно вносити корективи у навчально-корекційну програму. Спільне ведення мовленнєвого щоденника може бути корисним інструментом для відстеження досягнень та труднощів дитини. Завдяки тісній співпраці всі учасники процесу отримують можливість ефективно допомагати дитині та створювати оптимальні умови для її розвитку. Основним принципом такої взаємодії є єдність вимог і методичних підходів у всіх середовищах, у яких перебуває дитина. Узгоджена робота дає змогу значно підвищити ефективність корекційної роботи та підготувати дитину до навчання у школі, що сприяє гармонійному розвитку мовлення та впевненому входженню дитини у шкільне життя.

Проведене дослідження підтвердило, що комплексна корекційно-розвивальна робота є ефективним засобом підготовки дітей з порушеннями мовлення до школи. На констатувальному етапі було встановлено, що значна частина дітей має труднощі у фонематичному сприйнятті, вимові та зв'язному мовленні. Після впровадження формуючого етапу з використанням спеціальних програм і методик спостерігалася позитивна динаміка. Відсоток дітей із високим рівнем мовленнєвої готовності зріс з 20% до 55%, тоді як кількість дітей із низьким рівнем значно зменшилася. Це доводить, що системний підхід до корекції мовлення сприяє покращенню комунікативних навичок та загальної підготовки до навчання. Особливо ефективними виявилися заняття з логоритміки, артикуляційної гімнастики та ігрові методи навчання. Таким чином, корекційно-розвивальна робота забезпечує не лише виправлення

мовленнєвих порушень, а й загальну когнітивну підготовку дитини до школи.

Співпраця логопеда, вихователів та батьків відіграла важливу роль у процесі корекційної роботи. Вихователі сприяли розвитку мовленнєвої активності дітей у повсякденному житті, створюючи мовленнєве середовище у групах. Логопед забезпечував індивідуальний підхід до кожної дитини, пропонуючи спеціальні вправи та заняття для виправлення виявлених порушень. Батьки, виконуючи рекомендації фахівців, сприяли закріпленню набутих навичок у домашніх умовах. На контрольному етапі дослідження було зафіксовано значне покращення не лише в правильності мовлення, а й у комунікативних здібностях дітей. Вони стали впевненішими у висловленні своїх думок, краще сприймали усне мовлення та виконували мовленнєві завдання. Це свідчить про те, що активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу є важливим чинником успішної підготовки дитини до школи.

Важливим аспектом дослідження стало застосування інтегрованого підходу до мовленнєвого розвитку дошкільників. Було використано сучасні методики, такі як логоритміка, казкотерапія, комунікативні ігри, що сприяли швидкому засвоєнню мовленнєвого матеріалу. Вихователі впроваджували у навчальний процес елементи драматизації та театралізованих ігор, що стимулювало мовленнєву активність дітей. Логопед проводив заняття у формі інтерактивних вправ, які залучали дітей до активної участі та самовираження. Батьки долучалися до освітнього процесу через спільні заходи, консультації та тренінги, що допомогло забезпечити єдність педагогічних впливів. Завдяки такому комплексному підходу вдалося значно підвищити рівень мовленнєвої підготовки дітей та їхню готовність до шкільного навчання. Отримані результати підтвердили ефективність досліджуваних методик та необхідність їх подальшого використання у практиці роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

Таким чином, співпраця логопеда, вихователів та батьків є невід'ємною складовою успішної підготовки дітей з мовленнєвими порушеннями до школи. Комплексний підхід до корекційно-

розвивальної роботи дозволяє усунути мовленнєві труднощі та сформувані комунікативні навички, необхідні для навчання. Узгодженість дій усіх учасників процесу забезпечує безперервність корекційної роботи та її ефективність. Батьки, дотримуючись рекомендацій фахівців, сприяють закріпленню набутих навичок у домашньому середовищі. Вихователі створюють мовленнєве середовище у дитячому садку, а логопед здійснює індивідуальний підхід до кожної дитини. Результати проведеного дослідження підтверджують, що така співпраця сприяє підвищенню рівня мовленнєвого розвитку та готовності дітей до школи. Отже, взаємодія фахівців та батьків є запорукою успішної адаптації дитини у навчальному середовищі.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник; за ред. А. М. Богуш. Вид. 2-ге, доповнене. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
2. Іщенко Л. В. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови : навчальний посібник. Умань : ПП «Жовтий», 2013. 138 с.
3. Калмикова Л. О. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку : психолінгвістичний і лінгвістичний виміри: навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 448 с.
4. Кравчук Л. Про готовність дитини до шкільного навчання. *Початкова освіта*. 2016. № 15. С. 36–41.
5. Мурашко Н. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі. *Дошкільна освіта*. 2014. URL: https://dnz.ucoz.net/blog/murashko_n_formuvannja_movlennevoji_gotovnosti_ditej_starshogo_doshkilnogo_viku_do_navchannja_u_shkoli/2014-02-03-16

Лариса КРУЛЬ

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Для повноцінного зростання дітей дошкільного віку необхідне їхнє становлення як особистостей культури, соціально активних, цілеспрямованих, моральних та інтелігентних [1, с. 29]. Читацька культура дошкільнят – це особливе, унікальне соціокультурне явище, і вже в дошкільному віці відбувається вкрай складний процес її розвитку, цінність якого полягає в тому, що в цей період дитинства закладаються якості читача, необхідні для розуміння себе, саморозвитку, складання цілісної картини світу, усвідомлення соціальних зв'язків, норм та правил поведінки.

Філософські підходи до розуміння змісту педагогічної діяльності з розвитку читацької культури дошкільнят пов'язані зі зміною в розумінні того, що завдання освіти полягає у формуванні не стільки обізнаної, скільки культурної особистості, відтак основними поняттями дослідження є поняття «культура», «читацька культура».

Особливе місце в культурологічній парадигмі освіти займає саме період дитинства як культурний феномен. Аналіз сучасних концепцій, що відображають основні тенденції гуманістичного підходу до освіти, дає змогу розглядати дитинство як джерело саморозвитку видової, родової культури і як культурно-історичну самоцінність, як спосіб інтеграції дітей у доросле співтовариство за допомогою діалогічної взаємодії та персоніфікації, стадію інтеграції нового покоління у світ культури.

Дослідження вчених дають можливість обґрунтувати зміст процесу становлення читача у культурологічній парадигмі освіти. Вивчення проблеми «виникнення» читача у просторі дитинства

доводить, що саме культура є тією сферою, в якій розвивається читацька індивідуальність, оскільки інтеріоризація її цінностей є найважливішою умовою засвоєння соціального, реального відкриття індивідом власного «Я» у соціокультурному світі.

Читання – це специфічний соціальний процес, що гарантує трансфер цінностей між генераціями: від старших до молодших, від однієї людини до іншої. Результати розвитку читацької культури в культурологічному аспекті освіти представлені трансформаціями, які проявляються в когнітивній, емоційно-ціннісній, поведінковій сферах особистісного зростання через інтеграцію дитини в читацьку культуру.

Аксіологічний підхід в освітній сфері акцентує увагу на психолого-педагогічних концепціях і технологіях універсальних цінностей, трансформованих з урахуванням сутності сучасної людини та її оточення – світу матеріальної та духовної діяльності, духовних досягнень [2]. Згадане слугує фундаментом становлення та розвитку особистості, за принципами забезпечення її свободи, гуманізму, духовності та креативності. Ключовими характеристиками особистості стають її здатність до культурної ідентифікації, прийняття культурних цінностей, вибору та реалізації культурного способу життя.

Відповідно, у дітей має формуватися цілісна картина культури, з якою асоціюється загальне сприйняття світу. Освіта дошкільнят у такому контексті трактується як робота з цінностями, системою взаємин дітей, з їх емоційно-вольовою та рефлексивною сферами. Процес дошкільної освіти перетворюється на цілеспрямоване забезпечення динаміки змісту та методів існування дітей в навколишньому середовищі, які активізують їхні людські якості. Пріоритетне місце посідає спосіб, яким діти освоюють соціальну реальність та реалізують себе в ній. Уявлення про навколишній світ, що формуються в дошкільному віці, вимагають організації комплексної педагогічної діяльності для його збагачення та упорядкування. Саме цінності стають основою для збагачення світогляду дітей, через організовану співпрацю в діалозі між дорослими та дитячими субкультурами.

Важливим для проблеми розвитку читацької культури дошкільнят є методологічний підхід конкретно-наукового рівня задля вивчення особливостей розвитку дітей на етапі дошкільця в контексті безперервної літературної освіти.

Формування читача науковці відносять до акмеологічних питань у теорії розвитку читацьких навичок особистості з урахуванням соціально-психологічних, психолого-педагогічних та психофізіологічних механізмів читання та їхнього впливу на особистість читача.

Рефлексія читацької активності та читацького спілкування суб'єктів передбачає його читацьку свідомість, формує психологічні новоутворення особистості читача. Розвиток відбувається в процесі розв'язання протиріч між змістом читацької свідомості, читацької діяльності та читацького спілкування на кожному етапі онтогенезу.

Діяльнісний підхід до процесу формування читацької культури дошкільника дає змогу окреслити домінуючу взаємодію дитини з оточуючим світом, активізувати реалізацію потреб у розумінні себе як суб'єкта читацької активності. Діяльність - це вияв людиною активності, прояв її ставлення до світу та до себе самої [3]. Стосовно читацької діяльності в системі дошкільньої освіти, діяльнісний підхід передбачає залучення дітей до процесу «спілкування» з автором, текстом, опанування техніки читання, що називається продуктивною діяльністю.

Розвиток особистості кожної дитини здійснюється через різні види діяльності: ігрова, художня, образотворча, музична, трудова, пізнавальна, дослідницька тощо. Відповідно до діяльності у дітей формується внутрішній план дій, тобто з'являється уявлення про ті дії, правила поведінки, цінності, які вони вже засвоїли. Маючи певні уявлення, діти можуть простежити процес і результат діяльності, вони здатні оцінювати наслідки своїх вчинків.

Діяльнісний підхід в освіті пов'язаний також з самотійною, творчою діяльністю кожного, навчанням розумових дій, від зовнішніх, практичних, матеріальних дій, до дій внутрішніх, теоретичних, ідеальних.

Цілі читацької активності залежать як від віку дітей, так і від рівня їхньої загальної та професійної культури, визначаються конкретною ситуацією. Наприклад, педагог звертається до книги для того, щоб пригадати текст літературного твору, проаналізувати його, знайти нову інформацію, необхідну для підготовки та успішного здійснення своєї професійної діяльності, у вільний час він вдається до книги, щоб отримати естетичну насолоду, випробувати різноманітні емоції, співпереживаючи разом з героями літературного твору життєві колізії та за самих героїв, відкрити для себе нового письменника або ще раз поговорити зі старими знайомими – улюбленими авторами.

Діяльнісний підхід щодо читання – це не лише вид діяльності людини, а й складний психічний процес, для якого характерні взаємозалежні характеристики:

- 1) технічна – рух очей та мовленнєво-звукорухові процеси;
- 2) розумова – сприймання та розуміння прочитаного, тобто почуття та думки читача.

Читання на дошкільному етапі традиційно розуміється як навчання дітей відтворенню вголос друкованого слова (тексту) з урахуванням вікових особливостей і можливостей.

Висновки. Отож, сукупність вищезначених підходів становить методологічну основу вивчення читацької культури дошкільників як соціокультурного феномена, що розвивається. Розвиток читацької культури кожної дитини-читача можна розглядати в єдності трьох складових (індивідуальної, особистісної та суб'єкта діяльності та життєдіяльності), формує культурні цінності, входить у культуру та життя, самореалізує на ранніх етапах онтогенезу.

Список використаних джерел

1. Круль Л. М., Качак Т. Б. Дитяча література: Методичні рекомендації до практичних занять. Вид. 2. Перероб. і доп. Івано-Франківськ, 2018. 48 с.
2. Кисельова О. І. Морально-етичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського фольклору: дис. на здобуття наукового ступеню канд. пед. наук, 13.00.08. Одеса,

2009. 278 с.

3. Просенюк А. І. Підготовка студентів до формування допитливості у старших дошкільників засобами художньої літератури. Матеріали всеукр. науково-практ. конф. «Якість підготовки фахівців в умовах Болонського процесу». Одеса, 2008. С. 76 – 78.

Тетяна КУДЯРСЬКА,
доктор філософії, доцент
кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

У сучасному суспільстві зростає усвідомлення того, що кожна дитина, незалежно від своїх можливостей, має право на якісну освіту. Інклюзивна освіта – це не просто нова модель навчання, а гуманістичний підхід до розвитку особистості, який визнає цінність кожної дитини. Вона передбачає створення гнучкого індивідуалізованого освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних чи інших особливостей розвитку. Інклюзивна освіта ґрунтується на принципах прав людини, недискримінації, поваги до розмаїття та рівних можливостей.

Актуальність даного питання зумовлена тенденцією до зростання кількості дітей, які потребують корекційного впливу, з подальшою їхньою соціальною адаптацією та інтеграцією в активне суспільне життя [2].

Реалії інклюзивної освіти є складним і багатогранним явищем, яке поєднує як значні досягнення, так і численні виклики. За останні

роки відбувся помітний прогрес у законодавчому забезпеченні та усвідомленні необхідності інклюзії, проте практична реалізація часто стикається з перешкодами. Розглянемо основні зрушення і досягнення, які зустрічаються в процесі розвитку інклюзивної освіти (див. Рис. 1) [1].

Україна має досить прогресивне законодавство у сфері інклюзивної освіти, яке відповідає міжнародним стандартам. Прийнято низку важливих законів та підзаконних актів, що регулюють організацію інклюзивного навчання на різних рівнях освіти. Ключовими нормативно-правовими актами, що регулюють інклюзивну освіту, є Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020), Концепція розвитку інклюзивної освіти (2018), Постанова КМУ «Про організацію інклюзивного навчання» (2021), Положення про інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) (2017; 2021; 2024) та ін.. Ці документи забезпечують правове підґрунтя для впровадження інклюзії в освітні заклади.

Рис. 1. Позитивні зрушення та досягнення в інклюзивній освіті в Україні

Упродовж останніх років спостерігається *позитивна динаміка щодо збільшення кількості закладів освіти, які впроваджують інклюзивне навчання*. Батьки все частіше обирають інклюзивні класи для своїх дітей з особливими освітніми потребами. Так, наприклад, у місті Івано-Франківську (інформація станом на вересень) у 2021 році було відкрито 98 груп у закладах дошкільної

освіти (ЗДО), в яких навчалося 133 дітей за інклюзивною формою навчання. У 2022 році – 130 дітей у 96 групах; у 2023 році – 180 дітей у 124 групах; у 2024 році – 227 дітей у 148 групах; у 2025 році – 252 дитини у 164 групах. Окрім поданої статистики є ще діти, які навчаються у спеціальних закладах освіти.

Відповідно до Положення про інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) в Україні відкриваються комунальні установи – *ІРЦ, які здійснюють комплексну оцінку розвитку дітей* та підтримують їх, батьків і педагогів. Мережа ІРЦ по всій країні відіграє важливу роль у проведенні комплексної оцінки потреб дітей, наданні консультативної та методичної допомоги педагогам і батькам.

У суспільстві зростає розуміння важливості інклюзії та необхідності створення рівних можливостей для всіх дітей. Багато негативних уявлень про людей з особливостями розвитку базуються на незнанні. Інформування допомагає розвінчати міфи та показати різноманіття людських можливостей, що сприяє розвитку емпатії та готовності до взаємодопомоги. З метою підвищення обізнаності суспільства запускаються кампанії у ЗМІ із залученням відомих особистостей та людей з інвалідністю, які діляться своїм досвідом; створюються та поширюються соціальні ролики та плакати, що висвітлюють різні аспекти інклюзії та показують позитивні приклади; організовуються фестивалі, форуми, виставки, де люди з інвалідністю можуть продемонструвати свої таланти; впроваджуються навчальні курси, наприклад, курс «Основи інклюзивного навчання». у всіх закладах вищої освіти для широкої аудиторії; проводиться заохочення бізнесу та організацій до впровадження інклюзивних політик на робочих місцях; створюються веб-сайти, блоги тощо, які надають інформацію про інклюзію, розповідають історії успіху та пропонують практичні поради.

Активну роль у підтримці та розвитку інклюзії відіграють *громадські організації*, які надають консультації, проводять навчання та адвокатують права дітей з особливими освітніми потребами. Вони активно працюють над створенням безбар'єрного середовища, захистом прав людей з інвалідністю, наданням послуг,

підвищенням обізнаності змін у законодавстві. На даний час відомими є наступні організації: Національна Асамблея людей з інвалідністю України (НАІУ) – займаються адвокацією, моніторингом дотримання прав, надають консультації; Всеукраїнська громадська організація «Народна академія творчості людей з інвалідністю» – сприяє реалізації творчого потенціалу людей з інвалідністю; громадська організація «Всеукраїнська Асоціація підприємців та працюючих людей з інвалідністю України» – фокусуються на питаннях працевлаштування та економічної інтеграції; громадська організація «Спортивна федерація незрячих України» – розвиває паралімпійський рух та сприяє залученню людей з порушеннями зору до спорту.

Підвищення обізнаності населення про інклюзію – це довготривалий процес, який вимагає спільних зусиль уряду, громадських організацій, бізнесу та кожного члена суспільства. Лише за такої умови ми зможемо побудувати світ, де кожен почуватиметься повноцінною частиною спільноти.

Розглянемо основні виклики і проблеми, які зустрічаються в процесі розвитку інклюзивної освіти (див. Рис. 2) [1].

Рис. 2. Основні виклики та проблеми в інклюзивній освіті в Україні

Однією з ключових проблем є *недостатнє фінансування інклюзивної освіти* на всіх рівнях. Це проявляється у нестачі

асистентів вчителів, спеціального обладнання, адаптованих навчальних матеріалів та належного ресурсного забезпечення ІРЦ.

Існує гостра *нестача кваліфікованих спеціальних педагогів* (логопедів, дефектологів, психологів) та асистентів вчителів/вихователів. Часто педагоги закладів освіти не мають достатньої підготовки для ефективної роботи в інклюзивному середовищі.

Незважаючи на важливу роль ІРЦ, *можемо виокремити і проблеми в їх роботі*: вони часто перевантажені, мають недостатнє кадрове та матеріально-технічне забезпечення, що призводить до черг та затримки в отриманні необхідної підтримки.

Багато закладів освіти не є повністю фізично доступними для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Також часто відсутні необхідні адаптації навчальних матеріалів та індивідуальний підхід до кожної дитини.

У суспільстві, серед педагогів та батьків дітей з типовим розвитком все ще існують певні стереотипи та опір щодо впровадження інклюзії. Недостатнє розуміння потреб дітей з особливими освітніми потребами може призводити до їхньої ізоляції та навіть булінгу.

Для процесу впровадження інклюзивного навчання характерна нерівномірність. Рівень впровадження інклюзивної освіти значно відрізняється в різних регіонах України. У сільській місцевості та невеликих містах часто бракує ресурсів та фахівців [1].

Процес оформлення документів для організації інклюзивного навчання може бути складним та бюрократизованим, що створює додаткові труднощі для батьків та педагогів.

Часто впровадження інклюзії відбувається фрагментарно, без належної координації між різними відомствами та рівнями управління. Не вистачає комплексного стратегічного бачення розвитку інклюзивної освіти.

Підсумовуючи, реалії інклюзивної освіти в Україні є динамічними та мінливими. Попри значні зусилля та позитивні зрушення, існує ще багато не вирішених проблем, які потребують системного підходу, належного фінансування та консолідації зусиль

усіх зацікавлених сторін для забезпечення якісної та доступної освіти для кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : [монографія] / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

2. Кудярська Т.Р., Зубко О.І. Реалії інклюзивної освіти в Україні. «*ScienceMax IV*»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Краматорськ: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. С.81-87.

Наталія КЬОН,

*кандидат педагогічних наук, професор, професор
кафедри вокально-хорової підготовки,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»*

Вей ЛІНЬТАО,

*здобувач третього (доктор філософії) рівня вищої освіти,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)*

**ГЕНЕЗИС МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ І ДОСВІД ЇХ
ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ У ДОШКІЛЬНИКІВ**

Генезис музичних здібностей – це складний і багаторівневий процес, який відбувається на засадах єдності спадкових задатків, прояву індивідуальних особливостей психофізичного розвитку дитини та впливу соціокультурних чинників. Їх головний комплекс на базовому рівні охоплює просторовий – звуковисотний (ладовий, гармонічний) та часовий – метроритмовий, синтаксичний, формотворчий виміри організації музичного мовлення (Шип,).

Відповідно до загальноприйнятого визначення компонентів музичних здібностей, їх системутворювальним складником є розвинене ладове чуття, утворене єдністю диференційованого сприйняття звуковисотних співвідношень (ладових еталонів) та емоційного відгуку на тяжіння ладово нестійких звуків до усталеного звуку – тоніки.

У даній статті ми зосередимося на питаннях формування в дошкільників навичок співу, пов'язаних із удосконаленням в них звуковисотного слуху й формування навичок співу. Музичний звуковисотний слух не є вродженою константою: він формується поступово – від елементарної чутливості до акустичних властивостей звуків та емоційного реагування на їх характеристики й до засвоєння ладових еталонів, що склалися в певних соціокультурних умовах і набуття здатності до оперування ними в різних вилах музичної діяльності. Визначну роль у цьому процесі відіграє співоче інтонування, через яке відбувається узгодження слуху з голосовими реакціями, вдосконалюються інтонаційний слух і ладове чуття, здатність до емоційного переживання мелодичного розвитку та інтонаційна пам'ять, внутрішні слухові уявлення (Н. Ветлугіна).

Як свідчать наукові дослідження і досвід талановитих педагогів, кожна психічно здорова людина має достатні генетичні задатки для того, щоб досягти у достатніх успіхів у розвитку музичних здібностей, зокрема – ладового слуху та успішного оволодіння навичками аматорського співу.

Особливо значущим періодом у становленні музичних здібностей є дошкільний вік, що зумовлено його сенситивністю, тобто особливою чутливістю дітей до музичних вражень та сприятливістю до оволодіння навичками співочого інтонування. Основні прояви музичної сенситивності дошкільного віку зумовлені:

- перевагою емоційно-чуттєвого сприймання над раціональним мисленням, що зумовлює їх безпосередньо-особисту реакцію на сприйняті музичні враження;
- природною здатністю до наслідування й імітації, завдяки чому діти нерідко спонтанно наслідують дорослих у ритмах, тембрах,

вокальних інтонаціях, завдяки чому в них формується здатність до аудіально-голосової координації («чую — повторю»);

– високою пластичністю нервової системи, завдяки чому у дітей швидко утворюються нові нейронні зв'язки, пов'язані з ладовим чуттям, музичною пам'яттю, співочими навичками;

– провідним, ігровим видом пізнавальної діяльності, що дозволяє ефективно використовувати різноманіття дидактичних ігор, спрямованих на активізацію емоційної сфери, засвоєння ладових та ритмових еталонів у музично-рухових та імпровізаційних формах й тим самим ефективно удосконалювати в дітей емоційний відгук на музичні враження, здатність до слухової чутливості, навички координації у співі, мотивацію до творчості й потребу в самовираженні в різних видах музичної діяльності.

Якість розвивального процесу дітей перших років життя зумовлена насамперед особливостями музично-родинного середовища: позитивною музичною атмосферою, спонуканням батьками дітей до музичних дій – підспівування, ритмованих рухів, що сприяє їх природному й спонтанному музичному розвитку. Однак, як свідчать дані спеціальних досліджень, тільки частина з них навчається співу й демонструє свої природні здібності без спеціальної педагогічної допомоги, а до 30–45% з них знаходяться на початковому рівні розвитку музичних здібностей і під час вступу у початкову школу не володіють елементарними навичками – вмінням співати прості мелодії, ритмічно рухатися під музику та відчувати зміни характеру музичного твору під час його сприймання (Кьон, ТЕН ЛЬге, Лю Люціан).

Чинником виникнення певних проблем у музичному розвитку в ранньому дитинстві може стати так званий інтонаційно-співочий бар'єр, що пов'язаний із перемиканням уваги дитини з інтонування як способу вираження власних емоцій і потреб – на мовленнєвий розвиток, формування фонематичного слуху та опанування складною технікою вимови. Відсутність спеціально організованого музичного впливу в цей період стає на заваді здатності до наслідування висотних звуків і формування інтонаційних навичок, а відтак — розвитку ладового чуття.

Отже, успішний розвиток музичних здібностей спонтанно відбувається далеко не завжди. Вирішальну роль у цьому процесі має відігравати цілеспрямована педагогічна допомога й застосування методів, які дозволяють розвивати музичні здібності всіх дітей, без їх розподілу на музично здібних і нездібних. Адже відсутність належної уваги до музичного розвитку дітей дошкільного віку суттєво уповільнює розвиток їхніх музичних здібностей в подальшому житті й ускладнює формування здатності до повноцінного сприйняття музичних вражень та активного музикування. Усвідомлення цього безперечного факту зумовлює інтерес нейропсихології, музичної психології та дошкільної педагогіки до підвищення ефективності педагогічних дій фахівців музично-виховного профілю.

Узагальнення досвіду роботи з дошкільнятами свідчить, що з метою розвитку ладового чуття й навчання співу важливо звертати увагу на те, що особливої уваги в цьому сенсі потребують діти з яскраво вираженими "пограничними" типами темпераменту – холеричним та меланхолічним.

Діти холеричного типу (гіперактивні) схильні до швидких, неусвідомлених реакцій і м'язової напруженості й скутості, їх мовлення часто характеризується швидким темпом, обмеженим діапазоном, уривчастістю. Під час спроб заспівати такі діти майже не відкривають рота, скандують або "гудуть" замість співу. Вони зазвичай не зосереджуються на музичному зразку, який пропонує дорослий, а поспішають зробити «що небудь».

Допомагає успішній роботі з такими дітьми:

–спокійне, психологічно комфортне спілкування, лагідна, емоційно врівноважена мова дорослого, прийоми, спрямовані на розслаблення й зосередження дитини, наприклад, за допомогою гри із заплющеними очима «послухаємо тишу» тощо;

–зняття надлишкової м'язової напруги всього тіла та, що особливо важливо – м'язів плечового поясу, обличчя – через ігрові вправи на релаксацію, вільні пластичні рухи, само-масажування тощо;

–розширення голосового діапазону, яким зазвичай користується дитина, за допомогою ігор, які поєднують рух і звук: «злітає ракета», «гуде завірюха»; ігор-дражнілок на наслідування голосу пташок, тварин, наприклад – «нявкання кошенят» тощо.

Варто звернути увагу й на те, щоб музичні твори, які застосовуються на занятті, були переважно спокійного, наспівного характеру.

Вирішальним моментом у цих вправах має стати здатність дитини наслідувати звуковисотним зразкам, що стає позитивним підкріпленням для формування координації сприйнятих і вірно відтворених за висотою звуків, тобто – формування умовного рефлексу «чую – повторюю». Однак якщо у всіх спробах досягнення однаковості між зразком і його виконанням дитиною не вдається, вчитель має адаптувати висоту свого звуку до її можливостей і тим самим створити можливість відчуття приємності звучання, породженого збігом голосів. Саме цей момент створює ефект позитивного підкріплення і стає підґрунтям подальшого розширення діапазону, навчання співу й поступового ускладнення опанованих мелодійних зворотів.

Найкращим музичним матеріалом для формування цих навичок є розучування дитячих пісень, як-от: «Дощик», «Сонечко», вивчення яких і виконання дозволяє використовувати ігрові способи моделювання звуковисотного малюнку поспівок, а саме – супроводу звуковисотного малюнку мелодії відповідними рухами рук. Розучування пісень у такий спосіб не тільки сприяє формуванню навичок вірного інтонування, а й закладає підґрунтя формуванню в дітей понять щодо співвідношення звуків за висотою та їх руху в мелодії. Вдосконаленню цих уявлень сприятиме застосування наочних ігрових моделей (наприклад – малюнку із краплин дощу) та формування вміння співати з одноразовим показом руху мелодії на їх послідовності.

Для дітей меланхолічного (або флегматичного) темпераменту характерним є знижений м'язовий тонус, тихе мовлення із слабкою дихальною опорою, підвищена втомлюваність, недостатня зосередженість і нерідко – певна тривожність. Тому спілкування має

набувати енергійного, емоційно насиченого, але неквапливого і підкреслено доброзичливого характеру, що має сприяти зняттю в дітей невпевненості в собі й активізації їхньої уваги.

Першочергового значення в роботі з дітьми такого типу набувають вправи на активізацію їхньої дихальної техніки: стимулювання навички поступового (опертого) видиху та їх поєднання із голосовими вправам. Це можуть бути, наприклад, спочатку гра з папірцем, який треба втримати диханням на стіні, а потім гра-змагання– «хто довше протягне голосний звук».

Доцільним є і залучення цих дітей до вже згадуваних вправ на розширення діапазону і формування умовно-рефлексивного зв'язку: «чую - відтворюю».

Для занять із цими дітьми доцільно добирати музичні твори танцювального або маршеподібного, активного характеру, аби стимулювати в них стан емоційної активності й уваги.

Отже, для обох типів дітей важливим є створення атмосфери емоційного комфорту, заохочення та педагогічна підтримка. Використання музично-дидактичних ігор, рухових, наочних моделей, сприяє формуванню в дітей навичок вокального інтонування, стійких слухових уявлень та свідомого ставлення до їх структури.

Означене свідчить, що розвиток музичних здібностей потребує індивідуалізованого підходу, заснованого на врахуванні типу темпераменту дитини, особливостей її сприйняття, уваги, стану м'язового корпусу і темпу формування умовних рефлексів.

Уважне й цілеспрямована робота з дітьми дозволяє налаштовувати цей зв'язок і тим самим закласти підґрунтя всьому подальшому процесу успішного навчання співу, а з цим і формуванню в них потреби до у творчого самовираження у співі.

Список використаних джерел

1. Вітлугіна Н.О. Київ: Музична Україна. 1978 р. 256 с.
2. Лобач О., Помогайбо В. Генетичні засади розвитку музичних здібностей особистості. Естетика і етика педагогічної дії.

2021. Вип. 24. С. 67–76. DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2021.24.255898>.

3. Тун, Лінґе; Кьон, Н. Г. (2020). Шляхи вдосконалення навичок співу в школярів молодших класів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. № 72, Т. 1. С. 120124. DOI <https://doi.org/10.32840/19925786.2020.721.21>

4. Tan, Y. T., McPherson, G. E., Peretz, I., Berkovic, S. F., & Wilson, S. J. (2014). The genetic basis of musicability. *Frontiers in psychology*, 5, 658. Doi: 10.3389/fpsyg.2014.00658.

Надія ЛАЗАРОВИЧ,

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики дошкільної
і спеціальної освіти,*

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС НЕТРАДИЦІЙНОГО МАЛЮВАННЯ

У сучасних умовах розвитку освіти, які визначаються динамічним технічним прогресом, ключове значення набуває формування креативності як базової якості особистості дитини. Креативність передбачає здатність до нестандартного мислення, пошуку альтернативних рішень, творчої адаптації до змін навколишнього середовища. Особливої актуальності ця проблема набуває в дошкільному віці, коли закладаються основи особистісного розвитку та творчого потенціалу.

Проблема розвитку креативності вивчалася багатьма вченими, серед яких К. Абульханова-Славська, Л. Виготський, В. Моляко, Ж. Піаже, Дж. Гілфорд. Креативність трактується як здатність особистості продукувати нові, нестандартні ідеї, мислити

дивергентно, прогнозувати результати діяльності, виявляти гнучкість та оригінальність мислення [2;3;4;5].

На думку В. Моляка, творчі здібності особистості охоплюють низку характеристик: уміння бачити проблему там, де інші її не помічають, асоціативність мислення, здатність до трансформації знань і перенесення навичок, гнучкість і швидкість мислення, творчу уяву. Психологи також акцентують увагу на важливості пізнавальної активності, яка у дошкільному віці виступає як основа формування креативного мислення [3].

Ж. Піаже розділяє адаптивну (асиміляційну) та творчу (акомодаційну) активність дитини, наголошуючи, що креативність є результатом інтеграції цих двох форм пристосування до навколишнього середовища [2].

Важливою умовою розвитку креативності є відповідне освітнє та предметне середовище, що стимулює самовираження дитини. Дослідження показують, що адаптація до середовища починається з предметної діяльності та взаємодії з іншими дітьми. Через гру, спілкування, образотворчу діяльність дитина отримує можливість не лише пізнавати світ, а й створювати власний творчий продукт.

Значна роль у цьому належить педагогам, які мають не просто транслятувати знання, а створювати умови для вільного самовираження дитини, стимулювати її фантазію, вміння мислити незалежно та нестандартно.

Одним із ефективних методів стимулювання креативності є нетрадиційне малювання — художня діяльність, що виходить за межі класичних технік і включає різноманітні матеріали та прийоми: малювання пальцями, брызками, нитками, природними матеріалами, тощо. Такі види малювання залучають усі органи чуття, стимулюють сенсорний досвід, не мають жорстких правил, що дозволяє дитині вільно виражати свої ідеї, пробуджують інтерес, викликають позитивні емоції, які є основою мотивації, сприяють індивідуалізації підходу, що важливо для виявлення особистісних якостей.

Нетрадиційне малювання відкриває дитині простір для експериментування, дозволяє діяти інтуїтивно, спонтанно, не

боячись помилок. Саме така атмосфера є ґрунтом для прояву креативного потенціалу.

Науковці П. Джексон і С. Мессік виокремлюють такі критерії творчого продукту:

- Унікальність — рідкісний, несподіваний спосіб виконання;
- Осмисленість — нове значення предмету;
- Трансформація — зміна початкової форми матеріалу;
- Комплексність — поєднання знань, досвіду, уяви [9].

Таким чином, педагог має вміти розпізнавати не лише зовнішню привабливість малюнка, а й глибину задуму, оригінальність і самостійність ідеї.

До ефективних умов формування креативності дітей дошкільного віку в процесі нетрадиційного малювання належать:

- створення вільного, психологічно комфортного середовища;
- варіативність завдань, відкритість до різних рішень;
- підтримка ініціативи дитини, без нав'язування шаблонів;
- заохочення експериментування та пошуку нових засобів вираження;
- розвиток рефлексії, коли дитина навчається оцінювати свій продукт і процес його створення.

Отже, креативність — це не вроджена якість, а результат розвитку здібностей у сприятливому середовищі. Вона проявляється у здатності дитини нестандартно мислити, бачити нове у звичному, поєднувати непоєднане.

Нетрадиційне малювання є дієвим засобом розвитку творчих здібностей, оскільки воно не лише активізує уяву, а й сприяє самовираженню, самоствердженню, розширенню пізнавального досвіду дитини.

Таким чином, основним завданням педагога є не лише озброєння дитини техніками, а й створення умов для вільного творчого пошуку, що стане основою формування креативної, гнучкої, самостійної особистості — здатної до успішної самореалізації в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): наказ МОН України від 12.01.2021 № 33. К.: МОН, 2021. 60 с.
2. Костюк Г. С. Психологічні основи навчання і виховання. К.: Рад. школа, 1989. 400 с.
3. Моляко В. О. Психологія творчих здібностей. К.: Наук. думка, 1996. 240 с.
4. Роменець В. Г. Основи психології. К.: Либідь, 1999. 488 с.
5. Степанов О. М. Розвиток креативного мислення дітей дошкільного віку. *Педагогіка і психологія*. 2012. № 3. С. 55–59.
6. Чепур О. Психологічні аспекти креативності особистості. *Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка*. 2010. Т. 28, ч. 1. С. 112–117.
7. Кульчицька Е. Психологічні чинники розвитку креативності у дітей. *Психологія і сучасність*. 2016. № 1. С. 24–28.
8. Музика О. Л. Теоретико-методичні засади розвитку здібностей у дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта*. 2020. № 2. С. 40–44.
9. Джексон П., Мессік С. Творчість у дитячому розвитку: критерії оцінювання. *Психологія освіти*. 2005. № 4. С.33–38.

Оксана ЛІСОВЕЦЬ,

доктор філософії в галузі освіти/педагогіки (PhD),

доцент кафедри дошкільної освіти,

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя

(м. Ніжин, Україна)

**ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ЯК ЧИННИК
РОЗВИТКУ ЯКОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У сучасних умовах розвитку освіти України одним із ключових напрямів удосконалення системи дошкільної освіти є підвищення її якості. Визначальним чинником цього процесу виступає

інноваційна діяльність педагогів, яка спрямована на оновлення змісту, форм та методів організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Інноваційна діяльність передбачає створення та впровадження педагогічних нововведень, що сприяють гармонійному розвитку дошкільників, підвищенню ефективності взаємодії з дітьми та батьками, професійному зростанню самого педагога. Вона охоплює різноманітні сфери – від модернізації предметно-розвивального середовища до цифровізації методичної роботи та використання сучасних технологій навчання й виховання [1; 4].

У зв'язку з цим особливого значення набуває посилення безперервного характеру навчання та професійного вдосконалення педагога як умови його активної адаптації до нових моделей діяльності, підвищення рівня підготовленості до вирішення професійних завдань та підвищення якості результатів освітнього процесу загалом. В законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти в Україні та інших нормативних документах наголошується про необхідність підвищення професійної компетентності вихователя, про інноваційний розвиток освітнього процесу.

Питання формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в освітньому процесі розглядали у своїх працях І. Бех, В. Бондар, А. Ващенко, І. Дичківська, В. Загвязинський, М. Лещенко, І. Підласий, М. Чепіль та ін.; упровадження інноваційних педагогічних технологій в роботу з дітьми дошкільного віку в закладах дошкільної освіти відображені у дослідженнях Г. Беленької, А. Богуш, Ю. Волинця, А. Зданевич, О. Половіної, Т. Поніманської, О. Фунтікова, А. Харченко, А. Швайка та ін. Проблема підготовки педагогічних кадрів до інноваційної діяльності у ЗДО стала предметом досліджень А. Артемової, Г. З. Борисової, Е. Вільчковського, Н. Гавриш, Н. Голоти, Н. Денисенко, О. Кучерявого, Н. Лисенко, М. Машовець, Т. Шинкар та ін.

На думку дослідниці А. Богуш, у процесі реформування та модернізації дошкільної освіти держава зосереджує увагу на

підготовці висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців. Оновлення системи дошкільної освіти є неможливим без впровадження новітніх ідей і сучасних інноваційних технологій у діяльність закладів дошкільної освіти. Освітні системи розвиваються завдяки створенню, поширенню та впровадженню нововведень. У зв'язку з цим до інноваційної професійної діяльності залучаються всі заклади дошкільної освіти, а педагоги активно беруть участь у процесах оновлення змісту дошкільної освіти. Інноваційні зміни в освітній сфері набувають цілісного, системного характеру. [2].

Зміст інноваційної діяльності педагога у ЗДО можна охарактеризувати за такими напрямками:

- упровадження інтерактивних методів навчання (метод проєктів, кейс-метод, ігрове моделювання);
- використання інформаційно-комунікаційних технологій (онлайн-ресурси, цифрові платформи, відеоконтент);
- розвиток партнерської взаємодії з родинами вихованців;
- інтеграція елементів STEM-освіти, медіаосвіти, екологічного виховання;
- створення інклюзивного середовища для дітей з особливими освітніми потребами.

Інноваційна компетентність педагога формується на основі методичної підтримки, постійного професійного вдосконалення, участі в педагогічних експериментах, творчих групах, майстер-класах, тренінгах, фахових конкурсах [3, с.29].

Якість реалізації інноваційної діяльності у закладах дошкільної освіти значною мірою залежить від відкритості педагога до нововведень, готовності до саморефлексії, аналізу власної діяльності, створення в колективі ЗДО інноваційного середовища – атмосфери співтворчості, підтримки, обміну досвідом.

Отже, інноваційна діяльність педагогів є важливим ресурсом розвитку якості дошкільної освіти, що потребує системної підтримки, фахового супроводу та створення умов для самореалізації кожного педагога в умовах реформування освітньої галузі. Інновації не лише змінюють зміст і структуру освітньої діяльності, а й стимулюють розвиток самостійності, ініціативності,

креативності в дітей, формують нову якість освітньої взаємодії. Таким чином, інноваційна активність педагогів є необхідною умовою забезпечення якісної дошкільної освіти, що відповідає сучасним суспільним потребам і запитам.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання як інноваційна педагогічна технологія. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 1. С. 27–34.
2. Богуш А. М. Теоретико-методичні основи модернізації змісту дошкільної освіти. Київ: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2020. 198 с.
3. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.
4. Савченко О. Я. Сучасні підходи до професійного розвитку педагогів: інноваційний аспект. *Педагогічна думка*. 2021. № 2. С. 43–49.
5. Хомич Л. М. Інноваційна діяльність педагогічного колективу ЗДО: досвід, перспективи. *Дошкільне виховання*. 2022. № 4. С. 12–15.

Людмила ЛУКАНЬОВА,
*старший викладач кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Вперше на міжнародному рівні права людини зазначені в Загальній декларації прав людини. Одним із цих прав є право на освіту. Кожна людина має право на освіту, а батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей.

Зміни в підходах до вирішення проблем осіб з особливими потребами в Україні розпочалися після ратифікації на законодавчому рівні Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та ухвалення Концепції впровадження інклюзивної освіти.

В час розбудови Нової української школи великого значення набуває проблема створення інклюзивного освітнього середовища.

Успішна організація інклюзивної освіти можлива лише за умови об'єднання зусиль науковців (обґрунтування організаційно-методичних засад інклюзивної освіти), громадськості (утвердження філософії інклюзії в суспільстві) та працівників навчальних закладів, які покликані реалізувати загальні принципи, організаційні завдання з урахуванням складності та ступеня порушень розвитку дітей.

Освіта є визначальним чинником успіху не лише кожної людини зокрема, а й національного розвитку загалом. Тому в сучасних умовах надзвичайно важливо, щоб питання формування нового освітнього простору (невід'ємною частиною якого є інклюзивна складова) було підтримано на найвищому державному рівні.

Ми розуміємо, що сьогодні перед працівниками освіти стоїть надзвичайно відповідальне завдання – виховати нове покоління

українців, для яких інклюзія стане частиною світогляду суспільства рівних можливостей для всіх без винятку людей.

Включення осіб із особливими освітніми потребами у загальноосвітній простір (інклюзія) є загальною світовою тенденцією, яка характерна для високорозвинутих країн [1].

В інклюзивних освітніх закладах діти з особливими потребами залучені до навчального процесу. Вони спілкуються з однолітками, знаходять друзів, стають відкритими та почуваються впевненіше. Долучаються до спільних ігор та творчих занять. Це все сприяє мовленнєвому, когнітивному, соціальному та емоційному розвитку [2].

Організація сучасної інклюзивної освіти забезпечує цілісне входження дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір, що відповідає її потребам та можливостям. Залежно від індивідуальних потреб дитини, від рівня її включення в освітній процес, умовно можна виокремити такі види інклюзії в освітньо-корекційному процесі закладу освіти:

- епізодична - дитина включається у колектив однолітків лише на свята, короткочасно під час ігор чи на прогулянці;
- часткова - передбачає включення дитини в режимі половини дня або неповного тижня.
- повна - полягає у відвідуванні закладу освіти у режимі повного дня самостійно чи з супроводом. Тобто такий дошкільник бере участь у всіх заняттях із дітьми з нормотиповим рівнем розвитку, при цьому обираються завдання різного рівня складності, додаткові ігри[3].

Освіта дітей з ООП має передбачати включення їх у загальну діяльність разом з іншими дітьми починаючи вже з дошкільного віку.

Враховуючи, що дитина з особливими потребами має право одержати можливість вільного вибору освітнього закладу, кожний педагог має володіти певним рівнем сформованості інклюзивної компетентності, що забезпечується необхідним психолого-педагогічним супроводом його діяльності.

Переваги інклюзивної освіти очевидні для всіх. Успішне перебування дітей з особливими потребами у закладах освіти з інклюзивним навчанням є для них чудовим стартом у майбутнє доросле життя.

Список використаних джерел

1. Кузава І., Луканьова Л. (2023). Науково-практичні засади організації дошкільної інклюзивної освіти. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Філософія. Педагогіка*, Том 4. № 2, с. 84-88. DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2023-2-19>
2. Луканьова Л. (2024). Актуальні аспекти роботи асистента вчителя (вихователя) та організації інклюзивної освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. *Інклюзія і суспільство*, № 1(6), С. 45–49. DOI <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-1-6>
3. Луканьова Л. (2024). Організація освітньо-корекційного процесу в умовах дошкільного закладу з інклюзивним навчанням. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 68., т.2., С.88–93. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/68.2.18>
4. Олефір Н. (2019). Особливості інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти. *Нова педагогічна думка*. №2(98), С.143-146

Наталія МАЛІНОВСЬКА,

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти,
Рівненський державний гуманітарний університет
(м. Рівне, Україна)*

**ІННОВАЦІЙНІ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ
МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Сучасна система дошкільної освіти перебуває в постійному процесі трансформації, що зумовлено швидким розвитком

інформаційного суспільства та цифрових технологій. Відповідно до нового державного стандарту дошкільної освіти, одним із ключових завдань є формування мовленнєвої компетентності дошкільників як передумови їхньої соціалізації, подальшого навчання та успішної адаптації в соціумі. У цьому контексті важливим є пошук ефективних методів, які б забезпечили природне, цікаве, стимулювальне для дитини середовище розвитку мовлення. Інноваційні цифрові технології дають змогу реалізовувати нові підходи до організації мовленнєвої діяльності, адаптуючи навчання до потреб і можливостей кожної дитини. Упровадження цифрових засобів у мовленнєву освіту дозволяє поєднувати традиційні методи з новітніми освітніми інструментами, що значно підвищує ефективність формування мовленнєвих умінь у дітей [3].

Проблематика використання цифрових технологій у мовленнєвому розвитку дошкільників активно досліджується вітчизняними науковцями: Н.Гавриш, Т.Котик, О.Мардаровою, Т.Марковською, О.Чекан та іншими.

Інноваційні цифрові засоби — це не лише комп'ютер або мультимедійна дошка, а й спеціальні логопедичні програми, інтерактивні ігри, мобільні додатки, аудіо- й відеозаписи, електронні казки, платформи з віртуальними вправами. Вони дозволяють інтегрувати в освітній процес візуальні, слухові й тактильні стимули, які активізують сприйняття, зосередженість, пам'ять і мислення дитини [1; 3]. Таке середовище особливо ефективне для розвитку фонематичного слуху, автоматизації звуків, збагачення лексики, розширення уявлень про навколишній світ і формування зв'язного мовлення.

Цифрові технології дозволяють дітям самостійно експериментувати з мовою: створювати історії, складати речення, дублювати персонажів мультфільмів, озвучувати події. Усе це підвищує мотивацію до мовленнєвої активності й робить процес не лише продуктивним, а й емоційно комфортним. Для дітей із порушеннями мовлення або затримкою психічного розвитку цифрові інструменти можуть стати додатковим або навіть основним каналом комунікації.

Педагог у цьому процесі виконує роль організатора, фасилітатора й модератора. Він має добирати ті цифрові продукти, які відповідають віковим особливостям, мовленнєвим можливостям і потребам конкретної дитини чи групи. Водночас важливо, щоб використання цифрових засобів не заміняло живого мовленнєвого спілкування, а лише підсилювало його, урізноманітнювало й поглиблювало. Ефективним є поєднання інтерактивних вправ із традиційними методами — іграми, вправами на автоматизацію звуків, драматизацією казок, сюжетно-рольовою грою [4].

Мобільні додатки поєднують навчання з ігровою формою, забезпечують індивідуалізацію підходу та стимулюють мовленнєву активність дитини. Вони дозволяють розвивати фонематичний слух, словниковий запас, зв'язне мовлення, артикуляцію та граматичні навички у зручному, доступному форматі. Додатки часто містять озвучені завдання, яскраві ілюстрації, міні-ігри, вправи на співставлення звуків і слів, вправи на класифікацію, побудову речень і розповідей.

Серед популярних додатків варто виокремити: «Говоримо правильно» – для автоматизації звуків та артикуляційних вправ; «Читайко» – розвиває навички читання та розуміння тексту; «ЗвукоГрайка» – стимулює розвиток фонематичного слуху через гру; «Розумники» – платформа з інтерактивними іграми для розвитку мовлення, логіки й уваги.

Для вихователя важливо грамотно добирати додатки, враховуючи не лише педагогічну мету, а й якість контенту, відсутність перевантаження рекламою, доступність інтерфейсу для дитини дошкільного віку [5; 6].

Комп'ютерні логопедичні ігри, доступні як онлайн, так і офлайн, забезпечують виконання різноманітних вправ на диференціацію звуків, правильну побудову речень, розвиток граматичних структур. Відеоматеріали – мультфільми без слів, анімаційні казки чи інтерактивні сценки – мотивують дітей до переказу побаченого, формування зв'язного мовлення, інтонування, висловлення емоцій і думок. Додатково застосовуються диктофони та голосові записувальні пристрої: дитина має змогу почути себе,

проаналізувати свою мову, оцінити чіткість, інтонацію, логіку висловлювання. Завдяки візуальному супроводу, голосовим підказкам та зворотному зв'язку (звукове або графічне схвалення правильних дій), діти навчаються у процесі взаємодії з комп'ютером природно, активно та з великим інтересом [2].

Використання *освітніх платформ* у мовленнєвому розвитку дошкільників відкриває широкі можливості для організації інтерактивного, індивідуалізованого та творчого навчання. Такі платформи дозволяють вихователям створювати власні навчальні матеріали, вправи та ігри, які відповідають віковим особливостям дітей і враховують їхній рівень мовленнєвого розвитку. За допомогою сучасних онлайн-ресурсів можна зручно поєднувати текст, звук, зображення та анімацію, що сприяє багатоканальному сприйняттю інформації, активізує пізнавальні процеси та сприяє кращому засвоєнню мовних норм.

Однією з популярних платформ є LearningApps, яка дозволяє створювати інтерактивні вправи типу «знайди пару», «встанови відповідність», «розташуй у правильному порядку», що ідеально підходить для закріплення лексики, звукового аналізу слів, побудови речень. Інша платформа – Wordwall – дає змогу створювати мовленнєві ігри у вигляді вікторин, кросвордів, обертальних коліс, які стимулюють мовленнєве мислення та комунікативну активність. Засіб Canva активно застосовується педагогами для створення візуальних матеріалів: карток для складання розповідей, сюжетних малюнків, буклетів з опорними словами, які використовуються як допоміжні засоби у мовленнєвій діяльності. Цікавою для дітей є платформа Voki, де можна створити анімованого персонажа (аватара), який озвучує підготовлений текст.

Інтерактивні дошки є сучасним цифровим засобом, який активно використовується в освітньому процесі дошкільного закладу для розвитку мовлення дітей. Це великий сенсорний екран, який реагує на дотик, дозволяє демонструвати зображення, анімації, звуки та відео, а також взаємодіяти з ними у режимі реального часу. Завдяки своїй універсальності інтерактивна дошка перетворює

звичайне мовленнєве заняття на захопливу гру, що одночасно формує і закріплює мовленнєві навички дитини.

У роботі з дошкільниками інтерактивна дошка стає платформою для демонстрації навчальних сюжетів, де діти не просто спостерігають, а й активно залучаються до дії – «перетягують» об'єкти, добирають слова, закінчують речення, групуєть предмети за ознаками, озвучують персонажів тощо. Це сприяє розвитку лексико-граматичних конструкцій, зв'язного мовлення, уваги, уяви, фонематичного слуху та артикуляційних навичок.

Крім цього, завдяки інтерактивній дошці можна оперативно змінювати хід заняття: педагог підбирає завдання відповідно до рівня розвитку дітей, враховуючи індивідуальні потреби, включаючи дітей з особливими освітніми потребами. Також інтерактивна дошка слугує засобом мультисенсорного впливу, поєднуючи зорові, слухові й кінестетичні канали сприймання, що особливо корисно в роботі з дітьми із затримкою мовного розвитку. Під час виконання завдань діти отримують миттєвий зворотний зв'язок (анімація, звук, аплодисменти), що підсилює мотивацію, викликає емоційну реакцію, бажання повторити дію, а отже – закріпити мовленнєву навичку.

Отже, впровадження цифрових технологій у мовленнєву освіту дошкільників відкриває нові шляхи для розвитку комунікативних умінь, пізнавального інтересу, самовираження та мовленнєвої творчості. Водночас важливо зберігати баланс між цифровим навчанням і живим спілкуванням, яке залишається основою соціального і мовленнєвого розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Андрющенко Т. К., Лохвицька Л. В., Руденко Ю. А., Дудник Н. А. Використання ІКТ для формування здоров'язберожувальної компетентності старших дошкільників. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 81. №1. С. 15-35.

2. Впровадження та поширення інформаційно-комунікаційних технологій у роботі дошкільного навчального закладу з дітьми, педагогами, батьками та громадськістю: тематичний збірник праць

/ упоряд. А. А. Волосюк; за заг. ред. Л. А. Шишолік. Рівне: РОІППО, 2015. 85 с.

3.Іржавська О., Дворцова Л. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у дошкільному навчальному закладі. *Дошкільний навчальний заклад*. 2015. № 3 (99). С. 2-11.

4.Марковська Т.В. Стан і перспективи впровадження ІКТ в практику дошкільної освіти. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2012. № 1. С. 29-32.

5.Мардарова І.К., Баранова В.М. Підготовка майбутніх вихователів до розвитку дошкільників засобами ІКТ. *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 1(64). С. 161-166.

6.Чекан О.І. Застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу. *Навчальний посібник*. 2015. 184 с.

Тамара МАРЧІЙ-ДМИТРАШ,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м.Івано-Франківськ, Україна)

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК

Сучасна система дошкільної освіти базується на гуманістичних цінностях, урахуванні унікальності кожної дитини, її права на повноцінний розвиток відповідно до індивідуальних особливостей, здібностей та потреб. У цьому контексті особистісно орієнтований підхід стає одним із провідних принципів освітньої взаємодії між вихованцями і педагогами в закладі дошкільної освіти, особливо у

сфері морального виховання, яке закладає основи ціннісної орієнтації особистості.

Моральне становлення дитини дошкільного віку є складним і надзвичайно важливим процесом, результат якого значною мірою визначає подальшу поведінку вихованця, його емоційно-вольову сферу, взаємини з іншими людьми. Ефективним засобом впливу є українські народні казки, оскільки вони є унікальними носіями етнокультурного, етичного та педагогічного досвіду народу, які формують у дітей уявлення про добро і зло, справедливість, співчуття, гідність, чесність.

Попри це, у практиці роботи з дошкільниками нерідко спостерігається шаблонне використання казок, без належного урахування особистісних характеристик дітей, їхнього рівня морального розвитку, потреб у самовираженні та рефлексії. Отже, постає необхідність у ґрунтовному дослідженні методичних шляхів реалізації особистісно орієнтованого підходу у процесі морального виховання засобами українських народних казок, що і є метою запропонованої статті.

Актуальність теми зумовлена також соціальними викликами сьогодення, які потребують формування у дітей внутрішніх моральних орієнтирів, здатності до емоційного реагування, співпереживання, самостійного морального вибору. У зв'язку з цим дослідження ефективного поєднання національного фольклорного контенту з особистісно орієнтованими технологіями виховання є не лише своєчасним, а й стратегічно важливим для розвитку дошкільної освіти.

Перейдемо до конкретизації поняття в контексті нашого дослідження. На думку Т. Поніманської, особистісно орієнтований підхід – це система виховної взаємодії, яка спрямована на формування у дітей моральної самосвідомості, де головну роль відіграє емпатійний стиль спілкування дорослого з дитиною, повага до її гідності та вибору, розвиток моральних почуттів у природних ігрових та життєвих ситуаціях [5]. Особистісно орієнтований підхід у моральному вихованні – це освітня стратегія, яка враховує унікальні індивідуальні особливості кожної дитини, її внутрішній

світ, потреби, досвід, здатність до співпереживання та морального вибору, і передбачає створення умов для саморозвитку, рефлексії та становлення моральної позиції (Ш. Амонішвілі, А. Маслоу, К. Роджерс). Особистісно орієнтоване моральне виховання – це виховання, яке будується на засадах партнерства, довіри, діалогу і моральної підтримки, що дозволяє дитині проживати емоції (Н. Гавриш) [1]. Це такий підхід до морального виховання, який орієнтується на індивідуальні цінності, емоційний досвід, моральні переживання кожної дитини, формує моральні якості не шляхом примусу, а через розуміння, ідентифікацію, внутрішній моральний вибір (Л. Артемова, О. Кононко, В. Сухомлинський).

Таким чином, у процесі реалізації особистісно орієнтованого підходу в моральному вихованні дітей дорослий стає доброзичливим партнером і наставником [2, с. 22], оскільки цей підхід вимагає делікатного педагогічного впливу, морального прикладу і поваги до гідності дитини. Коли дитина відчуває дружелюбність щодо себе, це логічним чином створює максимально позитивний психоемоційний простір, в якому знижується емоційна напруженість та конфліктність.

Через призму морального виховання рівень ефективності й доцільності особистісно орієнтованого підходу на пряму взаємопов'язаний із тим, якою є форма взаємодії із дитиною, які емоції вона відчуває.

Особистісно-орієнтований підхід передбачає наступні форми взаємодії вихователів чи батьків з дошкільником, а саме: визнання прав і свобод дитини, співробітництво, співпереживання і підтримка, обговорення, гнучке введення обмежень [2, с. 24].

Українські народні казки мають великий потенціал у процесі реалізації особистісно орієнтованого підходу до морального виховання дошкільників. Зокрема, актуальними і дієвими є використання диференційованих завдань, робота в групах, парах, відзначення успіхів, активізація діяльності кожної дитини, свобода у виборі матеріалів, надання можливості для самореалізації, наявність дидактичних матеріалів для кожної дитини.

Так, у процесі використання диференційованих завдань після прослуховування казки дошкільникам пропонуються завдання різного рівня складності відповідно до їх індивідуальних можливостей. Зокрема, одні діти можуть малювати улюбленого персонажа, інші – відтворювати сценку або придумувати альтернативний фінал. Наприклад, після роботи з казкою «Котик і Півник» частина вихованців може аналізувати мораль казки, інша – обговорювати, як змінити поведінку персонажів, щоб уникнути біди.

Робота в групах, парах організовується через спільне обговорення казки, наприклад, діти обирають «хорошого» та «поганого» героя і обґрунтовують вибір. Така взаємодія розвиває соціальні, комунікативні й моральні навички. Наприклад, у казці «Рукавичка» дошкільники в групах можуть інсценізувати сюжет і обговорити, чому варто допомагати іншим.

Відзначення успіхів реалізовується, коли кожна дитина отримує особисту похвалу за проявлену ініціативу, доброту, оригінальність думки при інтерпретації казки. Підкреслюється цінність моральної поведінки, а не лише правильності відповіді, як-от: «Ти помітив, як зайчик був добрим – і ти сьогодні поділився іграшкою! Ти – справжній герой!».

Активізація діяльності кожного вихованця у процесі роботи з казкою відбувається через надання можливості висловити свою думку, поставити запитання, запропонувати свою версію подій. Це дозволяє кожній дитині бути активним учасником морального аналізу казки.

Зокрема, під час обговорення казки «Лисиця і Журавель» дітям пропонують пояснити, як би вони вчинили на місці героя.

Свобода у виборі матеріалів реалізовується, коли після ознайомлення з казкою дітям пропонують вибрати, як саме вони хочуть її «прожити»: намалювати, ліпити, інсценізувати, скласти нову кінцівку тощо. Це розвиває творчість і самостійність. Наприклад, після роботи з українською народною казкою можна запропонувати дитині обрати, чи намалювати нового героя, чи створити лялькову виставу.

Надання можливості для самореалізації відбувається, коли кожна дитина реалізує свої інтереси, вподобання та здібності через взаємодію з моральним змістом казки, зокрема, через гру, розповідь чи театр. Так, сором'язливі дошкільники можуть брати участь у створенні декорацій, а не виступі, але так само долучені до морального процесу.

Наявність дидактичних матеріалів для кожної дитини передбачає персональний доступ до карток, малюнків, м'яких іграшок тощо, які допомагають осмислити зміст казки, виконати завдання та висловити свої почуття. Це дозволяє працювати в комфортному темпі. Зокрема, після прослуховування казки кожна дитина може отримати картки з емоціями персонажів і самостійно обрати, хто був щирим, а хто, наприклад, хитрим [4; 5].

Отже, особистісно орієнтований підхід у моральному вихованні є ефективною педагогічною стратегією, яка забезпечує розвиток моральних якостей дошкільників на основі поваги до їхньої індивідуальності, емоційного досвіду та активної участі у процесі пізнання. Українські народні казки мають високий виховний потенціал, оскільки містять чітко окреслені моральні орієнтири, символи добра і зла, приклади співчуття, чесності, справедливості, які діти легко засвоюють через яскраві художні образи та доступну форму подання. Реалізація особистісно орієнтованого підходу через народну казку ефективна у різних формах організації освітнього процесу, зокрема, диференційованих завданнях, груповій роботі, індивідуальному виборі діяльності, що сприяє глибшому усвідомленню моральних смислів. У цілому, використання українських народних казок у моральному вихованні на засадах особистісно орієнтованого підходу є важливим напрямом педагогічної діяльності, що поєднує виховний потенціал народної культури та сучасні підходи до дошкільної освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у поглибленому вивченні впливу різних жанрів фольклору на моральне становлення дошкільників, а також використання казкових історій у роботі з дітьми з ООП для формування моральних цінностей через емоційний досвід і символи.

Список використаних джерел

1. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / за заг. ред. Н. В. Гавриш. Харків : Мадрид, 2015. 220 с.
2. Гончаренко А. М. Педагогічні умови та шляхи формування гуманних взаємин старших дошкільників. Теоретично-методичні проблеми навчання і виховання : збірник наукових праць : педагогічні науки / редкол : Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, Е. С. Вільчковський [та ін.]. Київ : Фенікс, 2010. С. 22-24.
3. Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності : монографія / за наук. ред.: Т.І. Поніманської, І.М. Дичківської. Рівне : Волинські обереги, 2012. 206 с.
4. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід). К. : Стилос, 2000. 336 с.
5. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників. Київ : Вища школа, 1993. 111 с.

Маріанна МАТІШАК

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри теорії та методики

дошкільної і спеціальної освіти,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

(м. Івано-Франківськ, Україна)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ЗДО ДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ**

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, їх активне застосування в освітньому процесі на різних рівнях, зумовлює необхідність інтегрування цифрових ресурсів і в систему дошкільної освіти. Сучасний світ вимагає від педагогів не лише глибоких знань

свого предмету, а й вміння ефективно застосовувати цифрові інструменти в освітньому процесі. Це особливо важливо для дошкільної освіти, де цифрові ресурси, за умови їх правильного використання, можуть стати потужним засобом для розвитку когнітивних, творчих та соціальних навичок дітей, сприяти індивідуалізації навчання та підвищенню його ефективності. Водночас, недостатня підготовленість вихователів ЗДО до роботи з цифровими ресурсами може призвести до неефективного їх використання, тому питання формування відповідних компетенцій є критично важливим.

У нормативно-правових документах засвідчено необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх педагогів до використання цифрових ресурсів у професійній діяльності. У 2021 році було розроблено «Концепцію виховання дітей та молоді в цифровому просторі», яка містить систему «науково обґрунтованих положень, що визначають суспільні виклики й стратегічні напрями виховання молодого покоління в умовах цифрової реальності; забезпечує узгодження виховних впливів на дітей та молодь в цифровому просторі, консолідації зусиль держави, освіти та сім'ї, реального сектору економіки щодо створення безпечного і сприятливого для особистісного розвитку дитини цифрового простору» [1, с.7]. У професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» виокремлено інформаційно-комунікаційну компетентність, яка передбачає наявність у вихователів здатності орієнтуватися в інформаційному просторі, ефективно використовувати ІКТ та електронні освітні ресурси, дотримуватися правил безпечної поведінки в цифровому середовищі [2, с.8].

Низка сучасних наукових розвідок (В.Горленко, А.Клеба, С.Колосова, А.Лазаренко, М.Портян, А.Чаговець, В.Шинкарьова та ін.) присвячені різним аспектам проблеми підготовки здобувачів спеціальності 012 Дошкільна освіта до застосування цифрових технологій, формування в них інформаційно-комунікаційної компетентності тощо. Дослідниками окреслено сутність і зміст ключових понять, виокремлено принципи та педагогічні умови удосконалення змісту професійної підготовки в напрямі

цифровізації, збагачено зміст, форми і методи і розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів.

Науковці виокремлюють виклики, які виникають в процесі формування готовності майбутніх вихователів до використання цифрових технологій, а саме:

- пошук моделей формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вихователів дошкільної освіти;
- визначення пріоритетних завдань та видів діяльності фахівців дошкільної освіти в цифровому освітньому просторі;
- пошук відповідних освітнім завданням методів і прийомів з використання інформаційно-комунікативних технологій;
- інтеграція традиційного освітнього простору в поєднанні з віртуальними мультимедійними формами представлення інформації [3, с.165].

У наукових розвідках В. Шинкарьової наведено узагальнені організаційні принципи побудови цифрового освітнього простору для підвищення якості підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. До таких принципів дослідниця відносить: *уніфікованість* (впровадження різних варіантів цифрових технологій, спрямованих на вирішення освітніх завдань); *відкритість* до активного застосування цифрових технологій в освіті; *доступність* (необмежене функціонування комерційних і некомерційних освітніх цифрових ресурсів, які відповідають вимогам стандартів освіти та ліцензійних умов); *конкурентність* (варіативність цифрового освітнього простору конкуруючими технологіями, системами, платформами); *відповідальність* (медіаграмотне використання завдань з обміну інформацією з суміжними інформаційними системами); *валідність* (раціональне впровадження інформаційних технологій в освітній процес, відповідно цілей, повноваженням і можливостям, для якого вона створювалася); *корисність* (використання цифрового освітнього простору в формування нових можливостей та підвищення ефективності педагогічної діяльності) [4, с.312].

Зміст готовності майбутніх вихователів до використання цифрових ресурсів в роботі з дошкільниками охоплює низку

аспектів, як-от: обізнаність з інформаційно-комунікаційними технологіями загалом; розуміння освітніх переваг та дидактичних можливостей цифрових ресурсів і здатність розробляти та інтегрувати їх в освітній процес; знання про принципи безпеки та критичне ставлення до інформації; креативність у процесі застосування цифрових ресурсів тощо.

Під час професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти необхідно дотримуватися відповідних педагогічних умов, а саме: формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів під час занять та організації самостійної роботи з різних навчальних дисциплін; мотивування студентів до використання цифрових технологій у майбутній професійній діяльності для підготовки занять в ЗДО та інших видів педагогічної діяльності; впровадження в освітній процес освітніх компонентів, спрямованих на збагачення досвіду використання цифрових технологій для особистісного розвитку та професійного становлення здобувачів освіти.

Розробка та впровадження ефективних методик і технологій сприятимуть формуванню у майбутніх вихователів ЗДО необхідних знань, умінь та навичок для застосування цифрових ресурсів в освітній взаємодії з дошкільниками. Це дозволить суттєво підвищити якість дошкільної освіти, збагатити освітній процес новими інтерактивними можливостями та створити сприятливе середовище для всебічного розвитку дітей.

Список використаних джерел

1. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. Національна академія педагогічних наук України. Київ, 2021. 52 с.

2. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». № 755-21 від 19 жовтня 2021 р. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

3. Чаговець А., Сирова Ю., Колосова С., Пивоваренко М. Підвищення рівня інформаційно-комунікативної компетентності у

майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук : зб. наук. праць*. Дрогобич, 2021. Вип. № 35 (6). С. 262-266.

4. Шинкарьова В. С. Засади формування цифрового освітнього простору для підвищення якості підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. № 1 (50). С. 311–313

Людмила МАЦУК,
кандидат педагогічних наук,
професор кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПАРАДИГМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

На даний час питання формування екологічної свідомості дошкільників у парадигмі сталого розвитку набуває великого значення, адже воно є ключовою передумовою для формування гармонійно розвиненої особистості. Заклад дошкільної освіти є першою ланкою в системі безперервної освіти в Україні, тому першооснови екологічного виховання закладаються саме в дошкільному віці. В цей період дитина отримує перші емоційні враження від природи, формує уявлення про різноманітні форми життя, закладаючи основи екологічного мислення та свідомості [2].

Питання екологічного виховання дошкільників вивчали видатні педагоги, такі як Я. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський та К. Ушинський, які у своїх працях розкривали значення природи у вихованні дитини. Сьогодні цю тему

досліджують сучасні науковці та педагоги, зокрема Г. Бєленька, Н.Гавриш, Н.Горопаха, Н.Лисенко, Л.Мацук та інші.

Формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку відбувається через цілеспрямований вплив вихователя в різних видах діяльності. Тому фахівці дошкільної освіти повинні отримати необхідну інформацію під час професійної підготовки у закладі вищої освіти, забезпечуючи вирішення означеного завдання.

Професійна готовність – це інтегрована характеристика особистості вихователя, що включає знання, уміння, навички, мотивацію, ціннісні орієнтири та рефлексивні здібності. Професійна готовність вихователя ЗДО до формування екологічної свідомості дошкільників у парадигмі сталого розвитку передбачає наявність у педагога відповідних знань, умінь, особистісних якостей та ціннісних орієнтацій, що дозволяють ефективно реалізовувати освітню роботу з дітьми дошкільного віку. Ця готовність включає знання основ екології та сталого розвитку, вміння розробляти та впроваджувати екологічні програми, а також здатність формувати у дітей відповідальне ставлення до природи та довкілля [1].

Щодо формування екологічної свідомості дошкільників у парадигмі сталого розвитку, така готовність передбачає:

- екологічну компетентність (знання екологічних понять, принципів сталого розвитку);
- педагогічну майстерність (уміння інтегрувати екологічний зміст у всі види діяльності);
- ціннісні орієнтири (власну екологічну відповідальність і приклад для дітей);
- рефлексію (усвідомлення власного впливу на формування світогляду дитини).

Отож, екологічна свідомість – це не лише знання про природу, а й емоційне ставлення до неї, готовність до дій на її захист. У дошкільному віці вона включає:

- чутливість до природного середовища;
- зацікавленість у спостереженні за природою;
- розуміння простих причинно-наслідкових зв'язків (наприклад, сміття - шкода тваринам);

- формування навичок екологічної поведінки (бережне ставлення до ресурсів, участь у прибираннях, сортування) [4;5].

Вихователь має стати не лише провідником знань, а й прикладом екологічно орієнтованої особистості. До професійних дій педагога у сфері сталого розвитку належать: організація ігор, занять, дослідницьких проєктів із природничим змістом; створення екологічно розвивального середовища (рослини, куточки природи); впровадження практик апсайклінгу, повторного використання матеріалів; залучення родин до спільних екологічних ініціатив [3].

Відтак, сталий розвиток (sustainable development) – концепція, що поєднує три аспекти: екологічний, соціальний та економічний. Основний акцент поставлено не лише на знаннях, а на вихованні цінностей і моделей поведінки, які забезпечать життєздатність планети для наступних поколінь. У дошкільці це означає: формування емпатії до живого; розвиток критичного мислення та усвідомлення наслідків власної поведінки; заохочення до участі у спільних екоініціативах; навчання через діяльність (проектний підхід, ігри, інтегровані заняття).

Для ефективної реалізації завдань сталого розвитку в дошкільці необхідно забезпечити підготовку вихователів у закладах вищої освіти із фокусом на екологічну компетентність; провести тренінги, вебінари, воркшопи на тематику сталого розвитку; розробити дидактичні матеріали, які б інтегрували принципи сталого розвитку; налагодити партнерство з батьками, громадою, екологічними організаціями; створити на базі ЗДО міні-проекти та лабораторії сталого розвитку [6].

Отож, професійна готовність вихователя до формування екологічної свідомості – це ключовий чинник у реалізації ідей сталого розвитку на етапі дошкільця. Вона вимагає системної підтримки, відповідного освітнього середовища та усвідомленої педагогічної стратегії. Саме вихователь має стати тією особистістю, яка передасть дитині цінність гармонійного співіснування з природою та сформує відповідального громадянина майбутнього.

Список використаних джерел

1. Беленька Г.В. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід. Режим доступу: http://lib.idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/T_Shunkar_MK2015.pdf
2. Кириленко С. О. Екологічне виховання дошкільників у контексті освіти для сталого розвитку. *Дошкільна освіта*. 2022. № 2. С. 34–39.
3. Лисенко Н.В., Мацук Л.О., Лисенко О.М. Ознайомлення з природою та основи проєкологічної освіти дітей дошкільного віку. Підручник за заг.ред. Н.В.Лисенко/ Київ : Видавничий Дім «Слово», 2019. 336с.
4. Михайленко О. В. Педагогічна підготовка майбутніх вихователів до формування екологічної свідомості дошкільників. *Освіта для сталого розвитку*. 2022. № 2. С. 35–41.
5. Яковенко Т. А. Роль педагогів у розвитку екологічної свідомості дошкільників. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2023. № 3 (90). С. 89–94.
6. Ярошенко О. Г. Освіта для сталого розвитку як стратегія гуманізації дошкільної освіти. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2023. № 4. С. 77–82.

Ірина МЕЛЬНИК,

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної та дошкільної педагогіки,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ДОРΟΣЛИМИ

Міжособистісні взаємини дошкільників (3–6 років) із дорослими є фундаментальним елементом їхнього соціального, емоційного, когнітивного та морального розвитку, формуючи основи комунікативних навичок, соціальних норм і особистісних якостей, таких як емпатія, відповідальність і впевненість. У психолого-педагогічній науці ці взаємини визначаються як динамічний процес взаємодії, що охоплює обмін емоціями, знаннями, соціальним досвідом і реалізується в контексті сім'ї та дошкільного закладу. У психології вони аналізуються як механізм розвитку психічних функцій і соціальної адаптації, тоді як у педагогіці – як інструмент виховання й навчання, спрямований на становлення дитини як суб'єкта суспільства. Теоретичні підходи розкривають багатогранність цього феномену, пояснюючи, як дорослі (батьки, вихователі) впливають на соціалізацію дошкільників, формуючи їхню готовність до взаємодії в соціумі та створюючи основу для розробки ефективних виховних стратегій .

Міжособистісні взаємини дошкільників із дорослими є складним і багатогранним процесом, що поєднує емоційні, когнітивні та поведінкові аспекти. С. Д. Максименко підкреслює, що для дошкільників ці взаємини є первинним джерелом соціального досвіду, оскільки їхня психіка ще формується, а взаємодія з дорослими визначає емоційну стабільність, когнітивний розвиток і соціальну впевненість [7, с. 72]. Наприклад, коли батьки уважно слухають розповідь дитини про її день у ЗДО, це зміцнює її самооцінку та бажання ділитися, тоді як ігнорування може

спричинити тривожність або замкненість. У педагогічному контексті Н. В. Гавриш зазначає, що взаємини є інструментом соціалізації, допомагаючи дитині адаптуватися до соціального середовища, опановувати правила поведінки та розвивати комунікативні навички через групові ігри чи навчальні заняття [4, с. 56]. Наприклад, гра «магазин», організована вихователем, учить дітей ролей продавця й покупця, формуючи вміння співпрацювати.

Ці взаємини мають особливе значення в дошкільному віці, оскільки дитина перебуває на етапі активного формування особистості. Дорослі виступають як моделі поведінки, джерела знань і емоційної підтримки, що визначає траєкторію соціального розвитку. І. М. Трубавіна додає етичний вимір, наголошуючи, що взаємна повага й доброзичливість між дорослим і дитиною є передумовою успішного виховання [10, с. 34]. Наприклад, коли вихователь вислуховує ідеї дошкільника про його малюнок, це мотивує до творчості та зміцнює довіру. Для дослідження ці визначення створюють основу для аналізу того, як психологічні та педагогічні аспекти взаємодії формують особистість дитини.

Психосоціальний підхід Е. Еріксона пов'язує взаємини з етапом «ініціатива проти провини» (3–6 років). Позитивна взаємодія з дорослими розвиває ініціативність, упевненість у спілкуванні та бажання досліджувати світ, тоді як надмірна критика чи обмеження викликають почуття провини, страх і невпевненість, ускладнюючи соціальну адаптацію [2, с. 92]. Наприклад, коли вихователь хвалить дитину за самостійне складання пазлів, це підтримує її ініціативу, тоді як осуд за помилку може стримувати активність. Цей підхід підкреслює значення підтримувального стилю виховання для формування активної соціальної позиції.

Когнітивно-розвивальний підхід Ж. Піаже акцентує на впливі когнітивного розвитку на взаємини. На передопераційній стадії дошкільники через егоцентричне мислення обмежено сприймають перспективи інших, тому потребують адаптованої взаємодії, де дорослі через гру, розповіді чи пояснення передають соціальні норми й знання, стимулюючи розвиток мовлення, мислення та уяви. О. Л. Кононко уточнює, що двостороння взаємодія, яка враховує

когнітивний рівень дитини, є ключем до соціалізації [6, с.62]. Наприклад, коли вихователь пояснює правила гри «будівельники», дитина не лише вчиться співпрацювати, а й розвиває мовлення, засвоюючи нові слова. Цей підхід важливий для аналізу інтелектуального обміну в процесі виховання.

А. Бандура пояснює взаємини через імітацію поведінки дорослих. Дошкільники, спостерігаючи за доброзичливістю, повагою чи відповідальністю батьків і вихователів, відтворюють ці моделі у власному спілкуванні [1, с.68]. Т. В. Дуткевич зазначає, що через обмежену саморегуляцію діти особливо залежать від позитивних прикладів [5, с.112]. Наприклад, коли вихователь поважно спілкується з дітьми, вони переймають ввічливість, використовуючи слова «дякую» чи «будь ласка». Цей підхід важливий для аналізу моделювання соціальних навичок у виховному процесі.

Педагогічна перспектива розглядає взаємини як інструмент виховання та навчання. Н. В. Гавриш наголошує, що через групові ігри, як-от «лікарня», вихователі вчать дітей соціальних ролей, співпраці та комунікації [4, с. 56]. І.Д. Бех акцентує на особистісно орієнтованому підході, який враховує індивідуальні особливості (темперамент, інтереси, рівень розвитку). Наприклад, для імпульсивної дитини вихователь може запропонувати завдання, що вимагає зосередженості, як-от складання пазлів, розвиваючи самоконтроль [3, с. 48].

О. А. Кононко зазначає, що педагогічні взаємини тісно пов'язані з ігровою діяльністю, яка є провідною в дошкільному віці. Через рольові ігри, як-от «школа», вихователь допомагає дітям засвоювати соціальні ролі, правила та цінності, що сприяє їхній соціалізації [6, с. 58]. Наприклад, граючи в «лікаря», дитина вчиться піклуватися про інших, переймаючи модель турботи від вихователя. Т. І. Науменко підкреслює взаємодоповнення психологічного (емоції, когніція) і педагогічного (соціальні навички, мораль) підходів: емоційна близькість із дорослим створює основу для ефективного виховання.

Міжособистісні взаємини дошкільників із дорослими мають трикомпонентну структуру: когнітивну, емоційну та поведінкову. Когнітивний компонент охоплює сприйняття та розуміння іншої

людини. Т. В. Дуткевич пояснює, що через егоцентричне мислення дошкільники обмежено інтерпретують поведінку інших, але спілкування з дорослими розвиває цю здатність [5, с. 108]. Наприклад, дитина вчиться розпізнавати радість вихователя за усмішкою, що допомагає їй адекватно реагувати. Цей компонент формується через діалог, пояснення та спільну діяльність, як-от розповідь вихователя про природу, що розширює знання дитини.

Емоційний компонент включає почуття, що виникають під час взаємодії: довіра, симпатія, тривога чи любов. Л. О. Хомич зазначає, що для дошкільників він є домінуючим: позитивні емоції від обіймів матері після невдачі в грі створюють відчуття безпеки, тоді як різка критика може викликати страх [11, с. 102]. Наприклад, похвала батьків за намальований будиночок зміцнює впевненість дитини. Емоційна близькість із дорослими є основою психологічного благополуччя та соціальної активності.

Поведінковий компонент охоплює конкретні дії – слова, жести, вчинки. Наприклад, дошкільник слухняно виконує завдання вихователя, демонструючи повагу, або обіймає батька, виражаючи любов. Р. В. Павелків підкреслює динамічність структури: у сім'ї переважає емоційний зв'язок через тісну близькість, тоді як у дошкільному закладі когнітивний і поведінковий компоненти набувають ваги через групову взаємодію та навчання [9, с. 66]. Наприклад, у ЗДО дитина вчиться чекати своєї черги в грі, розвиваючи самоконтроль.

Ця трикомпонентна модель є основою для аналізу взаємин, оскільки дозволяє досліджувати, як когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти взаємодіють у різних контекстах. Наприклад, коли вихователь хвалить дитину за поділ іграшкою (поведінковий аспект), це викликає радість (емоційний аспект) і розуміння цінності співпраці (когнітивний аспект), формуючи цілісний соціальний досвід.

Отже, міжособистісні взаємини дошкільників із дорослими – багатогранний процес, що формує соціальні, емоційні, когнітивні та моральні якості через обмін досвідом, емоціями та знаннями. Теоретичні підходи і перспективи розкривають механізми впливу

дорослих на соціалізацію. Структура взаємин, функції та особливості підкреслюють роль дорослого як медіатора розвитку. Конкретні приклади, як-от рольові ігри, похвала чи діалог, ілюструють практичне значення взаємин. Ці положення створюють теоретичну основу для аналізу виховних практик у сім'ї та закладі дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Бандура А. Соціальна теорія навчання / пер. з англ. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2005. 224 с.
2. Erikson E. H. Дитинство і суспільство / пер. з англ. Київ: Либідь, 2002. 416 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 280с.
4. Гавриш Н. В. Дошкільна педагогіка: теорія і практика: монографія. Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 320 с.
5. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
6. Кононко О. Л. Психологічні основи розвитку дошкільника: навч. посібник. Київ: Стилос, 2005. 256 с.
7. Максименко С. Д. Психологія особистості: навч. посібник. Київ: КММ, 2007. 296 с.
8. Науменко Т. І. Соціалізація дошкільників у процесі взаємодії з дорослими. Київ: Наук. світ, 2008. 128 с.
9. Павелків Р. В. Розвиток особистості дошкільника: психологічний аспект. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2011. 204 с.
10. Трубавіна І. М. Етика педагогічної взаємодії з сім'єю: навч.-метод. посібник. Київ: УДЦССМ, 2001. 72 с.
11. Хомич А. О. Психологія дошкільного віку: навч. посібник. Київ: Магістр-S, 2009. 248 с.

Вікторія ОЛЕКСІЄНКО,
*завідувач Чернігівського дошкільного
навчального закладу № 26,
викладач кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національного університету «Чернігівський колегіум»
(м. Чернігів, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ РУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасному суспільстві особливої актуальності набуває проблема виховання здорової нації. Вона зумовлена стійкими тенденціями погіршення здоров'я молодого покоління та зниженням рівня фізичної підготовки. Ці негативні явища значною мірою пов'язуються із недостатньою руховою активністю дітей. Формування та становлення загальних основ здоров'я доцільно починати у дошкільному віці, оскільки чимало рухових задатків, навичок, умінь розвиваються саме на цьому віковому етапі [1,36].

Дошкільний вік є важливим періодом становлення особистості дитини, під час якого інтенсивно розвиваються здібності, формуються моральні якості, відбувається розумовий і фізичний розвиток, закладаються основи здоров'я. Однак, нераціональна організація життєдіяльності дітей, збільшення розумового навантаження, відсутність у ЗДО оптимального розпорядку дня з урахуванням психофізіологічних особливостей кожної дитини, недостатність рухової активності негативно позначається на стані здоров'я дошкільника.

Серед пріоритетних завдань дошкільної освіти, визначених державними документами, є збереження та зміцнення фізичного, психічного, духовного здоров'я дитини, підвищення опірності й захисних сил її організму, виховання стійкого інтересу до рухової активності, потреби в ній, вироблення звички до здорового способу життя. У працях педагогів з питань формування рухової активності, було доведено, що розвиток і здоров'я дітей дошкільного віку залежить від оптимального рівня рухової активності, оскільки її недостатність або надмірність сприяє затримці росту та розвитку,

знижує робочі й адаптивні можливості організму [3,136]. Чисельними дослідженнями вчених: Є. Вавілової, Е. Вільчковського, Л. Волкової, Т. Глушанок, О. Гнізділової, Н. Денисенко, Ю. Змановського, Г. Шалигіної та інших встановлено безперечний вплив рухів на здоров'я дитини, оскільки вони є біологічною потребою її організму від народження та природною необхідністю в її розвитку. Важливість рухової активності підкреслюється також у дослідженнях когорт педагогів і психологів: О. Богініч, Є. Вавілової, С. Волкової, Л. Глазиріної, Н. Денисенко, О. Дубогай, Ю. Змановського, Л. та інших. Питання оптимізації режиму рухової активності дітей у дошкільних навчальних закладах ґрунтовно висвітлено у працях Е. Вільчковського та М. Єфименка.

У зв'язку з цим постає проблема вдосконалення рухового режиму дітей дошкільного віку та виявлення умов, що забезпечують його активізацію. Стратегічною метою роботи закладу дошкільної освіти повинна стати турбота про здоров'я дітей, адже здорова дитина легше сприймає виховні впливи, швидше набуває необхідних умінь і навичок, краще пристосовується до змін у навколишньому середовищі. Ефективність формування рухової активності дітей дошкільного віку забезпечується проведенням різних форм освітньої діяльності у ЗДО із застосуванням різноманітного обладнання та інвентаря. Урізноманітнити роботу з фізичного виховання можливо за рахунок використання педагогами нестандартного фізкультурного обладнання, що сприяє розвитку фізичних і формуванню морально-вольових якостей, покращенню психоемоційного стану дітей дошкільного віку [2,236].

Нестандартне фізкультурне обладнання має потужний потенціал для оптимізації рухової активності. Воно дозволить забезпечити ефект новизни за рахунок уведення нових елементів чи цікавого поєднання наявних, варіативності у поєднанні стандартного і нестандартного обладнання. Проблема використання нестандартного фізкультурного обладнання як засобу активізації рухової активності дошкільників не була предметом спеціального дослідження [4,30].

Вікові та індивідуальні особливості дітей дошкільного віку значною мірою впливають на умови організації процесу розвитку рухової активності в дітей старшого дошкільного в ЗДО і відрізняються характером та змістом. Особливо великою є роль цілеспрямованого керівництва процесом розвитку рухової активності в дітей старшого дошкільного віку в ЗДО, що виховуються в старших вікових групах закладу дошкільної освіти. Це зумовлено тим, що діти старшого дошкільного віку, маючи високу потребу в руховій діяльності, не завжди можуть її реалізувати на належному рівні. Водночас варто враховувати, що самостійна рухова активність дітей на шостому-сьомому році життя дедалі більше обмежується створеними умовами в ЗДО та в сім'ї (збільшується тривалість навчальних занять із перевагою статичних поз), а також зростанням пізнавальних інтересів дітей (комп'ютерні ігри, конструювання, перегляд телепередач, вистав тощо). У зв'язку із цим саме в старших дошкільників уже можуть сформуватися шкідливі звички малорухливого способу життя. Діти 6-7 років ще не вміють співвідносити бажання зі своїми справжніми можливостями, що може спричинити переоцінювання власних сил і призвести до небажаних наслідків (перевтоми, нервового перезбудження, травм) [2].

Серед причин низької рухової активності дітей в ігровій діяльності слід особливо відзначити недостатнє використання фізкультурного обладнання та спортивного інвентарю (обручі, тенісні м'ячі, скакалки, велосипеди та самокати), за допомогою яких можна збагачувати ігровий сюжет і наповнювати його різноманітними рухами. Так старшим дошкільникам доступні такі сюжетні ігри, як «Похід у ліс», «Експурсія по місту», «Спортивні змагання», «Циркова програма», «Спортсмени» тощо.

Недостатня різноманітність спортивного інвентарю та фізкультурного обладнання обмежує сюжет дитячих ігор. Серед інших причин низької рухової активності дітей в іграх можна відзначити недостатність місця для їхньої самостійної діяльності, заборону на використання спортивного майданчика, нераціональне

розміщення фізкультурного обладнання та рідку змінюваність спортивного інвентарю [3,87].

Дотримання виокремлених педагогічних умов є обов'язковим при організації рухової діяльності дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти, а особливість полягає у їх комплексному застосуванні на основі особистісно-орієнтованого підходу що включає: – формування світоглядно-оздоровчої позиції колективу ЗДО та переконаності їх у пріоритетності рухової діяльності з дітьми старшого дошкільного віку; – формування в дітей мотивації до рухової діяльності як основи у їх фізичному розвитку та збереженні власного здоров'я; – формування компетентності педагогів закладу дошкільної освіти щодо розвитку рухової активності дітей старшого дошкільного віку; – удосконалення матеріально-дидактичної бази для розвитку рухової активності дітей старшого дошкільного віку; – поглиблення співпраці педагогічного колективу й батьків з питань збереження й зміцнення здоров'я дітей [2,136].

Отже, рухова активність розкриває дитині моторні характеристики власного тіла, формує швидкість і легкість орієнтування в нескінченному просторі рухової діяльності. Характерною особливістю рухової активності дошкільника є повноцінний фізичний розвиток який забезпечує збереження і зміцнення здоров'я дітей.

Список використаних джерел

1. Адаменко В.М., Кошель В.М., До проблеми організації рухової активності дошкільників як необхідної умови формування здоров'я
The driving force of science and trends in its development: collection of scientific papers «SCIENTIA» Coventry, United Kingdom. 2021. Vol. 4. P. 30–38.

2. Андрющенко Т. К. Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Андрющенко Тетяна Костянтинівна. Умань, 2015. 504 с.

3. Бабюк Т. Й. Наступність у вихованні здорового способу життя старших дошкільників і молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Бабюк Тетяна Йосипівна. Київ. 2013. 237 с.

4. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш; авт. кол. : А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч та ін. // Спецвип. журн. «Вихователь-методист дошкільного закладу». Київ. 2021. 30 с.

Ірина ОНИЦУК,
*доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки,
дошкільної та початкової освіти,
Кременецька обласна гуманітарна-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка
(м. Кременець, Україна)*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

В умовах сьогодення нашої країни впровадження інновацій у систему освіти, оновлення її змісту є на часі як вагома складова стійкості та незламності. Вектор вищої освіти спрямований на осучаснення світогляду майбутніх педагогів, формування системи їхніх ціннісних ставлень, сприяння особистісному способу буття й компетентній поведінці, підготовку до професійної діяльності, здатності до об'єктивації творчого потенціалу зростаючої особистості.

Отож, проблема професійного становлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є значущою, оскільки обумовлена нагальною потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях, запровадженням в освітній процес ЗВО новітніх педагогічних технологій та необхідністю налагодження ефективної взаємодії особистості в різних сферах життєдіяльності.

Україна є однією з небагатьох країн світу, в якій на державному рівні визнано обов'язковість дошкільної освіти та її пріоритетну роль у формуванні зростаючої особистості, її компетентностей. Це засвідчує, що українське суспільство усвідомлює важливість проблеми, готове до нового розуміння статусу і ролі дошкільної освіти, спрямовує зусилля на оновлення її змісту.

Важливим завданням закладів вищої освіти, що забезпечуватиме баланс професійної та особистісної складових компетентності сучасного здобувача вищої освіти, є упровадження особистісно орієнтованого підходу в практику підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Осучаснення підготовки майбутніх педагогів обґрунтована у працях О. Гомонюк, О. Лисенко, М. Марусинець та ін.; актуальні питання особистісно-професійного становлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти представлені у працях А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківської, Л. Зданевич, К. Крутій, Н. Лисенко, О. Листопада, І. Луценко, В. Ляпунової, Л. Мацук, О. Рейпольської, О. Семенова, Т. Танько та ін.

Історико-педагогічні аспекти підготовки майбутніх вихователів ЗДО та вчителів в умовах воєнного стану відображено в публікаціях М. Постолюк, О. Янковича та ін.

Проблема мистецької освіти дітей дошкільного віку відображена у науковому доробку О. Половіної, А. Шевчук, Л. Шелестової та ін.

Результати досліджень вищезначених фахівців є підґрунтям концептуального підходу до експериментально-дослідницької діяльності, а саме посилення суб'єктивних чинників індивідуального розвитку особистості в освітньому процесі (творчої ініціативи; самостійного, вільного вибору способів, форм художньо-творчої діяльності).

Метою статті є висвітлення деяких аспектів підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до формування художньо-мистецької компетентності зростаючої особистості.

За висновками фахівців, головною метою мистецької освіти є насамперед гармонійний розвиток особистості, формування ціннісного ставлення до краси, загальної культури, що є основою

моральності, а також творчого підходу до життя. Мистецько-творча компетентність є здатністю зростаючої особистості практично реалізувати свій художньо-творчий потенціал, виражати себе в процесі образотворення, елементарно застосовувати мистецькі навички у процесі життєдіяльності. З огляду на це, майбутній педагог має бути повною мірою підготовлений до формування художньо-мистецької компетентності дитини під час професійного становлення в ЗВО [4].

На думку С. Сисоевої, у світі, де майбутнє не може бути чітко прогнозованим, а теперішнє має декілька потенційних ліній розвитку, особистість перебуває в ситуації постійного вибору, пошуку оптимального рішення у швидкозмінних умовах життя. Тому в закладі вищої освіти мають створюватися умови для розвитку творчих якостей особистості здобувачів освіти, їх підготовки до професійної діяльності. Це завдання передусім педагогічних технологій, які в сучасному освітньому просторі можна розглядати як організаційний початок, що запускає у дію і направляє творчі сили носіїв наукових знань та педагогічного досвіду [5].

Висвітлення проблеми особистісно і професійного становлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти знаходимо в наукових працях А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківської, Л. Зданевич, К. Крутій, Н. Лисенко, О. Листопада, І. Луценко, В. Ляпунової, А. Мацук, О. Половіної, О. Рейпольської, О. Семенова, Т. Танько, А. Шелестової та ін.

Розробляючи проблему підготовки майбутніх вихователів ЗДО у сучасних умовах становлення системи освіти України, К. Крутій акцентує увагу на актуальності впровадження у процес підготовки студентської молоді до майбутньої професійної педагогічної діяльності інтегрованого підходу. На думку автора, він є визначальним в освіті, таким, що уособлює ідею взаємозв'язку і взаємодії в будь-якому з компонентів освітнього процесу відповідно до тих чи інших цілей та завдань освіти. Завдяки ньому підвищується рівень цілісності освітнього процесу закладу вищої освіти, тому він повинен організовуватися саме за принципом інтеграції. Під принципом інтеграції К. Крутій розуміє стан

пов'язаності, взаємопроникнення і взаємодії окремих освітніх галузей, що забезпечують цілісність освітнього процесу [3].

Цінними для нашого дослідження є висновки Л. Зданевич, якою засвідчено, що впровадження особистісно орієнтованих технологій у професійне навчання майбутніх вихователів пов'язується з такими аспектами організації освітнього процесу як ефективною перебудовою освітнього процесу на засадах активізації самостійної науково-дослідницької й творчої діяльності студентів; зміною форми комунікації викладачів зі здобувачами та ін. Автор зазначає: «Оскільки майбутній вихователь є активним суб'єктом власної життєдіяльності, його активність має пов'язуватися, з одного боку, із *самосвідомістю* (здатністю рефлексувати, об'єктивно оцінювати свої досягнення та прорахунки), з другого – із *самобутністю* (своєрідністю, оригінальністю, несхожістю на інших), а з третього – із *самодіяльністю* (фіксується здатністю до ініціації, нових починань, самостійних відповідальних дій) [3].

Таким чином, підготовка майбутніх вихователі ЗДО до формування мистецько-художньої компетентності передбачає активізацію творчого потенціалу здобувачів освіти, оволодіння ними різноманітними способами образотворення, оптимізацію культури самовираження та усвідомленістю ними самобутності та унікальності зростаючої особистості.

Висновок. Розгорнуте наукове дослідження є логічним продовженням наявних у вітчизняній та зарубіжній науці провідних ідей та положень щодо підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти, зокрема його становлення як особистості та фахівця, оптимізації самореалізації, самовираження, розвитку індивідуальної культури, актуалізації творчого потенціалу, що є ключовим аспектом готовності до формування мистецько-художньої компетентності зростаючої особистості.

Список використаних джерел

1. Зданевич Л. В. Використання особистісно орієнтованих технологій у фаховій підготовці майбутніх вихователів до роботи з різними категоріями дітей. Актуальні проблеми дошкільної освіти в

Україні : збірник наукових робіт : у 2-х ч. / укл. Зданевич Л. В., Машкіна Л. А., Миськова Н. М., Пісоцька Л. С. Хмельницький : ХГПА, 2017. Вип. 13. Ч. I. 216 с. С. 110–117.

2. Кононко О. Л. Формування у майбутнього фахівця базових якостей особистості. *Горизонти освіти. Психологія. Педагогіка*. № 1. 2014. С.49–54.

3. Моделі підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності : колективна монографія / за заг. ред. Л. В. Зданевич, К. Л. Крутій. Хмельницький : вид-во ХГПА, 2016. 476 с.

4. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не вітворювати, а творити. Вихователь-методист дошкільного закладу. №1 (січень), 2019 <https://emetodyst.expertus.com.ua/699529> (дата звернення 25.04.2025).

5. Сисоєва С. Суспільство і особистість: гармонізація розвитку. *Рідна школа*. 2012. № 12. С. 8-12. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2012_12_4 (дата звернення: 15.12.2019).

6. Problems of organization of professional and educational trajectory of future primary school teachers. Pedagogical and psychological sciences : development prospects in countries of Europe at the beginning of the third millennium : Collective monograf dr Małgorzata Korecka / Onishchuk Irina. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. Vol. 1. 412 p.

Тетяна ПОТАПЧУК,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО СУПРОВОДУ РОДИН, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Вивчення особливостей організації логопедагогічного супроводу родини, що виховує дитину з порушеннями мовлення є надзвичайно важливим завданням, адже дає можливість виявити недоліки та покращити його ефективність. Особливості розробки теоретичних та методичних засад організації супроводу дітей з функціональними обмеженнями досліджували та А. Бегас [1], В. Галущенко [2], С. Конопляста та Т. Сак [3] та ін.

Варто зазначити, що як показує практика, більшість родин, що виховують дітей з порушенням мовлення, здійснюють деструктивний вплив на дитину, травмуючи її особистість, тим самим ускладнюючи процес корекції та розвитку. Причинами такої внутрішньосімейної атмосфери можуть бути: неприйняття батьками діагнозу, відсутність мотивів до надання допомоги дитині та елементарних логопедичних знань у батьків. Відповідно, допомога дітям з порушеннями мовлення вимагає комплексної логопедагогічної підтримки їхніх родин. Виходячи з цього, експериментальна робота з організації логопедагогічного супроводу родини, що виховує дитину з порушеннями мовлення проходила у три етапи: 1) констатувальний; 2) формувальний; 3) контрольний.

Для визначення психолого-педагогічних особливостей родини, що виховує дитини з порушеннями мовлення нами було систематизовано комплекс психодіагностичного інструментарію (анкета «Психологічний тип родини», опитувальник «Аналіз родинних взаємовідносин», тест функціонального ресурсу родини, проективна

методика «Кінетичний малюнок родини», методика «Сходинки для дітей».

Проаналізована наукова література дозволяє нам також розробити методику констатувального експерименту, яка спрямована на вивчення особливостей організації логопедагогічного супроводу родин, які виховують дітей з порушенням мовлення. Так, для вивчення готовності педагога (логопеда) до сприймання дитини з порушенням мовлення як особистості нами було використано такі методики, як: анкета «Я та інклюзивна освіта», методикатоцінки роботи педагога (Л. Мітіна), методика діагностики професійної педагогічної толерантності (Ю. Макарова), опитувальника «Самоаналіз труднощів в діяльності педагога» (Л. Горбунова, І. Цвелюх). Слід зазначити, що окремі питання методик були змінені з урахуванням вікової категорії дітей, з якими працюють педагоги, а також стану здоров'я дітей з порушенням мовлення.

В експерименті брало участь 9 родин, що виховують дитину з порушенням мовлення, 9 дітей дошкільного віку з загальним порушенням мовлення та 6 педагогів.

Для дослідження психічних особливостей родини, що виховує дитину з порушенням мовлення було використано методику «Психологічний тип родини». Методика складається з 21 запитання, на які батьки відповідають або позитивно, чи негативно. В результаті проведеного анкетування визначається домінуючий психологічний тип родини: психосоматичний, невротичний чи авторитарний.

Результати дослідження психологічного типу у батьків, що виховують дітей з порушенням мовлення наведено на рис. 1.

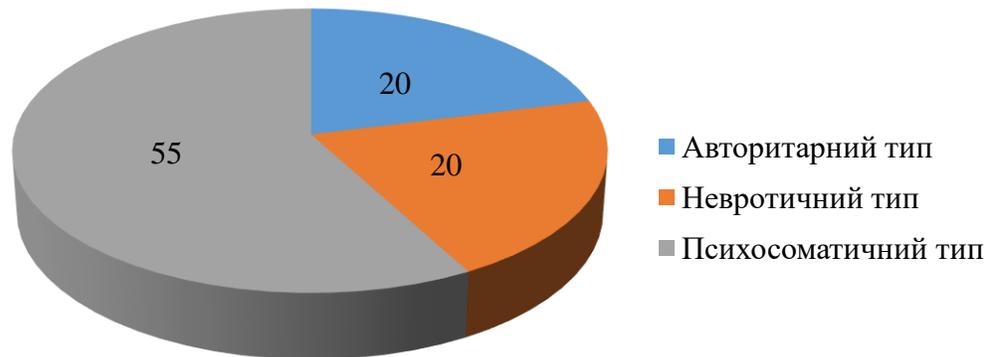

Рис. 1. Результати діагностики за методикою «Психологічний тип родини», %

За результатами проведеного дослідження, у 20% батьків було виділено провідний батьківський тип – авторитарний. У цих батьків спостерігається активна життєва позиція, вони керуються своїми власними переконаннями, не завжди слухають думку родичів та фахівців. Вони намагаються самостійно знаходити вихід із проблем, витісняти негативні переживання, які пов'язані з проблемами дитини та прагнуть їх подолати. Однак, уставленні до дитини з порушенням мовлення деякі авторитарні батьки можуть використовувати жорстокість (крики, придушення особистості) та при цьому не жалкувати про це. Саме у таких батьків часто зустрічаються діти зі зниженою самооцінкою. Батьки висувають такі вимоги до своєї дитини, які не відповідають її можливостям. Деякі батьки навпаки не помічають особливості розвитку своєї дитини. Вони вважають, що не усі діти можуть бути розумними й тому виявляють зайву опіку, що не дозволяє їм побачити реальні перспективи для своєї дитини.

Невротичний тип виявлено у 25% батьків. Такі батьки проявляють пасивну особистісну позицію. Їм важко вдається прийняти той факт, що у їхньої дитини проблеми у розвитку,

відповідно вони не проявляють прагнення подолати їх. Ця категорія батьків не бачить виходу із становища, неспроможні позитивно оцінити майбутнє своєї дитини. У взаєминах з дитиною відсутня суворість та вимогливість. Дітям у таких сім'ях все дозволено, тому міжособистісні зв'язки «родина-дитина» набувають симбіотичного характеру.

Найчисленнішим психологічним типом виявився - психосоматичний: у 55% батьків. У цій категорії емоційний стан батьків більш лабільний. Проблеми своєї дитини зазвичай приховують, намагаються пережити в собі. Перші дві категорії батьків, свої переживання та проблеми виносять на зовнішній план (у авторитарних батьків відзначається агресія, у невротичних – істерики та сльози).

Батьки психосоматичного типу всі свої сили та можливості спрямовують на допомогу своїй дитині, максимально напружують та виснажують себе. Вони ніколи не скаржаться, як невротичні, однак при цьому також виявляють жалість до своєї дитини та надмірно опікуються нею.

Для виявлення порушень в процесі виховання у родинах, які виховують дітей з порушенням мовлення нами використано опитувальник «Аналіз родинних взаємовідносин». Опитувальник дозволяє визначити, як батьки виховують дитину в сім'ї та діагностувати небажаний, некоректний вплив членів родини один на одного. Опитувальник АСВ включає 130 тверджень щодо виховання дітей, в які закладено 20 шкал. Перші 11 шкал відносяться до порушень процесу виховання: гіперпротекція, гіпопротекція, потурання, ігнорування потреб дитини, надмірність вимог-обов'язків, недостатність вимог-обов'язків, надмірність вимог-заборон, недостатність вимог-заборон до дитини, строгість за порушення вимог дитиною, мінімальність санкцій, нестійкість іміджу виховання.

Також у процесі опитування можна з'ясувати, чому батьки виховують дитину саме так, вимірявши наступні 9 шкал, що відносяться до особистісних проблем родини, які вони вирішують за рахунок дитини. Розширення сфери батьківських почуттів, виховна

невпевненість батька, низький рівень розвитку батьківських почуттів, проєкція на дитину власних негативних якостей, винесення конфлікту між подружжям у сферу виховання.

Результати дослідження стилів виховання у родині, що виховує дитину з порушенням мовлення наведено на рис.2.

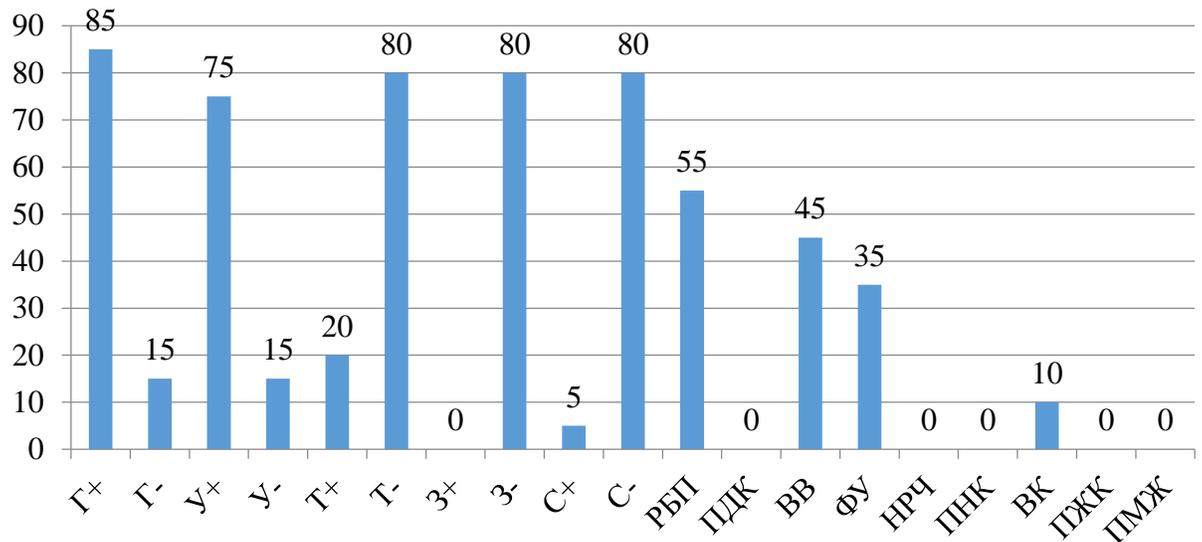

Рис. 2. Результати дослідження стилів виховання у родині, що виховує дитину з порушенням мовлення, %

Результати дослідження засвідчили, що у більшості батьків виражені такі стилі сімейного виховання як: гіперпротекція (шкала Г⁺) – 85% опитуваних. Для цих батьків виховання та розвиток своєї дитини є головною метою у житті, вони приділяють йому всю свою увагу, час та сили.

75% батькам, які виховують дітей з порушенням мовлення, властивий такий тип виховання, як потурання (шкала У⁺). Батьки прагнуть до максимального задоволення будь-яких потреб дитини, вони вважають, що їх дитина слабка, не така як усі, особливо цей тип спостерігається у неповній сім'ї.

80% батькам, які виховують дітей з порушеннями мовлення властива недостатність вимог-обов'язків (шкала Т⁻) та вимог-заборон (шкала З⁻), це характеризується тим, що батьки максимально опікуються своєю дитиною і вважають, що вона не в змозі справлятися сам, дитині в такій сім'ї все дозволено. Діти таких батьків – несаможиттєві.

Мінімальність санкцій (шкала С-) спостерігається у 80% сімей, вони дуже рідко карають свою дитину, частіше заохочують. Таким чином, більшість батьків, які виховують дітей з порушенням мовлення відносяться до такого типу сімейного виховання, як потураюча гіперпротекція (Р+, У+, Т-, З-, С-). Дитина знаходиться у центрі уваги сім'ї, яка прагне до максимального задоволення її потреб. Цей тип виховання сприяє розвитку демонстративних (істероїдних) та гіпертимних рис характеру у дитини.

Гіпопротекція та ігнорування потреб дитини відзначається у 15% опитаних батьків. Батькам бракує часу займатися дитиною. У 20% батьків були відзначені такі якості як надмірність вимог-обов'язків та вимог-заборон (шкали Т+, З+), батьки пред'являють занадто багато вимог до дітей, які не відповідають можливостям дітей дошкільного віку.

Жорстоке ставлення (шкала С+) властиве одній сім'ї, батьки відзначають, що максимальна строгість буде на користь у вихованні дитини.

Щодо психологічних причин порушень сімейного виховання, у 45% батьків відзначається виховна невпевненість та розширення сфери батьківських почуттів (шкали РБП та ВВ), у 35% виражена фобія втрати дитини, однак слід зазначити, що цей страх обґрунтований. У двох сім'ях простежується конфлікт між подружжям (шкала ВК), для дослідження ці показники є найбільш значущими.

Отже, узагальнюючи отримані кількісні дані, можна констатувати наступне: педагоги розуміють необхідність отримання додаткової освіти з питань організації логопедагогічного супроводу родин, які виховують дітей з порушенням мовлення, уточнення особливостей розвитку дітей з порушенням мовлення, а також розробки технологій й організації логопедагогічного супроводу; висловлюють бажання оволодіти навичками використання технологій, прийомів і методів розвитку дітей з порушенням мовлення у спільній діяльності з родиною; відзначають, що під час конструювання корекційно-розвиваючого процесу у них виникають труднощі; висловлюють необхідність отримання додаткових знань

щодо специфіки формування партнерських взаємин з усіма учасниками логопедагогічного супроводу.

Список використаних джерел

1. Бегас А.Д. Логопедичні практикуми: Навчально-методичний посібник. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2016. 123 с.
2. Галущенко В. І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2016. № 7. URL : <http://aqce.com.ua/download/publications/45/42.pdf/> /.
3. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія: навчальний посібник. К.: Вид.дім «Слово», 2010. 293 с.

Оксана ПРОТАС,

*доктор педагогічних наук, професор кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ
З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ СІМЕЙ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Сучасні виклики воєнного часу в Україні призвели до того, що мільйони українських родин із дітьми були змушені залишити своє постійне місце проживання через ворожі обстріли або окупацію та переселитися у більш безпечні регіони як всередині країни, так і за її межами. Кризи, спричинені війною, актуалізували вирішення потреб суспільства у захисті та дотриманні прав людини та отриманні соціальної, психологічної, педагогічної підтримки

вразливими категоріями осіб, зокрема, внутрішньо переміщеними сім'ями.

За інформацією Міністерства соціальної політики України, станом на травень 2025 року в Україні налічувалося близько 4,6 млн. зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (ВПО), з них близько 860 тисяч дітей [2].

На державному рівні розроблено та впроваджено Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення до 2025 року, прийнято низку нормативно-правових документів для забезпечення прав і допомоги ВПО. Серед них – закони України: «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014 р.), «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованих територіях України» (2014 р.), «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (2020 р.) та ін. У сфері соціально-правового захисту держава дотримується також міжнародних стандартів, зокрема Конвенції про права дитини та Факультативного протоколу щодо участі дітей у збройних конфліктах. Соціально-педагогічний супровід внутрішньо переміщених сімей регулюється законами: «Про соціальні послуги» (2019 р.), «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001 р.) тощо.

Міністерство соціальної політики ініціювало «Програму життєстійкості» в межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?», функціонують Центри життєстійкості, які надають психосоціальну допомогу внутрішньо переміщеним особам. Також підтримку їм надають Центри соціальних служб, кризові кімнати, гуманітарні штаби, гарячі лінії служб у справах дітей тощо.

Попри зусилля державних, благодійних, громадських, міжнародних організацій, вдається вирішувати лише незначну частину проблем внутрішньо переміщених осіб/сімей – матеріальних, правових, соціальних. Актуальним постає здійснення їх соціально-педагогічного, психологічного супроводу з метою адаптації таких сімей, подолання психологічних травм, відновлення внутрішніх ресурсів і формування життєстійкості.

У наукових дослідженнях висвітлюються різні аспекти допомоги внутрішньо переміщеним особам / сім'ям: соціально-правового захисту (В. Антонюк, М. Дем'яненко, Т. Кульчицький, Л. Мельник, Ю. Пащенко); використання особистісних ресурсів та створення умов їх ресоціалізації (О. Ляшук, Т. Семигіна, І. Трубавіна, Н. Чуйко); соціально-педагогічний, психологічний супровід: Т. Алексеєнко, Ю. Жданович, Ю. Підвальна та інші.

Метою статті є розкрити особливості соціально-педагогічного супроводу дітей із внутрішньо переміщених сімей в умовах воєнного стану.

Внутрішньо переміщеною особою (ВПО) вважається громадянин України, іноземець або особа без громадянства, що перебуває на території України і була змушена залишити своє місце проживання через наслідки збройного конфлікту, окупації, насильства, надзвичайних ситуацій чи порушення прав людини [3].

Для внутрішньо переміщених осіб характерними є: високий рівень стресу, страх, відчуття небезпеки, печаль, туга, ізоляція від оточення та ін. Діти також зазнали психоемоційних травм, часто переживають тривогу, агресію, емоційний дискомфорт, мають труднощі у спілкуванні, порушення поведінки,.

Змінені умови перебування ВПО спричинюють проблеми адаптації. Адаптація – це процес або результат пристосування людини до змінених умов життя [1, с.26].

Адаптація ВПО залежить як від внутрішніх ресурсів, так і зовнішніх обставин. Чинниками, що ускладнюють цей процес, є: невизначеність статусу внутрішньо переміщеної особи, нестача соціальних гарантій, втрата доходу, складне матеріальне становище, упереджене ставлення місцевого населення, зумовлене культурними, мовними чи політичними відмінностями.

Діти, які зазнали впливу психотравмуючих обставин, часто демонструють ознаки порушення адаптації, що виявляються у тенденції до ізоляції, зниженій активності, емоційній пригніченості, дратівливості, нав'язливих спогадах, втраті інтересів, агресивній поведінці, можуть проявляти: тривожність, недовіру, відтворення травматичного досвіду через сни, гру, малюнки [1, с. 62].

У дітей із внутрішньо переміщених сімей можуть спостерігатися: зниження когнітивних функцій, невротичні реакції, психосоматичні розлади, нестабільність емоційного стану, труднощі адаптації, комунікації [1, с. 62].

Таким дітям необхідна комплексна підтримка, зорієнтована на виявлення їхніх потреб і надання відповідної допомоги. Основними напрямками діяльності фахівця мають бути діагностика, захист та посередництво з метою реалізації прав і потреб дитини через співпрацю з іншими фахівцями [1, с. 63].

Враховуючи потреби і проблеми дітей із зазначених сімей, виокремимо основні завдання соціально-педагогічної роботи з ними: 1) виявлення дітей, які потребують цільового соціально-педагогічного супроводу; 2) вивчення умов їх життя, виховання і розвитку; 3) створення сприятливого соціально-психологічного клімату; 4) формування навичок безпечної поведінки у ситуаціях ризику; 5) активізація особистісних ресурсів дитини, формування гнучких соціально-адаптивних форм поведінки; 6) проведення просвітницької та профілактичної роботи як з дітьми, так і з батьками, впровадження спецкурсів, профілактичних програм; 7) формування їх вмінь пережити втрату, моделей безпечної поведінки в ситуації ризику, розвиток важливих життєвих компетенцій; 8) сприяння адаптації дітей в нових умовах; 9) соціально-педагогічна та правова просвіта їх соціального оточення; 10) надання консультацій та методичної підтримки педагогічним працівникам, проведення семінарів; 11) вивчення можливостей громади для надання допомоги; 12) здійснення посередництва між закладом освіти, сім'ями та місцевими громадами, застосування міжсекторальної взаємодії до вирішення проблем.

Ефективною технологією допомоги дітям із сімей внутрішньо переміщених осіб є соціально-педагогічний супровід. Соціально-педагогічний супровід – вид / технологія діяльності фахівця соціальної сфери з дитиною / сім'єю, яка опинилася в складних життєвих обставинах і не може самотійно їх подолати, що виявляється у комплексній системі підтримки [4, с.84].

Метою соціально-педагогічного супроводу дітей із ВПО є: створення належних умов для подолання проблем і задоволення потреб дитини. У процесі реалізації супроводу вирішуються завдання: підтримка дитини та сім'ї у вирішенні проблем; активізація самодопомоги; використання зовнішніх і внутрішніх ресурсів дитини та сім'ї.

Соціально-педагогічний супровід дітей із внутрішньо переміщених сімей здійснюється поетапно: на підготовчому етапі – вивчають соціальну ситуацію дитини, середовища, проводять діагностику психосоціальних рис дитини і оточення; етапі реалізації: вирішення поставлених завдань; підсумковому – аналіз та оцінка результатів супроводу. Супровід має включати: облік та діагностику дітей із таких сімей; комплексні систематичні заходи для подолання життєвих труднощів, підвищення соціального статусу; створення виховного й реабілітаційного середовища; захист прав та інтересів дітей.

Зміст соціально-педагогічного супроводу може охоплювати: вивчення інформації про дитину і сім'ю; оцінка життєвих обставин; інформування; планування заходів, моніторинг їх виконання; сприяння в отриманні соціальних виплат, допомог, пільг, лікування, реабілітації, оздоровлення дітей та членів сім'ї; формування соціальних навичок; соціально-педагогічна, психологічна підтримка та корекція; супроводження; представництво інтересів дитини.

Соціально-педагогічний супровід дітей із ВПО передбачає: моніторинг умов розвитку дитини; комплексну допомогу відповідно до потреб та проблем; соціальне виховання; підтримку; консультування; збереження здоров'я; представництво інтересів в органах виконавчої влади, місцевого самоврядування, установах та організаціях різних форм власності. Серед ефективних форм і методів супроводу: заняття за профілактичними і корекційно-розвивальними програмами; рольові ігри та вправи; медитація; психотерапевтичні техніки; арт-терапевтичні методи; методи саморегуляції.

Для ефективної реалізації соціально-педагогічного супроводу дітей із внутрішньо переміщених сімей, необхідна взаємодія з

різними організаціями та установами відповідно до потреб та проблем таких сімей, через що застосовують міжсекторальну взаємодію та мультидисциплінарний підхід.

Отже, соціально-педагогічний супровід дітей із внутрішньо переміщених сімей дає змогу здійснювати їх комплексну підтримку з урахуванням індивідуальних потреб і проблем дитини, а за потреби – залучати відповідних фахівців різних закладів установ і організацій, створюючи належні умови для його ефективної реалізації.

Список використаних джерел

1. Григоренко І., Савельєва Н. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. Полтава: ПНПУ, 2017. 100 с.

2. Інформаційно-обчислювальний центр Мінсоцполітики України. URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics?dashboardName=idps>

3. «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»: Закон України від 20.12.2014 р. №1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#n87>

4. Протас О. Соціально-терапевтична допомога дітям у психотравмуючих обставинах. *Теоретичні, методичні і практичні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи: тези доповідей І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 26 травня 2016 р.* Випуск 4. С. 83–86.

Надія ПУШКАР,
головний спеціаліст відділу розвитку освіти
управління освіти Чернігівської міської ради;
викладач кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
(м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Сьогодні перед суспільством надзвичайно гостро стоїть проблема морального виховання дітей різного віку. У багатьох дітей спотворені уявлення про моральні якості, такі як: доброта, милосердя, великодушність, справедливість, громадянськість і ін. Ми все частіше спостерігаємо приклади дитячої жорстокості, агресивності по відношенню один до одного, по відношенню до близьких людей. У сучасному суспільстві все рідше зустрічаються прояви любові і добра, співчуття. Діти все частіше не можуть побудувати дружні відносини, домовитися про спільні дії в грі і побуті. У даний час однією з задач педагогів і фахівців дитячих освітніх закладів стає відбір і раціональне використання різноманітних засобів і методів виховання моральних якостей особистості.

Мораль (від лат. *moralis* - моральний, від *mos* (*moris*) - звичай, воля, закон, властивість) - система поглядів, уявлень, норм, оцінок, які регулюють поведінку людей; форма суспільної свідомості [1, с. 25].

Поєднуючи в собі моральну свідомість, моральну практику, моральні відносини, мораль як складний феномен реалізується у реальному бутті людини, її повсякденній взаємодії з соціумом, з природою, аналітичному баченні себе, власних помислів і дій. Щодо цього, однаково важливі й усвідомлення норм і принципів загальнолюдської моралі та моралі середовища, в якому живе людина, і дотримання їх у повсякденній практиці та послуговування ними в оцінці реалій суспільного буття, людських учинків, у тому числі власних. Такі якості не передаються генетично, вони

формуються в процесі соціалізації людини під впливом багатьох соціальних інститутів, передусім у процесі виховання та самовиховання [2, с. 45].

Моральність є складовою частиною комплексного підходу до виховання особистості. «Формування моральності є не що інше, як переклад моральних норм, правил і вимог у знання, навички та звички поведінки особистості і їх неухильне дотримання» – пише І.Ф. Харламов [4, с. 331].

Моральність, звичаї поведінки буквально з моменту народження стають змістом виховання. Дитина застає в суспільстві певну систему моральних норм, а виховання – пристосовує її до них. У процесі соціалізації дитина вчиться регулювати свою поведінку на основі моральних норм. Моральна норма може спонукати дитину до певних вчинків і дій, а може і забороняти або застерігати від них [2]. Поняття «моральне виховання» всеосяжно. Воно пронизує всі сторони життєдіяльності людини. Саме тому видатний педагог сучасності В.О. Сухомлинський, розробивши виховну систему про всебічний розвиток особистості, вважав, що її системоутворююча ознака – моральне виховання. «Серцевина морального виховання – розвиток моральних почуттів особистості». Він вважав, що з малих років важливо виховувати почуття дитини, вчити її співставляти власні бажання з інтересами інших [1, с. 29]. Моральний розвиток-рівень засвоєння уявлень про моральні норми, сформованості моральних почуттів і моральної поведінки [3, 44]. Становлення уявлень особистості про світ, стосунки людей, про себе починається у дитячому віці, одночасно з розвитком почуттів і моральних якостей (гуманізму, любові до батьків тощо).

Знання моральних норм - є етапом морального удосконалення. Механізмом перетворення моральних норм на суб'єктивну моральність є моральні почуття - стійкі переживання у свідомості людини, її суб'єктивне ставлення до себе, явищ суспільного буття, до інших людей. Певний тип поведінки набуває для індивіда значення й усвідомленості через почуття задоволення, радості або, навпаки, - сорому, дискомфорту. Завдяки моральним почуттям моральна свідомість і вчинки набувають морального смислу. Моральна

свідомість поєднує у собі знання моральних норм, усвідомлення їх значення для особистості, яке здійснюється через моральні почуття. Значну роль при цьому відіграє воля, яка допомагає людині опанувати себе, дає їй внутрішню свободу і спонукає до морального вчинку [4,64]. Перші уроки моралі дитина засвоює у сім'ї, опановуючи за допомогою батьків норми порядності, доброти, працьовитості тощо. У процесі морального розвитку, протягом дошкільного віку, під впливом дорослих формується спрямованість особистості - система мотивів поведінки [5,15]. Моральне виховання- цілеспрямована взаємодія дорослого й дитини з метою формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки [4, 87].

Важливе значення для засвоєння моральних норм має така особливість дітей, як прагнення до контакту з однолітками, яке можна задовольнити лише за умови дотримання моральних вимог і правил, орієнтації на можливість бути зрозумілим у колективі. Іноді, грубий учинок чи конфлікт може бути спричинений незнанням того, як слід поводитися у конкретній ситуації, чого уникати.

Досвід негативної поведінки дитини може призвести до замкнутості, відчуження та інших небажаних наслідків. Більшість «важких» дітей у період дошкільного і молодшого шкільного віку відчували дефіцит уваги, розуміння у спілкуванні з однолітками і тому часто конфліктували з педагогами, батьками, товаришами. 3. Звички моральної поведінки. Виховання моральної поведінки означає забезпечення єдності мотивів і дій особистості.

Моральні мотиви спонукають до певної дії, надають поведінці особистісного змісту. У дошкільному віці починається формування ієрархії (підпорядкування) мотивів поведінки, які є свідченням моральної вихованості. Адже один і той самий учинок може бути зумовлений різними мотивами і свідчити про різні рівні засвоєння певних норм. Наприклад, одна дитина допомагає однолітку, сподіваючись на його вдячність і підтримку в майбутньому; інша - щоб її добрий учинок помітив і відзначив вихователь; третя - тому

що у складному становищі опинився її друг; четверта - керуючись почуттям співпереживання.

Моральне виховання передбачає становлення у дитини системи домінуючих мотивів, що відповідають моральним нормам і визначають її стосунки з оточуючими людьми. Важливим аспектом розвитку мотивів поведінки у дошкільному віці - є підвищення рівня їх усвідомленості: дитина починає розуміти, чим зумовлені її вчинки, як пов'язані вони з наслідками поведінки.

Моральне виховання передбачає різноманітні впливи на думки, почуття, соціальну практику індивіда, його самовдосконалення. Цей процес поєднує в собі такі особливості: цілеспрямованість (полягає в чіткій окресленості мети педагогічних впливів); багатофакторність (передбачає врахування усіх чинників, які відіграють суттєву роль у процесі виховання); віддаленість у часі результатів роботи (виховання є тривалим процесом, результати якого не можуть бути досягнутими відразу); неперервність (полягає в систематичності взаємовпливів вихователя і вихованця); визначальна роль педагога (педагог має бути моральним взірцем для дитини); цілісність (передбачає внутрішню єдність усіх виховних засобів і впливів щодо формування моральної культури людини) [1, 65].

Отже, цілеспрямований процес залучення дитини до моральних цінностей людства і конкретного суспільства починається у ранньому дитинстві. Успішність цього процесу залежить від єдності моральної свідомості й поведінки. Визначальною у ньому є роль дорослого як «соціального провідника», зразка для наслідування, організатора соціального досвіду дитини.

Список використаних джерел

1. Харитонова С. Безцінний порадник для батьків майбутніх школярів / С.Харитонова. - Київ : Шкільний світ, 2009. - 120 с.
2. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку: 2-ге вид., доп. і перероб. [програма з духовно-морального виховання дошкільників; навчально-методичний посібник] / Укладачі: Скрипник В. В., Сучок В. Є.; 63 ISSN 2076-586X. Вісник Черкаського

університету. 2018. № 10-11 за ред. В. М. Жуковського. - Острогоз :
Видав

3. Лебеденко Т.А. Загальнолюдські цінності в духовному розвитку особистості / Т.А. Лебеденко // Виховна робота. - 2010. - № 10. - С. 44-47.

4. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкільця : навчальний посібник : У 3 ч. Ч. 2 / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. - Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. - 360 с.

5. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці : [монограф.] / Р.В. Павелків. - Рівне : Волинські обереги, 2004. - 248 с.

Наталія РАТУШНЯК,
*доктор філософії, доцент кафедри
освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет
(м. Тернопіль, Україна)*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мовлення є фундаментом пізнання, засобом спілкування та ключовим чинником соціалізації дитини, адже саме у дошкільньому віці відбувається найінтенсивніше формування мовленнєвих навичок. Проте сучасні виклики, зокрема вплив цифрового середовища, зменшення активного мовлення та дефіцит живого спілкування, вимагають переосмислення та оновлення підходів до організації мовленнєвого розвитку в закладах дошкільньої освіти.

Цілі та завдання мовленнєвого розвитку в закладах дошкільньої освіти спрямовані на всебічне формування мовленнєвої компетентності дитини, яка є основою успішної соціалізації та подальшого навчання. Одним із пріоритетів є розвиток зв'язного мовлення — здатності логічно, послідовно та грамотно формулювати

думки у монологічній і діалогічній формі. Не менш важливим є збагачення словникового запасу через ознайомлення з новими словами, активізацію їх у мовленні та розвиток вміння доречно використовувати лексику у різних мовленнєвих ситуаціях. Також у центрі уваги педагога має бути формування правильної звуковимови, розвиток фонематичного слуху та засвоєння граматичних норм, що забезпечує мовленнєву точність і виразність. Водночас значну увагу слід приділяти розвитку комунікативної активності: створенню умов, у яких діти охоче вступають у мовленнєву взаємодію, виявляють ініціативу у спілкуванні, вчаться висловлювати свої думки ввічливо, емоційно та з урахуванням співрозмовника. Усе це формує підґрунтя для становлення культури мовлення та закладає основи гармонійного розвитку особистості.

Роль педагога у розвитку мовлення дітей дошкільного віку є надзвичайно важливою, адже саме він виступає провідником у світ мовленнєвого досвіду. Одним із ключових завдань педагога є створення багатого, емоційно забарвленого та надихаючого мовленнєвого середовища, у якому дитина буде зацікавлена висловлювати свої думки, враження та почуття. Для цього вихователю необхідно постійно збагачувати власний мовленнєвий репертуар, удосконалювати мовленнєву культуру, бути зразком правильного, виразного й образного мовлення. Важливою складовою роботи педагога є також уважне спостереження за мовленням дітей, виявлення індивідуальних особливостей та мовленнєвих труднощів, своєчасна їх корекція через ігрові вправи, бесіди, логопедичні прийоми та інші ефективні методи. Лише за такої активної й чутливої позиції педагога можна досягти гармонійного мовленнєвого розвитку кожної дитини.

Сучасні підходи до розвитку мовлення в закладах дошкільної освіти базуються на необхідності створення таких умов, у яких мовлення дитини виконує справжню комунікативну функцію. Основна мета — не лише навчити дитину правильно говорити, а й забезпечити реальну потребу у висловлюваннях під час повсякденної діяльності. Це вимагає від педагогів використання методик, які

активізують мовлення в природному для дошкільника середовищі — грі, спілкуванні, пізнавальній та побутовій діяльності.

Комунікативно-діяльнісний підхід передбачає орієнтацію на практичне використання мовлення в реальних або наближених до реальності умовах. Педагоги створюють мовленнєві ситуації, що спонукають дітей до висловлювання — обговорення, пояснення, прохання, розповіді тощо. Такий формат роботи стимулює розвиток мовленнєвих навичок у динамічному, природному темпі, підтримуючи інтерес до комунікації та підвищуючи мовленнєву активність дошкільників.

Це доволі складний процес, що вимагає значного інтелектуального зусилля, адже дитині необхідно з усього наявного словникового запасу вибрати саме ті слова, які найбільш точно відповідають конкретній ситуації, а також правильно поєднати їх для чіткого вираження думки. Тому інтелектуальна готовність дитини до мовленнєвої творчості є важливою умовою формування логічного мислення, розвитку уяви, творчого підходу та інших психічних функцій. Завдяки регулярним мовленнєвим вправам дошкільник поступово вдосконалює власні навички й опановує мовлення як одне з найскладніших і найтонших знарядь вираження думок, емоцій та внутрішнього світу [4].

Інтегрований підхід сприяє глибшому засвоєнню мовленнєвого матеріалу через його поєднання з іншими освітніми напрямками — художньою літературою, образотворчим мистецтвом, природознавством, математикою тощо. Завдяки цьому у дітей формується цілісне сприйняття навколишнього світу та мовлення як засобу взаємодії з ним. Реалізується інтеграція через тематичні тижні, проєкти, комплексно-інтегровані заняття, які роблять мовленнєвий розвиток змістовнішим, емоційно насиченим і наближеним до реального життя.

Як підкреслює А. Богуш: «Мовленнєва творчість вихованців виявляється по-різному залежно від виду діяльності: діти спільно обговорюють задум майбутнього малюнка й дотримуються його в процесі зображення; складають розповіді, казки, оповідання за власними ілюстраціями; підбирають музичний супровід до

вигаданої казки, пов'язують музичні твори з певним сюжетом; демонструють здатність вербалізувати сприйнятий музичний образ; самостійно описують уявну музичну картину; добирають мовні засоби для відтворення образу; створюють елементи сценічного оформлення – декорації, реквізит, костюми до власного сюжету, а також активно долучаються до постановок, ігор-драматизацій тощо» [2, с. 50–51].

Індивідуально-диференційований підхід дозволяє враховувати вікові, мовленнєві, психологічні особливості кожної дитини. Він передбачає гнучке планування роботи, адаптацію завдань до потреб та можливостей дошкільників, а також обов'язкову підтримку дітей, які мають труднощі у мовленнєвому розвитку. У контексті інклюзивного навчання цей підхід набуває особливого значення, адже забезпечує створення комфортного, доброзичливого середовища, де кожна дитина має змогу реалізувати свій потенціал.

Дошкільний вік є періодом інтенсивного розвитку пізнавальних процесів у дитини. У цей час мовлення розвивається особливо швидкими темпами: діти активно засвоюють не лише іменники, а й інші частини мови — дієслова, прикметники, числівники, займенники. Одним із головних напрямів мовленнєвого розвитку є формування звукової культури мовлення, що передбачає правильну артикуляцію звуків рідної мови, дотримання фонетичних і орфоепічних норм, розвиток мовленнєвого дихання, сили голосу, темпу мовлення та фонематичного слуху [3].

Розвиток мовлення дошкільника в умовах закладу дошкільної освіти є складним і тривалим процесом, який потребує створення спеціального мовленнєвого середовища. Ефективною формою такої роботи виступає самостійна діяльність дітей у структурованому організованому просторі, де педагог забезпечує кожній дитині свободу вибору місця, часу, тривалості, форми та партнерів для спільної діяльності. Важливо навчити дітей самостійно орієнтуватися в мовленнєвому середовищі, обирати тему, матеріали та зміст для втілення власного задуму.

У сучасній дошкільній педагогіці розвивальне середовище трактується як цілісна система психолого-педагогічних,

матеріально-технічних, гігієнічних, ергономічних та естетичних умов, що забезпечують повноцінну життєдіяльність дитини в ЗДО. Увагу слід приділяти підбору предметів, іграшок, книжок і витворів мистецтва, що викликають у дітей інтерес, емоції, спонукають до мовленнєвих реакцій, дозволяють їм називати, описувати, дізнаватися функціональне призначення об'єктів.

Завдання педагога полягає у створенні умов для різноманітної, стимулюючої мовленнєвої активності. Це включає організацію ігор, які не лише розважають, а й активізують словниковий запас, спонукають до самостійного мовлення, формують навички використання нових термінів і поєднання особистого досвіду з новими враженнями [3].

Інноваційні форми та методи роботи з дітьми включають казкотерапію, театралізацію, логопедичні ігри, а також використання мнемотехнік, символів, схем і карток для полегшення запам'ятовування та розвитку мислення. Для стимулювання моторики та мовлення застосовуються сенсорні ігри, пальчикові ігри й артикуляційна гімнастика. Крім того, активно впроваджуються сучасні технології, такі як інтерактивні дошки, мовленнєві тренажери та мобільні додатки, що робить навчання цікавим і результативним.

Отже, сучасні підходи до мовленнєвого розвитку дітей повинні бути гнучкими, креативними та дитиноцентричними, що дозволяє враховувати індивідуальні потреби кожної дитини та створювати умови для її успішного розвитку. Особливе значення має організація природного, ігрового та емоційно насиченого середовища, яке сприяє формуванню мовленнєвих навичок у невимушеній атмосфері. Важливо також підкреслити, що ефективність мовленнєвого розвитку значною мірою залежить від партнерської взаємодії між педагогами, логопедами, психологами та родинами дітей, адже лише спільними зусиллями можна забезпечити гармонійний розвиток мовлення у дошкільників.

Список використаних джерел

1. Барчій М. С., Воронова О. Ю., Чиженко Г. С. Психологічні особливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Наука майбутнього*. 2024. № 2(14). С. 8–12.
2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних закладах. Київ : Слово, 2010. 304 с.
3. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник / за ред. А. М. Богуш. 2-ге видання, доповнене. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 704 с.
4. Гавриш Н. В. Розвиток словесної творчості як педагогічна проблема. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне, 2000. Вип. 12. С. 130–135

Надія САБАТ,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

Наталія САБАТ,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

**ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ
ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

Сучасні виклики у сфері соціальної роботи вимагають від фахівців не лише глибоких теоретичних знань, а й практичних навичок, адаптивності та вміння працювати в умовах постійних

змін. Інноваційні освітні технології стають ключовим інструментом у підготовці соціальних працівників, дозволяючи формувати необхідні компетентності та забезпечувати якісну професійну освіту.

Питання інтерактивних методів навчання, використання інформаційних технологій у соціальній роботі розкриті у працях О. Безпалько (використання інформаційних технологій у соціальній роботі), І. Заяць (впровадження сучасних освітніх технологій, у тому числі дистанційних форм навчання, у підготовку фахівців соціальної сфери), І. Зверєвої (професійна підготовка соціальних працівників, у т.ч. з використанням інноваційних підходів), І. Линник (змішане та дистанційне навчання в підготовці соціальних працівників), Н. Соляник (симуляційні методи та освітнє середовище для формування професійної компетентності) та ін.

На основі вивчення напрацювань науковців і власного практичного досвіду до основних інноваційних технологій у підготовці соціальних працівників відносимо: інтерактивні методи навчання; інформаційно-комунікаційні технології та змішане навчання; адаптивні технології і технології доповненої реальності. Розглянемо їх детальніше.

Інтерактивні методи сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та вмінь приймати рішення в складних ситуаціях. Вони дозволяють студентам моделювати реальні ситуації та відпрацьовувати практичні навички в безпечному середовищі.

Інтерактивні методи навчання соціальних працівників – це педагогічні технології, що орієнтовані на активну участь студентів у навчальному процесі, розвиток критичного мислення, комунікативних навичок, уміння приймати рішення та вирішувати проблеми в умовах, наближених до реального життя. Інтерактивне навчання ґрунтується на діяльнісному підході; забезпечує двосторонню комунікацію між викладачем і студентами; передбачає співпрацю в групах, обмін досвідом, рефлексію; моделює реальні ситуації соціальної роботи. Основними методами є: кейс-метод (case study), рольові ігри, дискусії й дебати, тренінгові методи, метод проєктів.

Суть кейс-методу в тому, що студенти аналізують конкретну соціальну ситуацію або проблему, пропонують варіанти вирішення, обґрунтовують вибір. Це розвиває аналітичне мислення, навички прийняття рішень. Рольові ігри – це імітація професійної діяльності: спілкування з клієнтами, робота в мультидисциплінарних командах, оцінка потреб. Використання в освітньому процесі рольових ігор сприяє розвитку емпатії, комунікативних навичок, розуміння професійної етики. Дискусії та дебати стимулюють критичне мислення, толерантність до альтернативних поглядів, уміння аргументовано висловлюватися. Своєю чергою тренінгові методи використовуються для розвитку особистісних і професійних компетентностей: навичок роботи в команді, лідерства, управління конфліктами. Метод проєктів передбачає створення здобувачами вищої освіти соціальних проєктів, які згодом можуть бути реалізованими на практиці. Робота студентів над проєктами формує практичні навички планування, організації, оцінювання соціальної діяльності.

До основних переваг використання інтерактивних методів навчання у роботі зі студентами відносимо: моделювання професійного середовища; підвищення мотивації до навчання; розвиток соціально-психологічних умінь; формування готовності до роботи з різними категоріями клієнтів; набуття досвіду командної взаємодії.

Нові можливості для навчання відкривають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), зокрема через онлайн-курси, вебінари, віртуальні платформи. Змішане навчання, яке поєднує традиційні та онлайн-методи, дозволяє адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб студентів та забезпечує гнучкість у навчанні. Використання ІКТ дає змогу забезпечити доступ до актуального освітнього контенту (електронні бібліотеки, відеолекції, онлайн-курси); організувати індивідуалізоване та самостійне навчання (електронні навчальні платформи, тести, тренажери); підвищити мотивацію студентів за рахунок інтерактивних форм взаємодії (форуми, чати, віртуальні кейси, симуляції); розвивати

цифрову грамотність, яка є ключовою компетентністю у роботі з клієнтами в сучасному соціальному середовищі.

Своєю чергою змішане навчання (blended learning) поєднує традиційні очні заняття з дистанційними формами і передбачає використання платформ типу Moodle, Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams; гнучкість у плануванні навчального процесу, що дозволяє враховувати індивідуальні освітні потреби; активізацію студентів через проєктну, кейс- і проблемно-орієнтовану діяльність; формування самостійності, критичного мислення, навичок онлайн-комунікації. Особливо важливою ця модель є в підготовці до практичної діяльності, оскільки дає змогу імітувати професійні ситуації, організувати онлайн-консультації з фахівцями, брати участь у віртуальних стажуваннях [1, с. 110]. У роботі зі здобувачами вищої освіти застосовуємо ІКТ не лише для трансляції матеріалу, а й для організації дистанційної практики, ведення щоденників рефлексії, роботи над соціальними проєктами з онлайн-звітністю.

Адаптивні технології, що враховують індивідуальні особливості студентів, сприяють персоналізації навчання. Використання доповненої та віртуальної реальності дозволяє створювати інтерактивні навчальні середовища, які імітують реальні ситуації соціальної роботи, що підвищує ефективність навчання та мотивацію студентів [3]. Використання доповненої (AR) та віртуальної реальності (VR) значно розширює можливості навчального середовища. За допомогою цих технологій створюються інтерактивні освітні простори, які імітують реальні умови професійної діяльності – консультування клієнтів, робота з вразливими категоріями населення, міжвідомча взаємодія, кризові ситуації тощо.

Завдяки таким симуляціям студенти набувають досвіду прийняття рішень у складних умовах; формують навички емоційної стійкості та стресостійкості; вчаться діяти відповідно до етичних норм соціальної роботи; розвивають здатність до рефлексії та самокорекції. Окрім того, адаптивні технології передбачають використання інтелектуальних навчальних систем, які підлаштовують навчальні завдання під рівень підготовки студента;

диференційований підхід до оцінювання з урахуванням особистісного прогресу; інтеграцію інструментів самооцінювання та онлайн-портфоліо для підтримки індивідуальної освітньої траєкторії. Поєднання адаптивних технологій з інноваційними цифровими інструментами, особливо AR/VR, створює умови для глибокого занурення студентів у специфіку професійної діяльності, формування практико-орієнтованих компетентностей і підвищення навчальної мотивації.

Інтеграція комплексного науково-методичного забезпечення в освітній процес підготовки майбутніх соціальних працівників спрямована на розкриття та розвиток їхнього інноваційного потенціалу. Це забезпечується системним застосуванням різноманітних методів і форм навчальної діяльності як у межах аудиторної, так і позааудиторної роботи. Зокрема, І. Савельчук пропонує використання:

- аудиторних форм професійної підготовки: лекцій, семінарів, практичних занять, а також інноваційних форматів – медіалекцій, відеолекторіїв тощо;

- позааудиторних заходів, що стимулюють професійне зростання: тематичні кейс-майстерні («живі історії»), конкурси соціальних проєктів, фестивалі інновацій, студентські арт-події, майстер-класи, тренінги, експериментальні студії, взаємодія з партнерами соціальної сфери, літні й зимові Школи соціального лідерства;

- методичних підходів, які включають: проєктний метод, аналіз кейсів, ведення щоденників практики, тренінгові методики, технології партнерської взаємодії, методи розвитку студентських ініціатив та активізації професійного потенціалу [2, с. 299–300].

Підсумовуючи, зазначимо, що інноваційні освітні технології є невід’ємною складовою сучасної професійної підготовки соціальних працівників. Вони сприяють формуванню необхідних компетентностей, адаптації до змін та забезпечують високий рівень професійної підготовки. Подальше впровадження та розвиток цих технологій є важливим кроком у підвищенні якості освіти у сфері соціальної роботи.

Список використаних джерел

1. Прожога І., Радченко М., Вішталюк В. Досвід підготовки соціальних працівників в умовах змішаного навчання. *Науковий вісник Ужгородського університету : Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. О. Бартош, І. Козубовська. Ужгород : Говерла, 2022. Вип. 2 (51). С. 109–112.*
2. Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 376 с.
3. Marienko M., Nosenko Y., Shyshkina M. Personalization of learning using adaptive technologies and augmented reality. URL: <https://arxiv.org/abs/2011.05802> (дата звернення: 10.05.2025).

Олександр СЕМЕНОВ,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

**ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧО
СПРЯМОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА**

Проблема освітнього середовища позашкільного навчального закладу перебуває у полі зацікавленень багатьох науковців: психологів, педагогів, соціологів, та ін. Вважаємо, що важливість дослідження середовища позашкільного навчального закладу в розрізі проблеми формування творчо спрямованої особистості зумовлена самою природою внутрішніх умов творчості як таких, що їх появу не можна спровокувати, але їм можна сприяти. Доречним у цьому контексті є

висловлювання Карла Роджерса, що „неможливо змусити паросток розвиватися і проростати із насіння, але можна створити умови для його росту, які дозволять насінню проявити свої власні приховані можливості” [1].

І. Д. Бех розглядає позашкільне середовище як значущий сегмент соціального буття підростаючої особистості, в якому вона вдосконалює набуті навчально-виховні здобутки і засвоює ряд додаткових здібностей та цінностей, необхідних для дорослого життя за умови, якщо практичне позашкільне середовище зазнає певної трансформації з огляду успішного досягнення конкретних виховних цілей, його доцільно класифікувати як позашкільний виховний простір [2]. І. Д. Бех під останнім розуміє психолого-педагогічний проект, метою якого є духовно-моральне вдосконалення підростаючої особистості і визначає такі його структурні компоненти:

- демократизація соціобуття вихованців;
- гуманізація соціобуття вихованців;
- індивідуалізація соціобуття вихованців;
- культивування творчих можливостей вихованців;
- формування особистісно-конструктивних відносин;
- продуктивна життєдіяльність вихованців [3].

Представники середовищного підходу трактують середовище як засіб виховання, як технологію опосередкованого управління (через середовище) процесом формування і розвитку дитини, а не просто як умову чи чинник. Він є особливим способом пізнання і розвитку особистості дитини, системою взаємодії з середовищем, яка перетворює його на засіб діагностики, проектування і продукування виховного результату.

Узагальнюючи позиції дослідників, можемо відзначити, що категоріальне розмежування наукових понять є умовним, оскільки освітнє середовища позашкільного навчального закладу є відкритою динамічною системою із взаємопроникаючими компонентами (рис. 1.3.). Взаємодія основних компонентів освітнього середовища позашкільного навчального закладу відбувається під впливом: освітнього простору, цілеспрямованих впливів освітнього

середовища (дошкільний заклад / позашкільний заклад), та інші стихійних впливів.

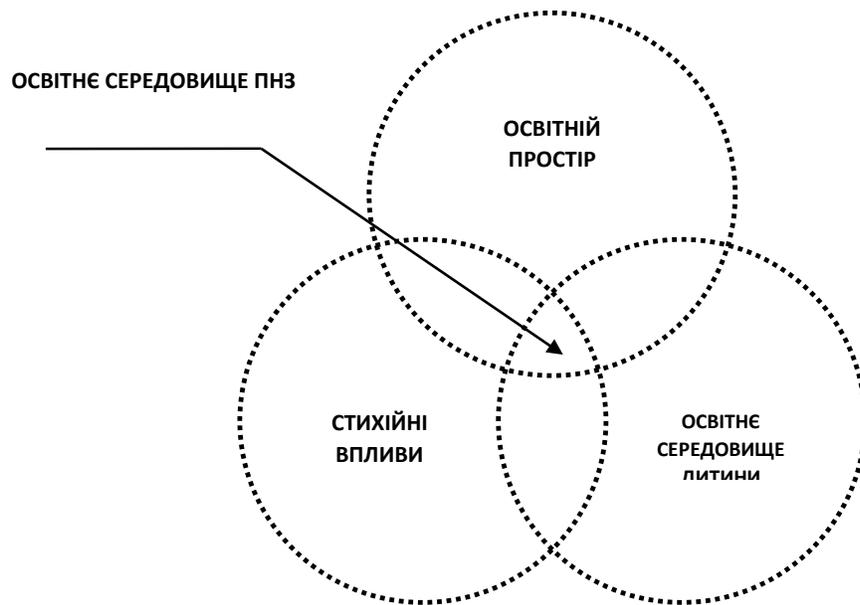

Рис. 1.3. Базова графічна інтерпретація моделі взаємодії основних компонентів освітнього середовища позашкільного навчального закладу

До основних змістовних компонентів освітнього середовища позашкільного навчального закладу, на нашу думку, належать: креативний компонент, ігровий, розвивальний, афективно-емоційний (рис. 1.4.).

Аналізуючи освітнє середовище позашкільного навчального закладу, виокремлюємо у його багатокомпонентній структурі особливе креативне середовище, яке існує у єдності мікро і макрорівнів. Макрорівень уособлює впливи етнокультурного, релігійного, соціально-політичного та економічного устрою суспільства (індустрія моди, система суспільних цінностей, схвалювана громадська думка тощо). Макрорівень креативного середовища позашкільного навчального закладу представлений зоною найближчого формування особистості: референтна група сім'ї, значущі дорослі (родичі, знайомі, друзі), дошкільний заклад.

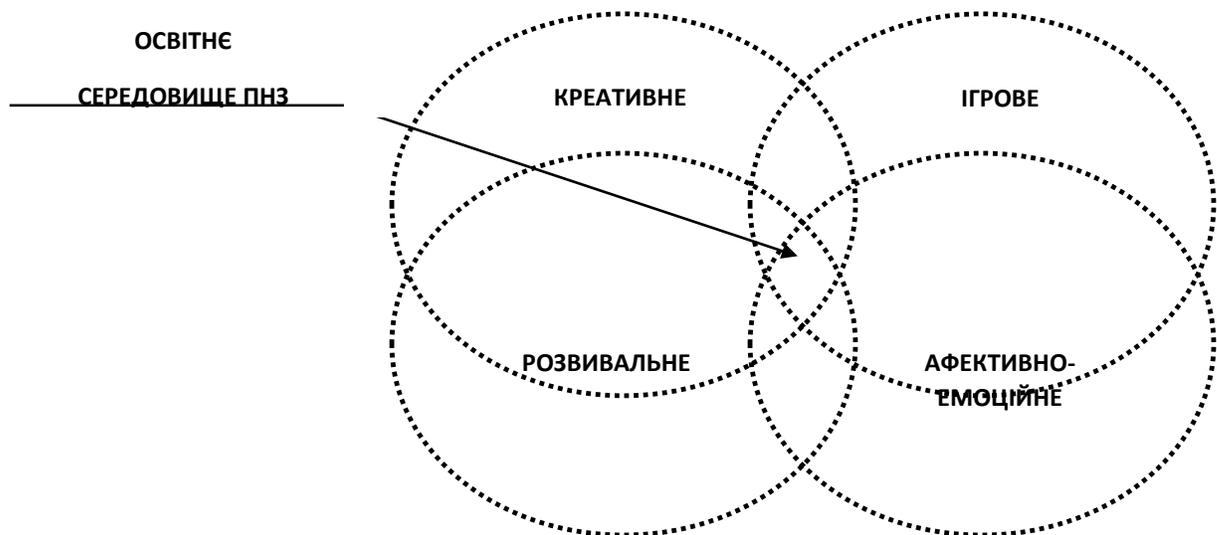

Рис. 2.2. Адаптована графічна інтерпретація моделі взаємодії основних компонентів освітнього середовища позашкільного навчального закладу

Зауважимо, що старші дошкільники обирають позашкільний навчальний заклад за посередництвом дорослих. Тому маємо підстави відзначити, що сім'я є першою сходинкою, базовою ланкою до формування майбутньої творчої особистості. Без сімейних настанов, певної програми поведінки, способу життя не будуть сформовані передумови „занурення” у креативне середовище позашкільного навчального закладу. На первинних етапах становлення особистості сім'я закладатиме не лише „генетичну програму” її творчості, але й соціалізуючу, що виявить себе у системі можливостей сприяння розвитку творчих здібностей дитини (сімейні виставки творчих продуктів, літературна творчість, драматургія, організація сімейних свят тощо).

О. Б. Будник пропонує досліджувати стан сформованості соціально-виховного середовища навчального закладу за такими складовими: соціально-психологічна (урахування індивідуально-психологічних особливостей розвитку й стереотипів поведінки, притаманних особистості в процесі взаємодії в соціумі, пропагування морально-етичних норм в соціально-комунікативній діяльності особистості з групою); інформаційна (наявність сучасного нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення

процесу соціокультурного виховання); культурно-освітня (педагогічна компетентність учасників соціально-виховного процесу, що охоплює зміст, форми, методи, інноваційні технології щодо реалізації соціально-педагогічної діяльності тощо); матеріально-технічна (наявність сучасних мультимедійних засобів, аудіо-, відеопродукції відповідного змісту, врахування елементів етноестетики в інтер'єрі навчального закладу тощо) [4, с. 176].

При проектуванні освітнього простору взаємодії зі старшими дошкільниками слід враховувати психолого-педагогічні передумови появи розвитку творчості саме у цьому віковому періоді. Серед них:

1. **Відсутність стереотипів поведінки дітей у різних ситуаціях внаслідок нестачі особистісного досвіду.** Адже саме відсутність знань про всі можливі шаблони поведінки є здатністю дітей створювати щось нове.

2. **Природна потреба у визнанні оточуючими.** Згідно з твердженням Н. Ф. Портницької у цьому випадку спрацьовує діяльнісний та соціально-психологічний механізми наслідування [5]. Діяльнісним механізмом є орієнтація дошкільників на отримання творчого результату шляхом усвідомлення випадкових інтенцій та включення їх у актуальний досвід діяльності. Дія цього механізму передбачає можливість задоволення потреби дошкільника у визнанні серед значущих дорослих та однолітків за свої результати.

3. **Слабкість саморегуляції поведінки.** Дітям властива відсутність уміння довго концентруватися на одному об'єкті, легкість переключення уваги. Це, з одного боку, зумовлює їх надзвичайну вразливість, викликає цілковиту зацікавленість і підвищену розумову активність, а з другого – сприяє проявам дитячого синкретизму. Внаслідок постійного переключення уваги дитина починає поєднувати непоєднуване, на основі чого й виникають оригінальні продукти творчої діяльності.

4. **Природна радість пізнання,** яка притаманна більшості дітей. Радість від пізнання нового, здивування і сумніви, яскраві позитивні емоції не тільки супроводжують відкриття і витвори дитини, а й зумовлюють їх появу. У всіх дітей, які мають високий

творчий потенціал, часто або майже завжди спостерігається виражена радість у пізнанні нового.

5. **Гра** як один із провідних видів діяльності в дошкільному дитинстві. Саме гра знімає будь-які обмеження, які задані дорослими і дозволяє проявитися уяві і фантазії повною мірою.

Враховуючи означені специфічні особливості дитячої природи і скеровуючи їх у правильне русло можна сформувати стійке позитивно-емоційне ставлення дитини до творчості. Творчість скеровується притаманною дошкільникам активністю у різних видах діяльності на основі залучення внутрішніх потенційних сил для творчості, тобто реалізації її творчого потенціалу.

На підставі аналізу наукової літератури виокремимо специфічні характеристики освітнього середовища позашкільного навчального закладу, до яких відносимо: креативність, гнучкість, діалогічність, суб'єктність, антропоцентричність, відкритість, емоційність, інноваційність (див. рис. 1.5.).

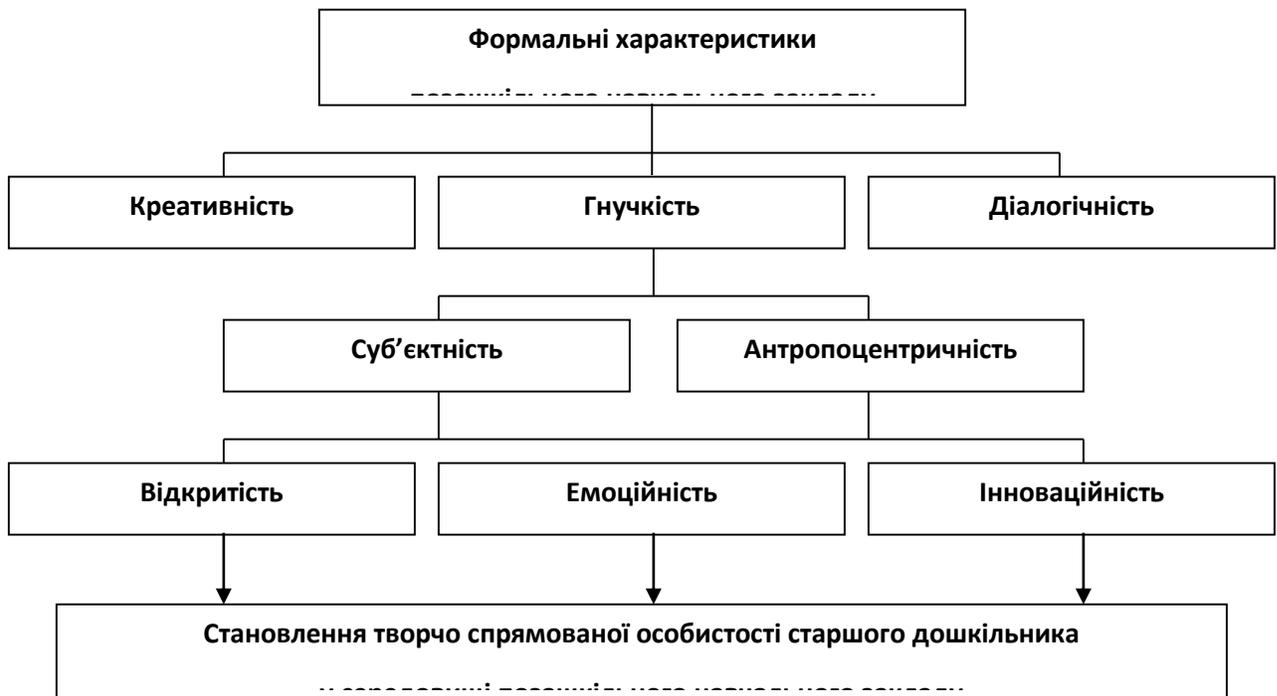

Рис. 1.5. Деревовидна структура характеристик освітнього середовища позашкільного навчального закладу

Виокремлені нами специфічні характеристики позашкільного навчального середовища дають підстави стверджувати, що творча діяльність старшого дошкільника в межах освітнього простору позашкільного навчального закладу є чинником подальшого її особистісного, професійного, соціокультурного, особистісного самовизначення. Виховні можливості позашкільної освіти є особливим інструментом гуманістично-демократичного характеру, який здатний розвивати в дитині прагнення до творчого самовираження та до креативної активності у різних сферах індивідуальної та колективної діяльності. У змістовному аспекті саме середовище позашкільного навчального закладу є найбільш сприятливим для впровадження інноваційних суб'єкт-суб'єктних технологій, креативних методик і технологій. Крім того, за допомогою інноваційно-гуманістичних технологій та інструментів креативно-комунікативної діяльності позашкільна освіта дозволяє впорядковувати стихійні впливи, що діють на особистість дитини старшого дошкільного віку у процесі її становлення.

Освітнє середовище позашкільного навчального закладу – це той по-особливому структурований і змістовно наповнений простір, який дозволяє проявитися творчо спрямованій особистості старшого дошкільника у всьому багатоманітні її творчих проявів. Позашкільний навчальний заклад надає дитині можливості вільного вибору того виду діяльності, що позитивно позначається на її розвитку як особистості; саме в рамках освітньо-виховного середовища найчастіше застосовуються суб'єкт-суб'єктні взаємини; дитина не просто набуває знання і вміння, а й втілює їх в реальні форми креативно-практичної діяльності; середовище позашкільля дозволяє проявлятися творчій діяльності вихованців в умовах педагогічної впорядкованості і контролю, який тільки стимулює їх до розвитку; індивідуалізованість навчання і виховання сприяють розвитку поваги та відповідальності особистості, що дозволяють повною мірою реалізовувати свій внутрішньо-особистісний потенціал.

Список використаних джерел

1. Семенов О. С. Творча дитина: зрозуміти і підтримати *Дошкільне виховання*, 2016. № 4. С. 2-5.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. К : Либідь, 2003. Кн. 2. 344 с.
3. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 1. Чернівці : Бурек, 2015. 840 с.
4. Будник О. Б. Етновиховне середовище педагогічного навчального закладу : теоретико-методологічний аспект *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 5. С. 175-184.
5. Портницька Н. Ф. Від наслідування до творчості. *Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень* / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Рута, 2006. С. 54-75.

Наталія СЕМЕНОВА,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

**РЕДЖІО-ПЕДАГОГІКА ЯК ДОСВІД АЛЬТЕРНАТИВНОГО
СТАВЛЕННЯ ДО ДИТИНСТВА**

Завдяки сучасним підходам в організації дитячого простору у дошкільників з'явиться можливість свідомо вибирати способи досягнення поставлених цілей. Лише у різних видах активності дитина зможе перейти з репродуктивного рівня на творчий. Таким чином, у закладах дошкільної освіти України розвиватимуться та виховуватимуться діти, які не лише зможуть відповідати на запитання, але й ставити під сумнів відповіді. Та на одне запитання могтимуть віднайти багато відповідей.

Аналіз європейських систем дошкільної освіти з питань створення розвивального середовища показав, що у кожній системі освіти є свої особливості, представлені нестандартними підходами до розвитку та виховання дітей. Особливий інтерес викликають італійські дошкільні заклади, засновані на реджіо-педагогіці.

Виникнення даної теорії пов'язано з іменами відомих архітекторів – Карлом Теодором Соренсенем, Леді Аллен і Саймоном Ніколсоном. Суть її полягає у тому, щоб облаштувати дитячий простір «вільними деталями». Адже дітям для пізнання та ігор потрібні «вільні», тобто неоформлені, неструктуровані, незафіксовані в просторі матеріали, котрі можна пересувати, переносити, пересипати, переливати тощо.

Сьогодні автор унікальної філософії дитинства – педагогіки Реджіо Емілія – Лоріс Малагуцці доводить, що багато ідей даної педагогіки є не тільки надзвичайно актуальними, а й універсальними, тому що використовуються в освітньому процесі різних країн, у тому числі й України. .

Італійський педагог-новатор задекларував головні правила реджіо-педагогіки, які співзвучні з вітчизняними:

- поважати гідність дитини і дивитись їй в очі (опуститись до дитини, а не підняти над нею);
- пояснювати правила і задавати запитання (обговорювати моделі поведінки з дітьми і вияснити, якими знаннями володіють, а тоді будувати подальшу роботу);
- «Не неправильно, а по-іншому!» (відмовитись від оцінки «неправильно», допомогти дітям зрозуміти, що правильних відповідей може бути декілька, а не одна).
- пропонувати вибір, і не випереджати відповіді дітей (безвихідних ситуацій немає, є різні способи вирішення питання);
- навчатися в будь-якій ситуації (цілісно пізнавати світ: не окремо математика, природа тощо) [3].

Виділяють також основні принципи реджіо-педагогіки:

1. *Повага до дитини.*

Реджіо-педагогіка пропонує допомагати дитині в розвитку, а не підганяти її під загальні для всіх вимоги. Це майже партнерство: педагог відноситься до маленької людини з увагою і повагою, заохочує її задавати питання і не поспішає пропонувати готові відповіді, спонукаючи розмірковувати й фантазувати; не квапить, не дивиться на неї зверхньо.

2. Увага до інтересів та потреб дитини.

Навчальних планів в немає. Усі діти різні, а значить, написати такий план нереально. Навчальна допомога вихователя має визначатися сьогоднішніми інтересами і потребами кожної дитини. Об'єктом спільного вивчення в дитячих садках стають природні та соціальні явища, предмети, створені людиною і тому подібне. Згідно з системою, будь-яка ситуація може бути педагогічною, тобто давати поштовх до пізнання, роздумів і пошуку [3].

Реджіо-педагогіка надає велике значення освітнім можливостям середовища, яке оточує дитину. Групи дитячих садків називають третім вихователем. Щоб дитина могла проявити інтерес до природи, техніки або мистецтва, у неї повинна бути така можливість. Тому в групах необхідно передбачити найрізноманітніші інструменти і матеріали: фарби, глину, пісок, різні сорти паперу, дерево, картон, засушені рослини, насіння, олівці і ручки, нитки, дріт, ґудзики, стрічки, гіпс, каміння, пір'я, гвинтики, фольгу ... і навіть просте сміття.

Реджіо-педагогіка не передбачає сталого розкладу чи фіксованого режиму. Тому спонтанність – один із прийомів організації навчання, яке зможе розвинути дитину. Треба підказувати дитині напрямок, даючи вибір з альтернатив. Також батьки повинні оголошувати правила, про які необхідно домовлятися. До прикладу, правила, як виконати роботу, дійти до спільної думки, як спілкуватися у колективі. Найкраще ці правила візуалізувати, тобто намалювати. При виникненні нового правила – старе змінюється. Не забувайте пояснювати дитині, для чого це потрібно це робити і чому.

Необхідно спробувати виконувати звичні способи, наприклад, читати книжку за інших обставин. Це можна зробити, коли дитина

стрибає, бігає, щось складає з конструктора, іграшок. Або ж можна зібрати усіх дітей у коло, запалити свічку та розповідати історію. А після читання можна створити свою розповідь. Тому ще один з принципів реджіо-педагогіки – креативність.

Повернутися до звичайної книги, а не гаджетів. Щоб навчити дитину обирати те, що подобається, потрібно дати їй цю можливість. Доберіть по 3-5 книг на якусь тему чи про якогось персонажа, покладіть їх на стіл дитини. Педагоги та батьки повинні не переконувати малюка прочитати книгу, а включити у вибір, підтримати, говорити з нею її ж мовою. Змінійте набір книг щотижня або щомісяця.

Звичайні речі можуть навчити дитину більшого, ніж «спеціальні» іграшки. Спільними зусиллями дітей і педагогів вся ця різноманітність міститься в порядку. Велика увага приділяється приміщенням, у яких перебувають діти. Кімнати повинні створювати відчуття захищеності, давати можливість для усамітнення і в той же час – для ігор та занять. Вони мають різного рівня площі, куточки і будиночки, шафки і ящики, а ще багато дзеркал. Особлива творча зона називається ательє. А за все, пов'язане з творчістю, відповідає окремий співробітник – художник-ательєрист. Головне, що вихованців не обмежують від сучасних технологій. Під наглядом дорослих вони можуть попрацювати з мікроскопом, фотоапаратом, ноутбуком, проектором тощо.

Надзвичайно важливою в реджіо-педагогіці є роль батьків в організації освітнього процесу. Батьки не просто «здають» малечу педагогам. Вони й самі проводять час з дітьми, беруть участь в їхніх заняттях. А діти не перебувають постійно лише в установі: вони відвідують музеї, різні екскурсії (навіть бувають на роботі у батьків), долучаються до того, що відбувається в місті. У групах дітей вчать прислухатися до думки інших, аргументувати свою позицію і разом робити спільну справу. Сама справа або проект, як правило, виникає спонтанно. Одна дитина знаходить собі нове цікаве заняття і за допомогою педагога захоплює інших. Іноді дітям пропонують разом вирішити якусь практичну проблему, що виникла в дитячому

саду. При цьому важливим є не результат, а процес, який дає нові можливості для пізнання та розвитку.

Реджіо-педагогіка середовище називає третім вихователем. Дитина від народження талановита і унікальна. Дитина – особистість, що заслуговує на повагу й увагу. Дитина народжується з жагою до пізнання світу, тому потрібно її лише в цьому підтримати.

Саме такою умовою гармонійного розвитку дошкільників є запропонована модель реджіо-педагогіки, яка максимально сприяє збагаченню дітей новим досвідом, урізноманітнює їхні враження від навколишнього світу та надає можливості для самостійного вибору поведінки, способу розв'язання різних життєвих ситуацій. Елементи такого середовища варто постійно змінювати, викликаючи у дітей здивування, що є стимулом пізнавального інтересу.

Чим різноманітнішим, варіативнішим, доступнішим для ознайомлення та використання буде оточуюче дитину середовище, тим вона зростатиме вправнішою, кмітливішою, швидше оволодіватиме правилами доцільної та безпечної поведінки, навчатиметься цінувати зроблене руками людей, ставатиме життєво компетентною, оптимістично налаштованою, пристосованою до результативних та цілеспрямованих дій, до продуктивної життєдіяльності.

Розвивальне середовище або життєвий простір – це сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей; це система матеріальних об'єктів їхньої діяльності. Створення в закладі дошкільної освіти відповідних умов та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти. Адже правильно організоване розвивальне середовище сприяє соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її розвитку [4].

Однією з основних умов створення в закладах дошкільної світи розвивального довкілля для дітей дошкільного віку є опора на особистісно орієнтовану модель взаємодії між педагогом і дітьми. Це означає, що пріоритетною метою виховання є формування гармонійної та всебічно розвиненої особистості. Завдання педагога полягає у забезпеченні інтересів дитини у задоволенні її природних

нахилів і потреб. Дорослий у своїй педагогічній діяльності керується положенням: «Не поруч, не над, а разом» [3].

Головними завданнями, як і у вітчизняній дошкільній педагогіці, виступають розвиток соціальних, комунікативних та естетичних навичок, створення комфортного середовища для розвитку особистості дитини. У спілкуванні педагога і вихованця переважає особистісна взаємодія, бесіда, обговорення. Заняття проводяться у довільній ігровій формі та спрямовані на саморозвиток дитини як відповідального і незалежного члена суспільства. Гра залишається ведучим видом діяльності. Відсутнім є регламентованість простору, діти мають вільний доступ до іграшок і дидактичних матеріалів.

Освіта організовується таким чином, щоб підтримати і доповнити виховання дитини в сім'ї, надати оптимальні можливості для її розвитку й освіти.

Дитину підтримують в розвитку її здібностей за допомогою різноманітних ігор, творчих занять, дослідницьких завдань, адаптують до життя і взаємодії у групі, шляхом навчання на основі реальних життєвих ситуацій і таких форм роботи як «ранкові бесіди в колі», «дитячі зустрічі» тощо.

Зміст і методи виховної роботи з дітьми визначаються переважно в контексті ідей «вільного виховання», створення умов для різних видів діяльності, надання дітям можливості самостійно вибирати привабливу для них діяльність.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12.01.2021 р. / Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / Наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Бєленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; наук. ред.:

Г. В. Бєленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440с.

3. Дошкільна освіта у світі. Німеччина. URL : <http://pedpresa.ua/115677-doshkilna-osvita-u-sviti-nimechchyna.html> (дата звернення : 03.09.2017).

4. Крутій К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. – Частина перша. Концепції, проектування, технології створення. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. – 320 с.

Роман СЕНИШИН,
*здобувач третього (доктор філософії) рівня вищої освіти,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)*

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ У ЗВО

Педагогічна практика – найважливіша й необхідна ланка в системі педагогічної професіоналізації майбутнього вчителя-логопеда. Вона є сполучною ланкою між теоретичним навчанням і практичною професійною діяльністю, виконуючи такі функції: навчальну (актуалізація, поглиблення й розширення теоретичних знань, їх застосування у вирішенні конкретних педагогічних завдань); розвивальну (розвиток пізнавальної та творчої активності майбутніх фахівців, розвиток їх педагогічного мислення); виховну (формування соціально активної особистості вчителя-логопеда, наукового світогляду, стійкого інтересу й любові до професії); діагностичну (перевірка рівня професійної спрямованості, ступеня професійної підготовленості та придатності до педагогічної діяльності) [1, С. 176].

На думку С. Мантуленко, «готовність учителя до профільного навчання – це сукупність індивідуально-психологічних якостей,

професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, детермінованих специфікою профільного навчання [3, С. 43].

Таким чином, педагогічна практика відіграє надзвичайно важливу роль у професійному становленні майбутнього вчителя-логопеда. Саме під час проходження практики студент починає усвідомлювати, якою буде його реальна робота після завершення навчання. Теоретичні знання, набуті в закладі вищої освіти, знаходять своє практичне втілення: методики, про які ще вчора тільки читали в підручнику, сьогодні доводиться застосовувати у роботі з дітьми, які мають різні типи мовленнєвих порушень, різні потреби, характери й емоційні реакції.

Цей період дозволяє не лише спробувати себе в ролі спеціаліста, а й поступово формувати власну професійну ідентичність. Майбутній логопед починає розуміти, що саме для нього важливо в цій професії, які цінності він поділяє, які підходи йому ближчі, як будувати стосунки з дитиною, батьками, колегами. Формується не лише фаховість, а й внутрішнє прийняття себе у цій ролі.

Крім того, практика – це сильний мотиваційний чинник. Багато студентів саме після перших занять із дітьми відчують справжню зацікавленість і натхнення до обраної професії. У них з'являється відповідальність за те, що і як вони роблять, бажання вдосконалюватися, більше дізнаватися. Не менш важливо, що під час практики розвивається навичка саморефлексії: студент починає аналізувати свої дії, помічати помилки, вчитись на них і розуміти, що професійне зростання – це постійний процес. Таким чином, педагогічна практика є не просто частиною навчального плану, а повноцінним середовищем професійного дозрівання майбутнього логопеда.

Педагогічна практика у закладах вищої освіти є багатоступеневим процесом, що послідовно розкриває студентам усі грані майбутньої професійної діяльності. На початковому етапі практика має ознайомчий характер: студенти занурюються в роботу логопедичного кабінету, вивчають його організацію, ведення документації, нормативно-правову базу, з якою працює логопед, а також спостерігають за заняттями, аналізуючи структуру, методи і

прийоми, що застосовуються в реальному освітньому середовищі. Це дозволяє сформувати загальне уявлення про специфіку логопедичної діяльності.

У подальшому, під час навчальної та виробничої практики, студенти починають активно застосовувати теоретичні знання у практичній роботі. Вони проводять індивідуальні та групові заняття з дітьми, які мають порушення мовлення, планують і коригують логопедичні завдання з урахуванням особливостей кожної дитини. Особливо цінним досвідом стає участь у роботі мультидисциплінарної команди. Студенти мають змогу співпрацювати з психологами, вчителями, асистентами, дефектологами, що вчить їх бачити дитину в цілісному контексті, враховувати не лише мовленнєві, а й загальні освітні, емоційні та соціальні потреби [2, С. 228].

Педагогічна практика виступає одним із ключових інструментів у формуванні професійних компетентностей майбутніх логопедів. Під час практики студенти набувають важливих навичок у сфері логопедичної діагностики, вчать проводити спостереження, використовувати різноманітні методи тестування та анкетування, що дозволяє їм глибше розуміти індивідуальні особливості кожної дитини. Ці навички дають можливість більш точно визначати потреби учнів і відповідно планувати корекційну роботу.

Одним із важливих аспектів є розробка та впровадження індивідуальних логопедичних маршрутів, які враховують специфіку мовленнєвих порушень і загальний рівень розвитку дитини. Це допомагає студентам практично відпрацьовувати уміння адаптувати методики до конкретних випадків, що є важливою частиною професійної майстерності.

Крім того, практика сприяє формуванню педагогічної майстерності, зокрема навчає підбирати ефективні методи та прийоми для побудови занять, а також працювати з батьками, залучаючи їх до процесу корекції мовлення. Виокремлюють кілька рівнів сформованості мовленнєвої компетентності, кожен з яких відображає специфіку розвитку мовленнєвих умінь і навичок. Так, вербально-семантичний (нульовий) рівень характеризується

початковою готовністю до засвоєння назв предметів, що ґрунтується на здатності пов'язувати слово або звукову форму з конкретним об'єктом. Тезаурусний (перший) рівень є наступною сходинкою мовленнєвого розвитку, що передбачає розширення мовного запасу і глибше розуміння значень слів у мовленні. Також простежується здатність до оцінювання структури та змісту як власного мовлення, так і мовлення інших. Мотиваційно-прагматичний (другий) рівень характеризується наявністю діяльнісних та комунікативних потреб мовця. На цьому етапі особа виявляє здатність ефективно керувати діалогом, досягаючи бажаного результату завдяки вмінню впливати на співрозмовника. Також простежується готовність цілеспрямовано й адекватно добирати мовленнєві засоби відповідно до комунікативної ситуації та характеру взаємодії з різними людьми. Людина розрізняє стилі мовлення як усного, так і писемного та уміє переконливо висловлювати свої думки у публічному контексті [4, С. 92].

Важливою складовою професійного становлення є розвиток навичок комунікації, адже логопед має вміти ефективно спілкуватися не лише з дітьми, але й із їхніми батьками та колегами. Це допомагає створювати комфортне освітнє середовище, налагоджувати довіру та забезпечувати тісну співпрацю між усіма учасниками корекційного процесу. Таким чином, педагогічна практика стає основою для цілісного розвитку професійних компетентностей, необхідних для успішної роботи логопеда.

Сучасна педагогічна практика, хоч і відіграє ключову роль у професійному становленні майбутніх логопедів, усе ж супроводжується низкою проблем і викликів, які відчутно впливають на якість підготовки фахівців. Однією з головних труднощів є обмеженість баз практики. Часто студенти стикаються з тим, що кількість установ, які готові приймати їх на практику, є недостатньою, або ж ці заклади не мають належних умов для повноцінної логопедичної роботи. У таких ситуаціях студент змушений задовольнятися лише частковим уявленням про справжню професійну діяльність.

Ще однією проблемою є те, що не всі вчителі-практики, до яких потрапляють студенти, мають однаковий рівень професійної зацікавленості та педагогічної майстерності. Комуś щастить потрапити до фахівця, який щиро залучає практиканта до всіх процесів, підтримує і ділиться досвідом, а хтось, навпаки, стикається з байдужістю або формальним підходом. Це в свою чергу впливає на здобуття практичних умінь та навичок. Вирішення проблеми формування професійної компетентності майбутніх логопедів лежить в основі організації науково-дослідної та практичної діяльності студентів в ЗВО шляхом залучення відповідальних наставників [5, С. 179].

Наступною проблемою є дисонанс між теоретичною підготовкою, яку студент отримує у ЗВО, та реальними умовами логопедичної практики. Це означає, що не завжди методики, що вивчаються на лекціях, відповідають викликам, з якими стикається студент у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Усе це свідчить про необхідність вдосконалення взаємозв'язку між освітніми установами та базами практики, а також підвищення рівня підготовки наставників, які супроводжують студентів.

Отже, педагогічна практика відіграє вирішальну роль у професійному становленні майбутнього вчителя-логопеда, оскільки дозволяє поєднати теоретичні знання з реальним досвідом, глибше зрозуміти специфіку роботи та індивідуальні потреби дітей з мовленнєвими порушеннями.

Список використаних джерел

1. Ільченко О. В. Педагогічна практика як джерело професійного розвитку майбутнього дефектолога-логопеда. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 9 (43). С. 174–183.
2. Кашуба Л., Лабенко О. Щодо професійної підготовки майбутніх вчителів-логопедів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2021. № 193. С. 224–230.

3. Мантуленко С. В. Формування готовності майбутніх учителів географії до профільного навчання старшокласників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.. Кривий Ріг, 2014. 255 с.

4. Соха Н. В. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх логопедів як наукова проблема. *Pedagogical Sciences: Theory and Practice*. 2023. № 4 (48). С. 89–95.

5. Цегельник Т. М., Поліщук В. А. Професійна підготовка майбутніх логопедів у ЗВО України: актуальність оновлення та організації науково-дослідної та практичної діяльності студентів. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 68, Т. 2. С. 178–181.

Анна СІЛЬЧУК,
*асистент кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)*

САМООСВІТА ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах питання вдосконалення професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти є досить актуальним, адже оновлення системи дошкільної освіти потребує розвитку у педагогів критичного мислення, вміння успішно застосовувати здобуті знання і уміння у практичній діяльності, постійно навчатися та розвивати професійну майстерність, бути готовими виконувати свої обов'язки у будь-яких екстремальних умовах.

Основними формами розвитку професійної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти є участь у методичних об'єднаннях, обмін досвідом з колегами, безперервне навчання та самоосвіта. Успішне поєднання усіх цих форм роботи забезпечить

високий рівень розвитку професійної компетентності вихователів. Розглянемо, що таке самоосвіта та яким чином вона впливає на вдосконалення професійної діяльності вихователів.

Відповідно до Закону України «Про освіту»: «інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям» [2].

У професійному стандарті «Вихователя закладу дошкільної освіти» у переліку трудових функцій (професійних компетентностей за груповою дією або групою трудових дій, що входять до них) а саме, здатність до навчання впродовж життя, у розділі професійного розвитку та самовдосконалення передбачено про здатність вихователя планувати та реалізовувати індивідуальний професійний розвиток та самоосвіту [3].

Аналіз літератури свідчить про різні підходи до трактування поняття самоосвіта. За Л. Є. Сисоєвою самоосвіта – це зростання фахової компетентності, яка залежить від запитів та потреб суспільства, де на першому місці стоїть самовиховання [4, с. 46].

В. Смірнов вважає, що самоосвіта тісно пов'язана з пошуком та засвоєнням знань у галузі, що цікавить людину [5, с. 76–82].

На думку А. Клочко, «самоосвіта – специфічний вид діяльності, в ході якої завдяки самостійному визначенню цілей особистість задовольняє власні пізнавальні потреби або вдосконалює власні здібності, якості та властивості» [1, с. 266–273].

Отже, самоосвіта є однією з провідних форм вдосконалення професійної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти, суть якої полягає не лише у відновленні знань, які педагог здобув у вузі, а у постійному їх поглибленні, оволодінні новими формами та прийомами навчання, розвитку особистісних якостей педагога.

Джерелами самоосвіти для вихователів є: наукові книги, фахова періодика, інтернет джерела, засоби масової інформації, тренінги, практикуми, форуми, вебінари, курси, відвідування занять у колег та участь в їх обговоренні, презентація власних методичних

напрацювань у періодичних виданнях, проходження курсів підвищення кваліфікації.

В умовах сьогодення набувають поширення такі інноваційними форми самоосвітньої діяльності як: майстер-класи, «круглі столи» та ділові ігри. Такі форми роботи надають методичну підтримку педагогам та допомагають їм у впровадженні нових методів та прийомів у власну педагогічну діяльність.

Самоосвіта не буде ефективною без тісного взаємозв'язку з практичною діяльністю, під час якої педагог повинен здійснювати самоаналіз та виділяти труднощі й проблеми, які виникли під час виконання посадових обов'язків й успішно усувати недоліки власної професійної діяльності. Саме завдяки самоаналізу та активності у педагога з'являється потреба у вдосконаленні власних фахових теоретичних знань та вивченні передового педагогічного досвіду.

Завдяки безперервності та систематичності самоосвіти забезпечується ефективність процесу вдосконалення професійної компетенції вихователів, адже педагоги слідкують за постійними змінами в системі освіти, враховують їх у проектуванні власної професійної діяльності та планують професійний розвиток.

Самоосвіта є послідовним процесом, яка включає такі етапи:

- вибір теми, визначення мети, завдань та послідовність дій;
- вивчення теоретичних матеріалів з обраної теми, складання плану роботи, планування заходів щодо розв'язання поставлених завдань;
- впровадження запланованих заходів у власну діяльність, створення портфоліо;
- опис результатів та презентація методичних матеріалів;
- використання та передача власного професійного досвіду колегам.

Дотримання послідовності у процесі самоосвіти покращує рівень професійних компетентностей педагога та забезпечує високі результати в освітньому процесі.

Важливим аспектом самоосвіти є мотивація педагогів до самоосвітньої діяльності, адже сьогодні підвищуються вимоги до вихователів у сучасних закладах дошкільної освіти, відбувається

постійний розвиток науки та впровадження інноваційних технологій у роботу закладів дошкільної освіти.

Отже, самоосвіта сприяє вдосконаленню професійної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти, забезпечуючи їх особистісний розвиток та самооцінювання професійної діяльності відповідно до власних професійних потреб.

Список використаних джерел

1. Клочко А. О. Самоосвітня діяльність вчителя як педагогічна проблема. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. Київ-Запоріжжя, 2005. Вип. 36. С. 266–273.
2. Про освіту: Закон України від 16.07.2019 № 2145/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>.
4. Сисоєва Л. Є. Неперервна освіта в Україні: її складові і тенденції розвитку / Л. Є. Сисоєва // Післядипломна освіта в Україні. – № 1. – 2011. – С. 46.
5. Стельмах С. С. Професійний саморозвиток викладача вищої школи як чинник підвищення якості освіти. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. 2012. № 8. С. 76–82.

Ірина СКОМОРОВСЬКА,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

РОЗВИТОК «SOFT SKILLS» МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасна система освіти потребує висококваліфікованих та компетентних фахівців, готових якісно виконувати професійні обов'язки навіть в умовах війни. Передусім ідеться про вихователів закладів дошкільної освіти, які працюють з дітьми раннього та дошкільного віку, що потребують чи не найбільше підтримки та допомоги з-поміж усіх здобувачів освіти. Відтак, майбутньому вихователеві важливо оволодіти не лише відповідними професійними знаннями та навичками, а й мати певні особистісні якості – «soft skills», такі як комунікабельність, емоційний інтелект, відповідальність, лідерські якості, вміння працювати в команді тощо, які допоможуть організувати ефективну взаємодію з дітьми у ЗДО.

Проблема формування soft skills майбутніх педагогів знайшла своє відображення у дослідженнях таких вчених як: І. Барановська, О. Бондарчук, К. Гнезділова, Є. Зеер, К. Коваль, Т. Кожушкіна, О. Мешко, С. Наход, Л. Степанова, Т. Смагіна, І. Тимофєєва, О. Фунтікова та інші.

Перші згадки про «soft skills» з'являються у 60-х роках минулого століття і пов'язані з реформуванням системи підготовки особового складу армії США. Саме у контексті військового напрямку запропоновано вперше визначення поняття «soft skills», які трактувалися як навички, що пов'язані з роботою та діями, які передусім впливають на людей [1]. Надалі проблема формування

«soft skills» фахівців набувала все більше актуальності і охопила різні сфери професійної діяльності.

У сучасних науково-педагогічних дослідженнях існують різні підходи до класифікації «soft skills», проаналізуємо деякі з них. Так, у працях К. Коваль визначено, що «soft skills» охоплюють три групи якостей особистості: індивідуальні якості, які характеризуються умінням фахівця критично мислити, визначати мету та досягати її, бути зорієнтованим на досягнення цілей; комунікативні якості, тобто здатність до ефективної комунікації, уміння чітко висловлювати свою думку та толерантно спілкуватися; управлінські якості – це вміння працювати у команді, брати на себе відповідальність, систематичне професійне вдосконалення та мотивація інших до розвитку в професії [4, с.159-160].

Стосовно професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, А. Тютюнник виокремлює такі чотири групи «soft skills»: 1) особиста ефективність: уміння ставити та досягати поставлені цілі; управління часом; стресостійкість; почуття відповідальності; креативність; аналітичне мислення; проведення презентацій; 2) управлінські навички: вміння згуртувати групу; вміння сформувати команду; вміння сформувати систему комунікацій в команді; вміння мотивувати учасників команди; розвиток лідерських якостей; формальне та неформальне керівництво; 3) комунікативні навички: вміння працювати в групі; вміння здійснювати ефективну комунікацію; міжособистісне спілкування; розв'язання конфліктних ситуацій; проведення переговорів; вміння переконувати; 4) стратегічні навички: стратегічне планування; вирішення стратегічних завдань; вміння делегувати повноваження [2, с.197].

Враховуючи актуальність досліджуваної проблеми варто зазначити, що розвиток soft skills майбутніх вихователів ЗДО необхідно здійснювати під час вивчення кожного освітнього компонента, який передбачений ОП «Дошкільна освіта». Дослідниці Н. Кравчук і О. Рябошапка наголошують, що діяльність викладача, спрямована на розвиток soft skills, передбачає зміну форматів та технологій взаємодії педагога зі студентами. Для здобувачів освіти

більш цікавими є використання інноваційних технологій, а не традиційні форми проведення занять [3, с.600-601].

Під час вивчення основних та вибіркових освітніх компонентів майбутніх вихователів ЗДО залучають до виконання творчих завдань (укладення інтелект карт, проведення «батьківських зборів», виготовлення роздаткового матеріалу з фахових методик тощо), до групової роботи під час якої формуються навички командної взаємодії (участь у тренінгах, воркшопах, виконання завдань в парах, робота над проєктами тощо). Розвиток комунікативних якостей здобувачів вищої освіти відбувається під час вивчення кожного освітнього компоненту, зокрема, значна увага приділяється проведенню дискусій, обговоренню проблемних завдань, роботі у кейс-методі тощо. За таких форм та методів роботи студенти мають змогу висловити власну думку, обґрунтувати її, вчаться шукати аргументи для її підтвердження.

Розвиток у майбутніх вихователів soft skills обумовлено цілями та програмними результатами, які окреслені Стандартом вищої освіти зі спеціальності «Дошкільна освіта». Soft skills необхідно систематично розвивати у здобувачів вищої освіти не лише при вивченні теоретичного матеріалу, а й в контексті розв'язання практичних завдань та ситуацій. Оволодіння цими навичками позитивно позначається на формуванні професійних знань та умінь майбутніх педагогів, що забезпечує формування компетентного вихователя ЗДО.

Список використаних джерел

1. Галіцька М. Історичний аспект становлення soft skills (2021) // <https://surl.li/krrexe>
2. Кошель А. П., Кошель В. М., Міненко А. О. Розвиток «soft skills» у майбутніх вихователів ЗДО як необхідний компонент конкурентоспроможності на ринку праці // <https://surl.li/uoovug>
3. Кравчук Н., Рябошапка О. Розвиток «soft skills» майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі вивчення обов'язкових компонентів освітньої програми дошкільна освіта. *Вісник науки та освіти. Серія: філологія, культура і мистецтво,*

педагогіка, історія та археологія, соціологія. 2023. № 7 (33). С. 594-608.

4. Семеняко Ю. Б. Розвиток «soft skills» у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів як необхідний компонент їх конкурентоспроможності. *Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»).* 2022. № 11(16). С.156-165.

Леся СМЕРЕЧАК,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки
та корекційної освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
Університет імені Івана Франка
(м. Дрогобич, Україна)

ПРОФЕСІЙНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ АСИСТЕНТА ВИХОВАТЕЛЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА УСПІШНОЇ ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У контексті модернізації системи дошкільної освіти, зокрема в умовах формування інклюзивного освітнього середовища, проблема професійного вдосконалення педагогічних кадрів набуває особливої значущості. Особливо це стосується асистента вихователя, основним завданням якого є створення сприятливих умов для навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Він тісно співпрацює з вихователем групи, забезпечуючи єдність навчального, виховного та розвивального процесів. Асистент допомагає організувати інклюзивне освітнє середовище, адаптує навчальні матеріали, сприяє соціалізації дітей з ООП у дитячому колективі [1].

Важливою умовою фахового зростання є систематичне оновлення й поглиблення професійних знань, розвиток практичних умінь відповідно до змін і викликів сучасного освітнього інклюзивного середовища.

Процес професійного вдосконалення ґрунтується на багатовимірній мотиваційній основі, що охоплює різні групи чинників, кожна з яких відіграє важливу роль у формуванні як особистісної, так і професійної ідентичності. Прагнення індивіда до професійного вдосконалення зумовлюється сукупністю взаємопов'язаних мотивів, що перебувають у постійному розвитку та трансформації як у прямій, так і в опосередкованій формах.

У контексті професійної діяльності асистента вихователя активність щодо професійного вдосконалення зумовлюється багатокомпонентною системою мотивацій, що перебувають у постійній динаміці. Субстанцією професійного вдосконалення асистента вихователя є взаємодія як внутрішніх, так і зовнішніх мотивів, кожен із яких відіграє важливу роль у формуванні професійної свідомості.

До зовнішніх мотивів, які детермінуються впливом соціального середовища, належать: матеріальна винагорода, суспільне визнання, уникнення критики, прагнення до статусності чи престижу. Ці чинники, хоч і розташовані поза межами безпосередньої професійної діяльності, можуть виступати потужним рушієм підвищення рівня професійної компетентності.

Натомість внутрішні мотиви формуються на основі особистісної ціннісної орієнтації, глибокого усвідомлення соціальної значущості професії асистента вихователя, прагнення до творчої самореалізації, внутрішнього задоволення від взаємодії із дітьми, а також відчуття причетності до формування інклюзивного освітнього середовища. Саме ці мотиви здатні стимулювати глибоке опанування професійними знаннями, удосконалення фахових навичок і розвиток індивідуального педагогічного стилю. Так, професійний інтерес має підкріплюватися усвідомленим прагненням до вдосконалення (як особистісного, так і професійного) та підвищення якості виконання своїх професійних обов'язків.

Разом із цим надзвичайно важливо, щоб асистент вихователя володів здатністю до рефлексії і вмінням визначати пріоритетність мотивацій на різних етапах професійної діяльності. Усвідомлення значущості тих чи інших мотивів дозволяє уникати емоційного

вигорання та підтримувати стабу позитивну динаміку особистісного зростання.

Мотиваційна сфера професійного вдосконалення асистента вихователя має складну, ієрархічну структуру та відзначається взаємодією багатоаспектних чинників, які можуть змінюватися під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Мотиви, що спонукають до професійного зростання, як правило, не є ізольованими: вони функціонують у системі, де окремі складники можуть доповнювати або, навпаки, суперечити один одному.

Зазначені мотиви можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на процес професійного вдосконалення. У деяких випадках певні установки або переживання – до прикладу, страх неуспіху, низька самооцінка або нав'язаний зовнішній тиск – можуть виступати у деструктивній формі, ускладнюючи або гальмуючи професійне зростання асистента вчителя.

Професійна діяльність асистента вихователя передбачає постійну адаптацію до змін в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, взаємодію з вихователями, дітьми, адміністрацією закладу дошкільної освіти та батьками, а також розвиток гнучких комунікативних і організаційних навичок. Зміна акцентів у системі мотивів може стимулювати більш глибоке осмислення власної професійної ролі, відкривати нові напрями для професійного вдосконалення.

Підвищення кваліфікації є невід'ємною складовою процесу професійного вдосконалення асистента вихователя, що забезпечує безперервність його фахового зростання. Сучасна система підвищення кваліфікації асистента вихователя передбачає реалізацію різноманітних форм професійного вдосконалення, орієнтованих на розвиток професійної компетентності. Серед них – участь у програмах підвищення кваліфікації, спрямованих на розвиток професійних компетентностей асистентів вихователів, необхідних для ефективної роботи в інклюзивному освітньому середовищі, відповідно до існуючого нормативно-правового забезпечення, сучасного розуміння інклюзивного навчання;

забезпечення особистісно орієнтованого спрямування освітнього процесу в умовах реалізації Базового компонента дошкільної освіти.

Окрім іншого – це індивідуальна самоосвітня діяльність, включаючи проходження онлайн-курсів, вебінарів, дистанційних програм. Важливе значення має також залучення асистентів вихователів до тематичних семінарів, практико-орієнтованих тренінгів, педагогічних майстерень тощо. Подібні форми сприяють не лише підвищенню професійної компетентності, а й розвитку інноваційного педагогічного мислення та готовності до адаптації в умовах змін.

Професійне вдосконалення асистента вихователя є складним, багаторівневим процесом, що детермінується взаємодією внутрішніх та зовнішніх мотивів, кожен із яких виконує важливу функцію у формуванні професійної свідомості.

Список використаних джерел

1. Незамінна ланка в інклюзивному дошкільному закладі — асистент вихователя. URL. <https://mon.gov.ua/news/nezaminna-lanka-v-inklyuzivnomu-doshkilnomu-zakladi-asistent-vikhovatelya>

Світлана СМОЛЮК,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

СПІВПРАЦЯ ФАХІВЦІВ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ СУПРОВОДІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ЗДО

Адаптація дітей раннього дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти (ЗДО) є складним і відповідальним етапом у їхньому житті, що супроводжується змінами в емоційній, соціальній та поведінковій сферах. У цей період дитина стикається з новим

середовищем, режимом, спілкуванням з дорослими та однолітками, що нерідко викликає стрес та дезадаптаційні прояви.

Ефективність подолання труднощів адаптації значною мірою залежить від злагодженої та професійної взаємодії всіх учасників освітнього процесу — вихователів, практичних психологів, соціальних педагогів, медичних працівників та батьків. Саме тому психолого-педагогічний супровід потребує комплексного підходу, що передбачає координацію зусиль різних фахівців задля забезпечення психологічного комфорту та гармонійного розвитку дитини.

Процес адаптації дитини раннього віку до умов закладу дошкільної освіти (ЗДО) є складним психофізіологічним явищем, що охоплює зміну звичного соціального середовища, появу нових форм діяльності, інтенсивне емоційне навантаження, зміну режиму дня та взаємодію з новими дорослими й однолітками. Цей період супроводжується значними труднощами як для самої дитини, так і для її батьків та педагогічних працівників, що вимагає системної підтримки у формі психолого-педагогічного супроводу. У цьому контексті надзвичайно важливою є узгоджена міжфахова взаємодія спеціалістів, відповідальних за організацію та реалізацію супроводу дитини під час адаптації до нових соціально-освітніх умов.

Психолого-педагогічний супровід у закладі дошкільної освіти розглядається як цілісна система заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку особистості дитини, запобігання дезадаптаційним явищам і подолання емоційної напруги в період входження до дитячого садка [3]. Ефективність цієї системи безпосередньо залежить від професійної взаємодії фахівців: вихователів, практичних психологів, соціальних педагогів, логопедів, медичних працівників, а також батьків дитини.

Роль фахівців у ЗДО в процесі психолого-педагогічного супроводу адаптації дітей є ключовою, оскільки саме від їхньої професійної компетентності, узгодженості дій та чутливості до потреб дитини залежить успішність проходження адаптаційного періоду. Вихователь, як головна постать у щоденному житті дитини, не лише забезпечує педагогічний процес, а й виконує функцію емоційної опори, створюючи довірливу атмосферу й умови для

безпечного розвитку. Психолог, опираючись на результати діагностики та спостережень, допомагає виявити індивідуальні труднощі дитини, адаптує до них педагогічні стратегії та надає підтримку педагогам і батькам. Разом вони сприяють гармонізації соціального середовища дитини, підтримують зв'язок із родиною та працюють з ризикованими факторами, що можуть ускладнювати адаптацію. Ефективна командна взаємодія цих фахівців створює цілісну систему підтримки, що забезпечує не лише м'яке входження дитини в нове середовище, а й закладає основи для її подальшого успішного розвитку в умовах дошкільного закладу.

Успішна адаптація неможлива без активної участі вихователів, які виступають основною фігурою в щоденному житті дитини в ЗДО. Саме вони першими фіксують емоційний стан, поведінкові зміни та реакції на нове середовище. Практичні психологи, у свою чергу, здійснюють діагностику рівня адаптації, визначають наявність стресових факторів, розробляють індивідуальні психокорекційні заходи [1]. Важливим є також залучення соціального педагога, який аналізує умови соціального середовища дитини, зокрема мікроклімат у родині, та сприяє налагодженню ефективної взаємодії між сім'єю та закладом освіти.

Варто зазначити, що фахова співпраця в межах психолого-педагогічного супроводу передбачає використання конкретних організаційних механізмів. До них належать психолого-педагогічні консилиуми, під час яких фахівці обговорюють результати спостереження за дитиною, діагностичні висновки та шляхи корекції проблем адаптації; складання індивідуальних планів супроводу; спільна участь у методичних заходах; взаємне інформування про перебіг адаптації дітей та систематичне консультування батьків [2].

Особливої уваги вимагає взаємодія з родиною, адже успішна адаптація дитини є результатом узгоджених дій як педагогічного колективу, так і батьків. Досвід показує, що залучення батьків до участі в адаптаційних заходах, ознайомлення їх з особливостями перебігу цього процесу, надання психологічної підтримки знижують

рівень тривожності у дітей і сприяють формуванню позитивного ставлення до дитячого садка [4, с. 166].

Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що міжфахова співпраця в межах психолого-педагогічного супроводу є системоутворювальним чинником в організації успішної адаптації дітей до умов ЗДО. Координована діяльність фахівців дозволяє не лише виявляти проблеми на ранніх етапах, а й ефективно їх подолати, забезпечивши дитині комфортне входження в нове соціальне середовище.

Список використаних джерел

1. Коломоєць Т.Г. Взаємодія фахівців і батьків дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2019. № 14. с. 115–125.

2. Психолого-педагогічний консилиум «Адаптація дітей до умов дошкільного навчального закладу». Всеосвіта. Режим доступу : <https://vseosvita.ua/library/psihologo-pedagogicnij-konsilium-adaptacia-ditej-do-umov-doskilnogo-navcalnogo-zakladu-127261.html>

3. Соколова Г., Кравець Ю. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: організаційні і методичні аспекти. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, № 2(23), 2021. с. 45–52.

4. Смолюк С. В. Педагогічні умови успішної адаптації дитини раннього віку до закладу дошкільної освіти. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*, ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій». Одеса, 2024. Вип. 71. Т. 2. С. 164-167.

Володимир ЧАЙКА,

*доктор педагогічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет
(м. Тернопіль, Україна)*

Андріана ШИШАК,

*викладач кафедри освітології і педагогіки,
Західноукраїнський національний університет
(м. Тернопіль, Україна)*

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗДАТНОСТІ ПРОВОДИТИ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зміст стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіти» для другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачає, що не менше 30% освітньо-наукової програми та 20% освітньо-професійної мають бути спрямовані на науково-дослідну діяльність [2, с. 7]. Серед загальних компетентностей магістра визначено здатність проводити дослідження (КЗ-3), що охоплює розуміння наукової діяльності, вміння розробляти та впроваджувати проекти, презентувати їх, а також ініціювати авторські ідеї [2, с. 7, 12]. Це підкреслює актуальність формування дослідницьких навичок у майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Мета доповіді полягає у тому, щоб дослідити специфіку формування у майбутніх фахівців дошкільної освіти здатності проводити наукові дослідження.

Наукове дослідження – це цілісна, логічно впорядкована система, що відображає найвищий рівень пізнавальних досягнень і обґрунтованих висновків дослідника, де кожен елемент відіграє важливу роль у досягненні істинної мети пізнання. Проведення наукового дослідження складається з попередньо-підготовчого, програмно-організаційного, методологічного та апробаційно-інтерпретаційного етапів [3, с. 1, 3]. Зважаючи на зазначене, здатність проводити наукові дослідження є компетентністю, що передбачає вміння реалізовувати цілісну та логічно впорядковану систему дослідницької діяльності відповідно до визначених етапів,

результатом якої є теоретично й/або практично значущі положення та обґрунтовані висновки. Вона значною мірою є синонімічна з терміном «дослідницька компетентність», під якою розуміють цілісну інтегровану якість особистості, що охоплює знання, уміння, навички, досвід дослідницької діяльності, особистісні характеристики та ціннісні орієнтації, які проявляються у готовності та здатності до проведення наукових досліджень [4, с. 151–152].

Формування здатності проводити наукові дослідження у майбутніх фахівців дошкільної освіти на магістерському рівні є обов'язковим і реалізується через освітні компоненти загального та професійного циклів. Визначальну роль серед них відіграє курс «Методологія наукових досліджень», який забезпечує цілісне розуміння основ наукової діяльності та сприяє глибшому засвоєнню змісту інших навчальних дисциплін [1]. У процесі його вивчення здобувачі вищої освіти оволодівають методологічними підходами до здійснення наукових досліджень, що доцільно реалізовувати у процесі виконання навчальних проєктів та дослідницьких завдань, спрямованих на моделювання педагогічних ситуацій та рефлексивне осмислення власної професійної позиції в контексті сучасних викликів дошкільної освіти. Наприклад, для оволодіння аксіологічним методологічним підходом магістрантам можна запропонувати виконання завдань, пов'язаних із аналізом ціннісних орієнтирів дошкільної освіти, зокрема створення авторських мінідосліджень щодо ролі гуманістичних ідей у взаємодії з дітьми. Здобувачі вищої освіти можуть розробляти етичні кейси, проводити анкетування педагогів-практиків, короткі інтерв'ю з батьками щодо їх виховних пріоритетів. Це сприятиме поглибленню розуміння аксіологічного складника професійної діяльності, формуванню здатності майбутніх педагогів критично мислити, здійснювати саморефлексію та науково осмислювати практику.

Також під час вивчення ОК «Методологія наукових досліджень» майбутні фахівці дошкільної освіти оволодівають етапами та методами здійснення наукових досліджень, аналізують та створюють наукові тексти. Для цього потрібно обов'язково ознайомлювати їх з теоретичним підґрунтям такої діяльності у

процесі лекцій. Крім цього, важливо організувати їх практикування здійснювати етапи та використовувати методи дослідження (це доцільно реалізовувати під час педагогічної практики, практичних чи лабораторних занять), написання елементів чи повних варіантів публікацій (тез доповіді чи статей) під безпосереднім керівництвом науково-педагогічного працівника, зокрема у межах індивідуальних та групових консультацій, підготовки до студентських наукових конференцій та їх проведення, участі майбутнього фахівця дошкільної освіти у роботі наукового гуртка чи проблемної групи.

Зважаючи на те, що у процесі здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти проведення наукових досліджень є однією з форм навчальної діяльності магістрантів, вважаємо, що цей процес відповідає її структурним компонентам: мотиваційному, змістовому, діяльнісному, результативному та рефлексивному [3, с. 11–12]. Тож щоб формувати здатність проводити наукові дослідження, варто сприяти становленню у майбутніх фахівців дошкільної освіти окресленої структури в контексті їх реалізації. Так, стимулювати розвиток мотиваційного компонента слід за допомогою проблемного навчання, дослідницьких бесід, презентації успішних кейсів і наукових досягнень у галузі дошкільної освіти; змістового – опрацювання наукової літератури, інтеграції сучасних знань у зміст курсів, використання кейс-методу; діялісного – написання наукових проєктів, виконання індивідуальних дослідницьких завдань, участь у науково-практичних конференціях, тренінгах; результативного – захист результатів досліджень, оформлення звітів, статей, виступи з доповідями; рефлексивного – самооцінювання, ведення наукових щоденників, портфоліо, обговорення досвіду в рефлексивних групах.

Таким чином, специфіка формування у майбутніх фахівців дошкільної освіти здатності проводити наукові дослідження охоплює інтеграцію теоретичної підготовки й практичного досвіду, поступове опанування етапів наукового пошуку, розвиток дослідницької компетентності через мотиваційний, змістовий, діялісний, результативний та рефлексивний компоненти та залучення

здобувачів вищої освіти до реальної наукової діяльності у межах освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта. Інклюзивна освіта» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка : затв. протоколом Вченої ради ЗУНУ від 26.06.2024 № 11. Тернопіль, 2024. 14 с.

https://www.wunu.edu.ua/opp/2024 OPP/magister/sgf/012_doshkil_osvita_inklyziya_mah_2024.pdf

2. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіти» для другого (магістерського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 р. № 572. Київ, 2020. 18 с. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>

3. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра посібник. Київ : Педагогічна думка, 2014. 176 с.

4. Стинська В. В., Салига Н. М., Процишин Н. А. Формування дослідницької компетентності студентів у закладі вищої освіти. Інноваційна педагогіка. 2024. Вип. 69. Т. 2. С. 149–152. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.2.31>

Ольга ШАМАРІНА,
вихователь Комунального закладу
«Заклад дошкільної освіти
(ясла-садок) №265 Харківської міської ради»
(м. Харків, Україна)

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СЕРЕД БАТЬКІВ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

Сьогодні світ стикається з безпрецедентними екологічними, соціальними та економічними викликами, що зумовляють необхідність формування нової парадигми мислення та поведінки – сталого розвитку. Освіта відіграє ключову роль у цьому процесі, і починати її необхідно з наймолодшого віку, залучаючи до цієї важливої місії не лише дітей, але й їхніх батьків та широку громадськість. Адже саме усвідомлене ставлення дорослих до принципів сталого розвитку є фундаментом для формування екологічно відповідального майбутнього покоління.

Метою даної доповіді є розкриття актуальності та необхідності популяризації освіти для сталого розвитку серед батьків дошкільників та громадськості, аналіз ефективних форм та методів цієї популяризації, а також визначення ключових кроків для досягнення позитивних змін у свідомості та поведінці суспільства. Враховуючи поточний контекст у Харкові та Україні, особлива увага буде приділена аспектам екологічної свідомості в умовах воєнних дій та післявоєнного відновлення.

Актуальність популяризації освіти для сталого розвитку

Дошкільний вік є сенситивним періодом для формування базових цінностей та моделей поведінки. Саме в цей час діти активно пізнають світ, наслідують дорослих і закладають основи свого ставлення до природи та суспільства. Однак, ефективна освіта для сталого розвитку неможлива без активної участі батьків, які є першими та найважливішими вчителями дитини.

Популяризація ідей сталого розвитку серед батьків дошкільників є важливою з таких причин:

• **Формування екологічно відповідальної поведінки з раннього віку:** Батьки, які розуміють принципи сталого розвитку, можуть власним прикладом демонструвати дбайливе ставлення до природи, заощадливе використання ресурсів, відповідальне споживання.

• **Підтримка освітніх ініціатив ЗДО:** Коли батьки обізнані з темами, які вивчаються в дитячому садку (сортування сміття, економія води та енергії, любов до природи), вони можуть підтримувати та поглиблювати ці знання вдома.

• **Створення єдиного освітнього простору:** Гармонійна взаємодія між ЗДО та родиною забезпечує цілісність виховного впливу на дитину.

• **Покращення екологічної ситуації на місцевому рівні:** Усвідомлені батьки можуть ініціювати та підтримувати екологічні проекти у своїх громадах.

• **Виховання майбутніх активних громадян:** Діти, які змалку зростають в атмосфері екологічної відповідальності, стануть більш свідомими та активними у вирішенні глобальних проблем у майбутньому.

Широка громадськість також потребує освіти для сталого розвитку, оскільки саме від її усвідомленого вибору та дій залежить майбутнє нашої планети. В умовах Харкова та України, які постраждали від війни та екологічних наслідків, питання екологічної свідомості та сталого відновлення набувають особливої гостроти.

Ефективні форми та методи популяризації

Для успішної популяризації освіти для сталого розвитку серед батьків дошкільників та громадськості необхідно використовувати різноманітні, цікаві та доступні форми та методи:

Для батьків дошкільників:

• **Інформаційні кампанії:** Розповсюдження буклетів, пам'яток, інфографіки на екологічну тематику, стале споживання, здоровий спосіб життя.

- Батьківські збори та тематичні зустрічі: Проведення лекцій, семінарів, круглих столів з питань сталого розвитку, адаптованих до дошкільного віку.

- Майстер-класи та практичні заняття: Організація спільних заходів батьків з дітьми (виготовлення еко-іграшок, сортування сміття, створення міні-городів на підвіконні).

- Спільні екологічні проєкти: Залучення батьків до акцій з озеленення території ЗДО, прибирання парків, збору вторинної сировини.

- Інтерактивні онлайн-платформи та соціальні мережі: Створення груп для обміну інформацією, публікації корисних матеріалів, проведення онлайн-консультацій.

- Залучення батьків до освітнього процесу: Проведення батьками тематичних занять для дітей, пов'язаних з екологією та сталим розвитком.

- Створення екологічних куточків у групах та на території ЗДО: Залучення батьків до їхнього оформлення та наповнення.

- Проведення екологічних свят та розваг: Спільна організація та участь батьків і дітей.

Для широкої громадськості:

- Публічні лекції, семінари, вебінари: Запрошення екологів, науковців, громадських діячів для обговорення актуальних питань сталого розвитку.

- Організація екологічних фестивалів, виставок, ярмарків: Залучення широкої аудиторії через інтерактивні заходи, майстер-класи, дегустації екологічно чистих продуктів.

- Організація екологічних екскурсій та турів: Відвідування екоферм, заповідників, центрів переробки відходів.

- Залучення волонтерів до екологічних ініціатив: Створення можливостей для активної участі громадян у вирішенні екологічних проблем.

Ключові кроки для успішної популяризації:

1. Визначення цільової аудиторії та її потреб: Врахування особливостей батьків дошкільників та різних груп громадськості.

2. Розробка чітких та зрозумілих повідомлень: Уникання складної наукової термінології, фокусування на практичній користі та позитивних змінах.

3. Використання різноманітних каналів комунікації: Залучення традиційних ЗМІ, соціальних мереж, освітніх закладів, громадських організацій.

4. Забезпечення інтерактивності та залучення до активної участі: Організація майстер-класів, ігор, проєктів, волонтерських ініціатив.

5. Співпраця з лідерами думок та авторитетними особами: Залучення відомих людей для підтримки екологічних ініціатив.

6. Постійний моніторинг та оцінка ефективності: Аналіз результатів проведених заходів та коригування стратегії.

7. Забезпечення доступності та інклюзивності: Створення можливостей для участі різних соціальних груп.

8. Наголошення на позитивних аспектах та можливостях: Фокусування на перевагах сталого розвитку для здоров'я, економіки та майбутнього.

9. Врахування місцевого контексту: Адаптація повідомлень та заходів до особливостей Харкова та України, зокрема в контексті екологічних наслідків війни та сталого відновлення.

10. Заохочення та відзначення екологічно відповідальної поведінки: Створення системи мотивації та визнання для активних учасників.

Популяризація освіти для сталого розвитку серед батьків дошкільників та широкої громадськості є нагальною потребою та важливим кроком на шляху до формування екологічно свідомого суспільства. Застосування різноманітних, інтерактивних та доступних форм і методів, врахування місцевого контексту та активна співпраця між освітніми закладами, громадськими організаціями, бізнесом та владою дозволять підвищити рівень обізнаності, змінити поведінкові моделі та закласти міцний фундамент для сталого майбутнього нашої країни та планети. Особливо важливим є цей процес для Харкова та України, які

прагнуть до сталого відновлення після трагічних подій, зберігаючи при цьому свою неповторну природу та культурну спадщину.

Список використаних джерел

1. Головатенко-Абрамова Н. В. Екологічна культура особистості: теоретико-методологічний аспект. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010.
2. Журнал «Дошкільне виховання» №3, 2018; №9, 2022; 6-7, 2023; №10, 2024
3. Коваленко О. М. Екологічне виховання дошкільників: навчально-методичний посібник. Київ: Генеза, 2005.
4. Концепція екологічної освіти України. Київ, 2004.
5. Сорочан Т. М. Педагогіка партнерства: теоретико-методологічні засади взаємодії педагогів і батьків у контексті реформування освіти. Харків: ХОІППО, 2015.
6. Шевчук Л. Т. Екологічна освіта дошкільників: навчально-методичний посібник для педагогів. Луцьк: Вежа-Друк, 2016.

Оксана ШВЕЦЬ,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка (м. Кременець, Україна)

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗДОБУВАЧАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сьогодні демонструє, що в умовах цифровізації всіх аспектів життя, вища освіта стає одним із ключових чинників, що формують економічний та інтелектуальний потенціал України, є передумовою високого рівня добробуту нації та соціальних перспектив кожної

особистості. У цьому контексті основною проблемою залишається питання підвищення якості вищої освіти в умовах викликів, які ставить військовий стан в Україні, вивчення та подолання освітніх втрат, що наявні в усіх закладах освіти. Також важливої уваги потребує формування механізмів оцінки якості та затребуваності освітніх послуг споживачами, вивчення ринку послуг та освітніх потреб сучасних здобувачів вищої освіти, їхніх запитів стосовно побудови власної індивідуальної освітньої траєкторії, персонального шляху особистісного зростання за час здобуття обраної професії.

Якісна освіта є гарантією прогресивного розвитку та конкурентоспроможності здобувачів вищої освіти на сучасному ринку праці. Важливим результатом підготовки фахівців є компетентність – «динамічна комбінація знань, умінь, практичних навичок, способів мислення, а також професійних, світоглядних, громадянських і морально-етичних цінностей, що визначає здатність особи успішно виконувати професійну діяльність і є наслідком навчання на певному рівні вищої освіти» [3, с. 456].

Внутрішня система забезпечення якості підготовки фахівців передбачає регулярний моніторинг, який сучасні вчені вважають ключовим елементом управлінського циклу. Успішність роботи закладу вищої освіти (далі – ЗВО) дозволяє оцінити ефективність системи моніторингу управління освітнім процесом. Досвід впровадження моніторингу в діяльність ЗВО підтверджує, що він є необхідним складником забезпечення якості освіти в сучасних умовах. Тому ця тема є надзвичайно важливою і потребує детального дослідження.

В Енциклопедії освіти моніторинг в освіті визначається як «спеціальна система збору, обробки, зберігання і поширення інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки й основних тенденцій її розвитку та розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі» [1, с.519].

Моніторинг – це постійний контроль за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або

початковим прогнозам [4, с. 75]. І. Козубовська звертає увагу на те, що моніторинг може розглядатися і як система, і як процес. Для прикладу, моніторинг може розглядатися як система, тобто сукупність взаємопов'язаних елементів: мети проведення, об'єкту відстеження, суб'єктів організації моніторингу, комплексу показників і критеріїв оцінки, методів збору інформації. Або ж моніторинг може розглядатися і як процес послідовного та систематичного збору різносторонньої інформації про якість освіти, її опрацювання, систематизація, аналіз, оцінка, прогнозування подальшого розвитку, розроблення заходів корекції та удосконалення [4, с. 76].

Зауважимо, що основними складовими якості вищої освіти є:

1.якість підготовки здобувачів вищої освіти (результати навчання);

2.якість державних освітніх стандартів, нормативної бази та освітніх програм, які визначають цілі в системі державної політики в галузі вищої освіти України;

3.якість навчально-методичної, лабораторної та матеріально-технічної бази;

4.якість освітніх технологій;

5.якість професорсько-викладацького та науково-дослідницького персоналу закладу вищої освіти;

6.якість змісту освіти, що включає природничо-наукові, гуманітарно-соціально-економічні, загально-професійні та фахові дисципліни;

7.якість виховання;

8.якість керівництва [5, с. 167].

З одного боку, можна говорити про якість освіти, яка полягає у відповідності освіти певному стандарту. З іншого боку, розглядаючи освіту як послугу, можна спробувати розглядати якість останньої через відповідність її запитам споживача такої послуги. Дослідити вказане дає змогу моніторинг у закладі вищої освіти. Практична реалізація завдань моніторингу в закладах вищої освіти здійснюється на трьох рівнях: кафедральному, факультетському, університетському (академічному) [1]. У практиці сучасних закладів

вищої освіти широко для моніторингу якості професійної підготовки застосовується тестовий контроль та рейтинг у якості об'єктивних, прозорих та науково обґрунтованих методів кількісного представлення результатів діагностування. Результати сформованості фахових компетенцій відповідно до галузевих стандартів вищої освіти є одним із ключових моментів оцінки якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Технології оціночної діяльності є провідними механізмами зворотного зв'язку та забезпечують достовірну інформацію про зміни, що відбулися в сфері якості освіти у закладі вищої освіти та відображають динаміку педагогічної взаємодії та систематичного моніторингу досягнень у всіх структурних компонентах освітнього процесу відповідно до визначених критеріїв і показників у закладі вищої освіти та представлені у відповідних його положеннях [2; 6].

Отже, відсутність ефективної системи моніторингу вищої освіти є однією з причин, які ускладнюють створення дієвої системи фінансування та ухвалення управлінських рішень у цій сфері. Будь-які обіцянки щодо впровадження нової системи фінансування вищої освіти без надійного моніторингу якості залишаться лише порожніми деклараціями. Перехід від повного державного контролю до цивілізованого освітнього моніторингу залишається одним із найважливіших завдань сучасності задля забезпечення необхідних умов для надання якісних освітніх послуг здобувачам вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Антіпова Н. П. Моніторинг якості вищої освіти як пріоритетне забезпечення ефективної освіти в Україні. URL: <http://journals.kogpa.te.ua/index.php/pedagogy/article/view/15> (дата звернення: 12.04.2025)
2. Василюк А., Дей М. Якість вищої освіти: теорія і практика : навчально-методичний посібник. Університет менеджменту освіти. Київ ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.
3. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України; / головний редактор В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

4. Козубовська І. Моніторинг якості освіти як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота.* 2011. Вип. 22. С. 75–76.

5. Онопрієнко І. М. Внутрішній аудит системи менеджменту якості вищої освіти. *Педагогічні науки : зб. наук. праць. Глухівський національний педагогічний університет ім. Л. Довженка,* 2018. Т. 2. С. 167–171.

6. Чирва Г. М. Освітній моніторинг як інструмент державного управління якістю вищої освіти. *Право та державне управління.* 2019. № 1 (34). С. 117–122.

Надія ШЕВЧЕНКО,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії, технологій і методик дошкільної освіти, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (м.Харків, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗДО: МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИЧНІ РІШЕННЯ

Освітнє середовище закладів дошкільної освіти відіграє ключову роль у формуванні особистості дитини. У цей період відбувається активний розвиток психічних, емоційних, когнітивних і соціальних навичок. Традиційні підходи, які довгий час залишалися незмінними, поступово втрачають свою ефективність через зміни, що відбуваються у суспільстві та технологічному прогресі. Це ставить перед педагогами завдання осучаснення підходів до створення освітнього середовища, яке б відповідало запитам сьогодення.

У ХХІ столітті дошкільна освіта зіткнулася з низкою викликів, які потребують нагального вирішення. Одним із головних викликів є

стрімка глобалізація, що впливає на культурне й освітнє середовище. Діти дошкільного віку зростають у світі, де інформаційний потік є безперервним, а технології займають центральне місце в повсякденному житті. Це створює потребу у формуванні нових навичок: креативності, критичного мислення, цифрової грамотності, здатності до адаптації та співпраці. Усе це вимагає трансформації освітнього середовища, яке повинно стати інноваційним, інтерактивним та адаптивним.

Освітнє середовище у ЗДО - це сукупність умов, що створюються для гармонійного розвитку, навчання та виховання дитини. Воно охоплює матеріально-технічні, соціально-психологічні, культурні та педагогічні компоненти. У сучасному розумінні освітнє середовище не лише забезпечує базові потреби дитини, але й сприяє розвитку її особистості, творчості та соціальної активності.

Окрім глобалізації, важливим чинником є цифровізація. В епоху інформаційних технологій навіть найменші члени суспільства починають взаємодіяти з цифровими інструментами з раннього віку. Це створює як нові можливості, так і ризики. Освітнє середовище у ЗДО повинно не лише навчати дітей користуватися цифровими технологіями, а й допомагати формувати критичне ставлення до них, зберігаючи баланс між традиційними та сучасними методами навчання.

Ще одним важливим викликом є зростання потреб у забезпеченні інклюзивності в освіті. Діти з особливими освітніми потребами вимагають створення умов, які б сприяли їхньому комфортному перебуванню у ЗДО та гармонійному розвитку. Це передбачає модернізацію освітнього середовища з урахуванням різноманіття потреб усіх дітей, незалежно від їхніх здібностей чи стану здоров'я.

Інновації в дошкільній освіті є не просто вимогою часу, а необхідністю, що диктується соціальними змінами та потребами сучасних дітей. Модернізоване освітнє середовище здатне забезпечити ефективну взаємодію дітей з педагогами, однолітками та навчальним матеріалом. Воно має бути динамічним і творчим,

стимулювати пізнавальну активність, розвиток уяви та креативності.

Одним із перспективних напрямів є впровадження STEM-освіти, яка інтегрує науку, технології, інженерію, мистецтво та математику. Завдяки цьому підходу діти отримують можливість досліджувати світ через експерименти, аналізувати явища та творчо підходити до вирішення завдань.

Крім STEM, широке застосування знаходять інтерактивні методи навчання, такі як арттерапія, казкотерапія, ігротерапія. Вони не лише сприяють розвитку творчих здібностей, але й забезпечують емоційне розвантаження та гармонізацію внутрішнього стану дитини.

Особливе значення модернізація освітнього середовища набула в умовах пандемії COVID-19, яка змусила освітян переглянути підходи до організації навчання. У цей період цифрові технології стали основою для комунікації та навчання, що підкреслило важливість їх інтеграції в освітній процес.

В умовах воєнного стану в Україні модернізація освітнього середовища також є вкрай актуальною. Заклади дошкільної освіти повинні стати простором, де діти можуть почуватися безпечно, отримувати психологічну підтримку та всебічно розвиватися, незважаючи на зовнішні обставини.

Інноваційне освітнє середовище сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості дитини; підвищенню ефективності освітнього процесу; адаптації дітей до сучасного світу; інклюзії та забезпеченню рівного доступу до освіти для всіх дітей.

Модернізація також відкриває нові можливості для педагогів, дозволяючи їм використовувати сучасні методи навчання, адаптувати освітній процес до потреб кожної дитини та отримувати професійне задоволення від роботи.

Структура освітнього середовища містить: матеріальний компонент: меблі, обладнання, навчальні матеріали, ігровий інвентар; інформаційний компонент: цифрові ресурси, інтерактивні засоби навчання; соціально-психологічний компонент: взаємини

між дітьми, педагогами та батьками; педагогічний компонент: методики, технології, організація занять.

Створення інноваційного освітнього середовища у ЗДО базується на низці принципів, що забезпечують ефективність його функціонування:

Дитиноцентризм: у центрі уваги — потреби, інтереси та індивідуальні особливості кожної дитини. Освітнє середовище повинно сприяти вільному самовираженню, розвитку самостійності та творчості.

Інтегративність: інтеграція знань із різних сфер (науки, мистецтва, технологій, математики) у процес навчання. Це сприяє формуванню цілісного світогляду у дитини.

Технологічність: активне використання цифрових технологій та інтерактивних методик. Це включає використання планшетів, інтерактивних дошок, віртуальних середовищ.

Сталий розвиток: формування у дітей екологічної свідомості та відповідальності за навколишнє середовище. Інноваційні підходи мають сприяти вихованню у дитини усвідомлення ролі людини у збереженні природи.

Зазначені принципи створюють фундамент для впровадження новітніх підходів у навчанні та вихованні дошкільників. Впровадження інноваційних підходів у ЗДО потребує використання сучасних методологій, які орієнтовані на розвиток дитини та адаптацію освітнього процесу до змін у суспільстві.

Використання цифрових технологій: інтеграція сучасних гаджетів, застосунків та інтерактивних програм у навчальний процес. Наприклад, інтерактивні ігри, віртуальні подорожі, створення електронних портфоліо дитячих робіт. Це дозволяє зробити навчання цікавим, різноманітним і доступним для кожної дитини.

Зазначимо, що впровадження інновацій у систему дошкільної освіти стикається з низкою викликів, які обмежують можливість модернізації освітнього процесу та створення сучасного середовища для розвитку дітей.

Брак коштів є ключовою перешкодою для впровадження інновацій у ЗДО. Вартісне технічне обладнання, сучасні навчальні матеріали та цифрові інструменти потребують значних інвестицій, які не завжди передбачені в бюджетах освітніх установ.

Частина педагогів не володіють необхідними навичками для роботи з новими технологіями, що ускладнює використання цифрових інструментів у навчальному процесі. Консервативні погляди та страх перед нововведеннями часто стають бар'єрами для впровадження інновацій. Деякі педагоги не бачать потреби в модернізації методик або відчують дискомфорт через необхідність адаптації до нових умов.

Подолання викликів, пов'язаних із впровадженням інновацій, можливе за умови спільних зусиль педагогів, керівництва закладів освіти та громадських організацій. Основними шляхами вирішення цих проблем вбачаємо:

Підвищення кваліфікації педагогів, наприклад, курси з інтерактивного навчання або STEM-освіти можуть підвищити компетентність вихователів у роботі з інноваційними методиками.

Створення партнерських ініціатив із громадськими та міжнародними організаціями, де участь у спільній діяльності з партнерами надає можливість залучати додаткові ресурси, отримувати доступ до сучасного обладнання, а також переймати досвід іноземних колег.

Використання грантових програм для модернізації середовища. Це дозволяє придбати новітнє обладнання, розробляти інтерактивні навчальні програми та забезпечувати ефективне навчання педагогів.

Виклики на шляху до впровадження інноваційних підходів у дошкільній освіті є серйозними, але їх можна подолати за умови стратегічного підходу та залучення всіх зацікавлених сторін. Інвестиції в професійний розвиток педагогів, активна співпраця з міжнародними організаціями та використання грантових можливостей допоможуть створити сучасне освітнє середовище, яке сприятиме гармонійному розвитку дітей та відповідатиме вимогам сьогодення.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. Підготовка вихователів дітей дошкільного віку: вектор євроінтеграції. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.*, 2021. (35 (1), 30–35. <https://doi.org/10.28925/2311-2409> . 2021.354 с.30, 35
2. Шевченко Н. Формування національних цінностей дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Теорія та методика навчання та виховання». Харків, 2023. Вип. 54. с. 141-149 <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/methodics/article/view/12813>
3. Рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти у 2024/2025 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/08/28/rekomendatsiyi-shchodo-orhanizatsiyi-osvitnoho-protsesu-doshkilna-osvita-2024.pdf>

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

**ДОШКІЛЬНА І СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА В
УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ, ІДЕЇ,
МОЖЛИВОСТІ**

**Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-
практичної конференції з міжнародною участю**

29 травня 2025 року

Комп'ютерна верстка: Матішак М.В., Захарасевич Н.В.

Видавець:
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
76018, Україна, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57
office@pnu.edu.ua , тел. (0342) 75-23-51